د پوهنې وزارت

پښتو

اتم ټولګی

Ketabton.com

پښتو

اتم ټولګی

د چاپ کال: ۱۳۹۸ هـ. ش.

(c) ketabton.com: The Digital Library

ملي سرود

دا وطن افغانستان دی — دا عزت د هر افغان دی
کور د سولې کور د تورې — هر بچی یې قهرمان دی
دا وطن د ټولو کور دی — د بلوڅو د ازبکو
د پښتون او هزاره وو — د ترکمنو د تاجکو
ورسره عرب، گوجر دي — پامیریان، نورستانیان
براهوي دي، قزلباش دي — هم ایماق، هم پشه یان
دا هېواد به تل ځلیږي — لکه لمر پر شنه آسمان
په سینه کې د آسیا به — لکه زړه وي جاویدان
نوم د حق مو دی رهبر — وایو الله اکبر وایو الله اکبر

(c) ketabton.com: The Digital Library

بسم الله الرحمن الرحیم

د پوهنې وزارت

پښتو

اتم ټولګی

د چاپ کال: ۱۳۹۸ هـ.ش.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د کتاب ځانګړتیاوې

مضمون: پښتو

مؤلفین: د تعلیمي نصاب د پښتو برخې د درسي کتابونو مؤلفین

اډیټ کوونکي: د پښتو ژبې د اډیټ دیپارتمنت غړي

ټولګی: اتم

د متن ژبه: پښتو

انکشاف ورکوونکی: د تعلیمي نصاب د پراختیا او درسي کتابونو د تألیف لوی ریاست

خپروونکی: د پوهنې وزارت د اړیکو او عامه پوهاوي ریاست

د چاپ کال: ۱۳۹۸ هجري شمسي

د چاپ ځای: کابل

چاپخونه:

برېښنالیک پته: curriculum@moe.gov.af

د درسي کتابونو د چاپ، وېش او پلورلو حق د افغانستان اسلامي جمهوریت د پوهنې وزارت سره محفوظ دی. په بازار کې یې پلورل او پېرودل منع دي. له سرغړوونکو سره قانوني چلندکیږي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د پوهنې د وزير پيغام

اقرأ باسم ربک

د لوی او ښښونکي خدای ﷻ شکر په ځای کوو، چې موږ ته يې ژوند رابښلی، او د لوست او ليک له نعمت څخه يې برخمن کړي يو، او د الله تعالی پر وروستي پيغمبر محمد مصطفی ﷺ چې الهي لومړنی پيغام ورته (لوستل) و، درود وايو.

څرنگه چې ټولو ته ښکاره ده ۱۳۹۷ هجري لمريز کال د پوهنې د کال په نامه ونومول شو، له دې امله به د گران هېواد ښوونيز نظام، د ژورو بدلونونو شاهد وي. ښوونکی، زده‌کوونکی، کتاب، ښوونځی، اداره او د والدينو شوراگانې د هېواد د پوهنيز نظام شپږگوني بنسټيز عناصر بلل کيږي، چې د هېواد د ښوونې او روزنې په پراختيا او پرمختيا کې مهم رول لري. په داسې مهم وخت کې د افغانستان د پوهنې وزارت د مشرتابه مقام، د هېواد په ښوونيز نظام کې د ودې او پراختيا په لور بنسټيزو بدلونونو ته ژمن دی.

له همدې امله د ښوونيز نصاب اصلاح او پراختيا، د پوهنې وزارت له مهمو لومړيتوبونو څخه دي. همدارنگه په ښوونځيو، مدرسو او ټولو دولتي او خصوصي ښوونيزو تأسيساتو کې، د درسي کتابونو محتوا، کيفيت او توزيع ته پاملرنه د پوهنې وزارت د چارو په سر کې ځای لري. موږ په دې باور يو، چې د باکيفيته درسي کتابونو له شتون پرته، د ښوونې او روزنې اساسي اهدافو ته رسېدلی نشو.

پورتنيو موخو ته د رسېدو او د اغېزناک ښوونيز نظام د رامنځته کولو لپاره، د راتلونکي نسل د روزونکو په توگه، د هېواد له ټولو زړه سواندو ښوونکو، استادانو او مسلکي مديرانو څخه په درناوي هيله کوم، چې د هېواد بچيانو ته دې د درسي کتابونو په تدريس، او د محتوا په لېږدولو کې، هيڅ ډول هڅه او هاند ونه سپموي، او د يوه فعال او په ديني، ملي او انتقادي تفکر سمبال نسل په روزنه کې، زيار او کوښښ وکړي. هره ورځ د ژمنې په نوي کولو او د مسؤوليت په درک سره، په دې نيت لوست پيل کړي، چې د نن ورځې گران زده‌کوونکي به سبا د يوه پرمختللي افغانستان معماران، او د ټولنې متمدن او گټور اوسېدونکي وي.

همدا راز له خوږو زده کوونکو څخه، چې د هېواد ارزښتناکه پانگه ده، غوښتنه لرم، څو له هر فرصت څخه گټه پورته کړي، او د زده کړې په پروسه کې د ځيرکو او فعالو گډونوالو په توگه، او ښوونکو ته په درناوي سره، له تدريس څخه ښه او اغېزناکه استفاده وکړي.

په پای کې د ښوونې او روزنې له ټولو پوهانو او د ښوونيز نصاب له مسلکي همکارانو څخه، چې د دې کتاب په ليکلو او چمتو کولو کې يې نه ستړې کېدونکې هلې ځلې کړې دي، مننه کوم، او د لوی خدای ﷻ له دربار څخه دوی ته په دې سپېڅلې او انسان جوړوونکې هڅې کې بريا غواړم.

د معياري او پرمختللي ښوونيز نظام او د داسې ودان افغانستان په هيله چې وگړي يې خپلواک، پوه او سوکاله وي.

د پوهنې وزير

دکتور محمد ميرويس بلخي

(c) ketabton.com: The Digital Library

فهرست

شمېرې	سرليکونه	مخونه
لومړی لوست	لويه خدايه، لو يه خدايه!	۱
دو يم لوست	نعت	۵
دريم لوست	خپلواکي	۹
څلورم لوست	د حضرت عمر فاروق رضي الله عنه عدالت	۱۵
پنځم لوست	د ښځو حقونه	۲۱
شپږم لوست	ملي يووالي	۲۷
اووم لوست	د ماينونو او ناچاودو توکو د نښو پيژندنه	۳۱

(c) ketabton.com: The Digital Library

اتم لوست	د امیر شېر علي خان واکمني اود پښتو ژبې وده	۳۵
نهم لوست	نورستان	٤۱
لسم لوست	پوهاند رښتین (ادبي څېره)	٤۷
یوولسم لوست	لاسي صنایع	۵۳
دولسم لوست	مرکه د پښتو	۵۷
دیار لسم لوست	نومځري (ضمیرونه)	٦۱
څوار لسم لوست	لیک نښې	٦۹
پنځلسم لوست	انشاء او لیکوالي	۷۵
شپاړسم لوست	متلونه (د کاڼي کرښې)	۷۹
اووه لسم لوست	د مور زړه	۸۵
اتلسم لوست	ښوونکی د ټولنې لارښود	۹۱
نولسم لوست	نړیواله ادبي څېره ټاګور	۹۵
شلم لوست	ښکالو	۱۰۱
یوویشتم لوست	مور ولې کیسې لولو؟	۱۰۵
دوه ویشتم لوست	خوږ ژبی شاعر سید حسن خان	۱۱۱
درویشتم لوست	د اپینو زیانونه	۱۱۹
څلورویشتم لوست	عبدالرحمان بابا	۱۲۳
پنځه ویشتم لوست	اوبه او چاپیریال	۱۲۹
شپږ ویشتم لوست	احمد شاه بابا (ملي مشر او شاعر)	۱۳۵
اووه ویشتم لوست	لرغوني ا ثار	۱٤۳
اته ویشتم لوست	د هنري نثر ډولونه	۱٤۸
	وییپانګه	۱۵۳

(c) ketabton.com: The Digital Library

لوېه خدايه، لوېه خدايه!

د بېټ نيکه پر دې مناجات د کتاب لومړی لوست پيلوو. د ټولو چارو واک د لوی خدای ﷻ په لاس کې دی. بنده بايد تل له خدای ﷻ مرسته وغواړي. الله ﷻ ته مناجات او زاري د بري او نېکمرغۍ لامل گرځي.

- مناجات څه ته وايي او موضوع يې څه وي؟
- تاسو بېټ نيکه پېژنئ او د هغه مناجات مو اورېدلی دی؟
- د بېټ نيکه دغه دعا يا مناجات له نورو حمدونو څخه څه توپير لري؟

(c) ketabton.com: The Digital Library

لوی خدایه، لوی خدایه!
ستا په مینه په هر ځایه
غر و لاړ دي درناوي کې
ټول ژوي په زارۍ کې
دلته دي د غرو لمنې
زموږ کېږدۍ دي پکې پلنې
دا وګړي ډېر کړي خدایه!
لوی خدایه، لوی خدایه!

دلته لږ زموږ اوربل دي
ووړ کورګي دي، ووړ بورجل دي
مینه ستا کې موږ مېشته یو
بل د چا په مله تله نه یو
هسک او ځمکه نغښته ستا ده
د مړو وده له تا ده
دا پالنه ستا ده خدایه!
لوی خدایه، لوی خدایه!

(بېټ نیکه)

(c) ketabton.com: The Digital Library

د متن لنډيز:

بېټ نيکه په خپل دغه مناجات کې د لوی خدایﷻ دربار ته د دعا لاسونه پورته کوي او داسې هيله کوي: زموږ زړونه يوازې او يوازې ستا له مينې ډک دي او د بل چا په پله نه يو روان، زموږ په ولس ورحمېږې. دوی را ډېر کړه، ځکه چې هسک او ځمکه ستا دي او د هر څه وده او پالنه ستا له لوري ده.

د شاعر پېژندګلوي:

بېټ نيکه زموږ له نوميالیو نيکونو څخه دی. ژوند يې د ۳۰۰ او ۴۰۰ هـ . ق. کلونو تر منځ اټکل شوی دی. تر ټولو پخوانی کتاب چې د بېټ نيکه په اړه موږ ته معلومات راکوي، د سلېمان ماکو ((تذکرة الاولياء)) دی. د تذکرة الاولياء کتاب تر ۶۱۲ هـ . ق. راوروسته ليکل شوی دی.

وايي چې بېټ نيکه د کسي (سلېمان) غره په لمنو کې اوسېده او تل به د خدایﷻ پر عبادت بوخت و. هغه د خپلې قبيلې مشر، روحاني شخص او مشهور ولي و. دغه راز بېټ نيکه شاعر هم و.

(c) ketabton.com: The Digital Library

فعالیتونه

۱ـ تر ښوونکي وروسته دې څو زده کوونکي په وارسره مناجات د ټولګیوالو په وړاندې ولولي.

۲ ـ څو زده کوونکي دې د دغه مناجات د مفهوم په اړه خبرې وکړي.

۳ـ هر زده کوونکی دې په مناجات کې صفتونه په نښه او په ټولګي کې دې په لوړ آواز ووایي.

٤ـ په پورتني مناجات کې نومونه په نښه کړئ او ووایاست چې څو ډوله نومونه مو پیدا کړل؟

٥ـ په ساده ډول د حمد، مناجات او نعت توپیر په څو کرښو کې ولیکئ او خپلو ټولګیوالو ته یې واوروئ.

٦ ـ زده کوونکي دې لاندې لغتونه معنا او په جملو کې وکاروي.

درناوی، ژوي، بورجل، مېشت، نغښته، پالنه

٧ ـ زده کوونکي دې په خپلو کتابچو کې ستونزمن لغتونه په جملو کې استعمال کړي.

کورنۍ دنده

زده کوونکي دې په کور کې د دې درس اصلي مطلب په خپلو کتابچو کې ولیکي.

په تاسو کې هغه څوك غوره دی چې د هغه د لاس او ژبې له ضرر څخه بل مسلمان په امان وي.

((حدیث شریف))

(c) ketabton.com: The Digital Library

نعت

تاسې په لومړي لوست کې مناجات ولوست. مناجات هغې وينا ته ويل کېږي چې په هغه کې د خدایﷻ له درباره د څه غوښتنې او دعا لاسونه پورته کېږي. اوس تاسې نعت لولئ، په نعتيه شعرونو کې د محمدﷺ صفت او ستاينه کېږي. مناجات او نعت زياتره منظوم وي، خو کله کله منثور هم وي.

نعت څه ته وايي؟

- تاسې کوم نعتيه کلام اورېدلی يا لوستلی دی له مناجات سره څه توپير لري؟
- آيا مناجات او نعت منثور هم وي؟

(c) ketabton.com: The Digital Library

بنیادمو کې دې نشته دی همسر څوک
پرېښتو کې دې هم نه دی برابر څوک
د معراج په شپه جبریل هم پاتې راغی
کله تلی شي هم کا به د افسر څوک
سپوږمۍ هم ورته حیرانه دوه ټوکړې شوه
اشارې نه د نبي دی ناخبر څوک
لات، منات، عزا[1] همه خاورې په سر شول
اخیستلی شي له حق سره ټکر څوک
ابوجهل[2]، بولهب[3] ټول خوار و زار شول
خندګه کړي مقابله د پیغمبرﷺ څوک
ستا صفت د لویې څوک پوره کوی شي
احاطه به د بر ینسا وکړي د لمر څوک
د اسرې ځای مو هم ته یې محمدهﷺ
زموږ مه شه په دنیا کې بل رهبر څوک
خپل پردي ورته په عدل کې یو شان وو
ثاني نشته د عادل خیر البشر[4] څوک
(لنګر بي بي)

لنګر بي بي د پښتونخوا د اشنغر د سیمې شاعره ده. د نوموړې شاعرې په اړه په ادبي تذکرو کې ډېر معلومات نشته. د فقیر محمد عباس قادریه په (خواږه نعتونه) نومې کتاب کې یې ځینې نعتونه راغلي دي. موږ هم پورتنی نعت له دغه کتاب څخه اخیستی دی.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د متن لنډیز:

په پورتني نعت کې دا څرګنده شوې ده چې حضرت محمدﷺ د الله جل جلاله تر ټولو غوره بنده او استازی دی. حضرت محمدﷺ تر ټولو وروستنی پیغمبر دی، د نبوت لړۍ پرې ختمه ده. الله جل جلاله د هغه د نبوت د پخلي لپاره له هغه څخه ځینې معجزې صادرې کړې. لومړنۍ معجزه یې دا وه چې د رسول الله ﷺ له زوکړې سره سم د کفارو ستر بتان لکه: لات، منات، عزا او نور پر ځمکه را پرېوتل.

د معراج په شپه رسول اللهﷺ د جبرایل (ع) په ملګرتیا له مسجد اقصیٰ څخه د الله جل جلاله په امر آسمانونو ته وخوت او له الله جل جلاله سره یې خبرې وکړې. همدارنګه په کوچنیوالي کې د هغه د مبارکې سینې څیرل او د هغې پرېمنځل هم یوه معجزه وه. د رسول الله ﷺ بله معجزه دا وه چې سپوږمۍ د هغه په امر دوه ټوټې شوه او بېرته سره یو ځای شوه. په نعت کې د رسول الله ﷺ ستاینه او صفت راغلی او د هغه مقام څرګند شوی دی.

څرګندوني

۱- لات، منات، عزا: دغه درې مشهور بتان وو چې کفارو به ورته سجدې کولې.

۲- ابو جهل: د محمدﷺ سر سخت مخالف و چې تر مرګه مسلمان نه شو.

۳- ابولهب: دا هم د محمدﷺ سخت مخالف، او د اسلام دښمن و.

٤- خیرالبشر: تر ټولو انسانانو غوره (حضرت محمد ﷺ)

(c) ketabton.com: The Digital Library

فعالیتونه

۱- زده کوونکي دې شعر په وارسره ولولي او د دې نعت مفهوم دې په خپلو خبرو کې ووايي.

۲- زده کوونکي دې لاندې بیتونه معنا کړي او ودې وايي چې په دغو بیتونو کې کومو پېښو ته اشاره شوې ده.

د معراج په شپه جبریل همرپاتې ړاغی
کله تلی شي همرزکابه د افسر څوک
سپوږمۍ همرورته حیرانه دوه ټوکړې شوه
اشارې نه د نبي دی نا خبر څوک

۳- زده کوونکي دې په شعر کې نومونه پیداکړي او څرګنده دې کړي چې په شعر کې کوم ډول نومونه راغلي دي.

٤- زده کوونکي دې د دې کتاب له وییپانګې (لغتنامې) څخه د دې لغتونو معنا پیدا او بیا دې په جملو کې استعمال کړي: معراج، افسر، احاطه، همسر.

کورنۍ دنده

زده کوونکي دې د حضرت محمد ﷺ د ستاینوپه اړه په شپږو کرښو کې یوه لیکنه وکړي.

حضرت محمد ﷺ د ټول بشریت د لارښوونې لپاره راستول شوی دی.

(c) ketabton.com: The Digital Library

خپلواکي

خپلواکي او ازادي د خدایﷻ یو لوی نعمت دی، د ژوندانه یوه ستره نېکمرغي ده.
انسان ازاد پیدا شوی او له ازادۍ سره مینه لري.
انسان ته خپلواک ژوند له هر څه نه غوره ښکاري. د خپلواکۍ یو ساعت د بلواکۍ له ټول عمر نه غوره دی. خپلواکي او د خپلواکۍ ساتل د هر ملت د ژوندانه یو بنیادي توکی دی. ازادي په توره اخیستل کېږي او په پوهه او تدبیر ساتل کېږي.

لکه چې خوشحال بابا ویلي دي:

ازادي تر پاچاهیه لا تېری کا
چې د بل تر حکم لاندې شي زندان شي

- خپلواکي څه ته وايي؟
- افغان ولس څنګه له انګرېزانو څخه خپله خپلواکي ترلاسه کړه؟
- د کوم پاچا په وخت او په کوم کال کې د افغانستان خپلواکي اعلان شوه؟

(c) ketabton.com: The Digital Library

د انګرېزانو تر يرغل وروسته هم افغانستان يو اشغال شوی هېواد نه و. له يرغل سره سم افغانانو د خپلواکۍ لپاره سرښندونکې مبارزې پيل کړې. له انګرېزانو سره يې درې لويې جګړې وکړې او هيڅکله يې د هغوی ښکېلاک ته غاړه کښېښوده.

په ۱۲۹۸ هـ . ش . کال کې افغانانو د غازي امان الله خان په مشرۍ خپله سياسي خپلواکي اعلان کړه او له اوږدو جګړو او بيا خبرو اترو وروسته انګرېزانو هم د افغانستان خپلواکي په رسميت وپېژندله.

افغانستان په ختيځ کې لومړنی هېواد و چې د نړۍ د هغه وخت له زبر ځواک (ستر قوت) يا انګرېزانو څخه يې د ډېرو سرښندنو په بدله کې خپلواکي تر لاسه کړه. افغانان د ختيځ د ډېرو هېوادونو او ولسونو لپاره د آزادۍ د اتلانو په توګه وپېژندل شول او د آزادۍ غوښتنې ولولې يې نورو ته هم ورورسولې.

خپلواکي د يو هېواد د خلکو حق دی، خو دغه حق بايد په خپله ولسونه خپل کړي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

افغانانو له ښکه مرغه د خپل ټول تاریخ په اوږدو کې د دغه حق لپاره مبارزې کړي دي او تر لاسه کړی یې دی.

د بلواکۍ پر ضد مبارزه د انسان په خټه کې اغږل شوې ده. د وطن احساس، د خپلواکۍ احساس او د آزاد ژوند احساس زموږ د ولس له سترو ښېګڼو څخه دی. نومیالی شاعر او لیکوال ګل پاچا الفت څه ښه وایي:

یو پټ غلی احساس دی چې آرام مې نه پرېږدي
په اور مې کړوي لکه چې خام مې نه پرېږدي
جرات مې زیاتوي دومره په ځان یمه پوه شوی
غافل له خپله حقه او غلام مې نه پرېږدي

زموږ ډېرو شاعرانو د خپلواکۍ په ارزښت او د آزاد ژوند په ستاینه کې شعرونه او نظمونه ویلي دي. په دغو شعرونو کې که له یوې خوا د خپلواکۍ ارزښتونه څرګند شوي دي، له بلې پلوه دافغانانو هغو اوږدو مبارزو او سرښندنو ته هم درناوی شوی دی چې په بېلا بېلو دورو کې یې د یرغلګرو او ښکېلاکګرو په وړاندې کړې دي.

فضل احمد خان غر افغان وایي:

واورئ ای په مخ د ځمکې اوسېدونکو
له آسمانه چې آواز راځي د څه دی
د آزاد ژوند یو ساعت په حقیقت کې
د غلام د همېشه ژوندون نه ښه دی

د نومیالي لیکوال او شاعر شهید محمد موسیٰ شفیق د یو اوږد شعر څو برخې په دې ډول دي:

زه د آزادۍ د شمعې اورته پروانه یمه
زده یمه تاریخ ته خوندوره افسانه یمه
تل د سمندر د زماني کې دردانه یمه
موج مې جذبې وهي یو سیند بې کرانه یمه

(c) ketabton.com: The Digital Library

تږي يمه له سره په ناموس او ننګ فدا يمه
داغ د آزادۍ نه کوم کړکه آزاد پا يمه
زه هغه غازي يم چې څوځله شهيد شوی يم
بيا يم پيدا شوی که کوم ځلي فقيد شوی يم
موږ سره تړلي د يووالي په زنځير يو ټول
پوه د خپلې خاورې په تنظيم او په تدبير يو ټول
عشق د خپلواکۍ مې په سينه کې په هاها وي تل
پاك مې احساسات دي آزادي مې تمنا وي تل
خير د بشر غوارم امنيت مې تقاضا وي تل
ماسره چې نښلي بدبختي د هغه چا وي تل

رښتيني آزاد او ويښ ملتونه هغه دي چې د خپلواکۍ له ترلاسه کولو وروسته د خپل هېواد د جوړونې، بيا رغاونې، پرمختګ او د خپل ژوندانه د هوساينې لپاره نه ستړې کېدونکې هڅې او هلې ځلې وکړي، ځکه رښتينې خپلواکي دا ده چې يو ملت په مذهبي، سياسي، اقتصادي، کلتوري او نورو ډګرونو کې پر ځان متکي وي.

د خپل ژوندانه د هوساينې لپاره په خپله کار وکړي، نورو ته د تمې سترګې ونه نيسي، د ځان، هېوادوالو او هېواد د روا حقونو څخه د دفاع توان ولري.

دا کارونه هغه وخت کېدای شي چې د ملت ټول وګړي سره متحد او يو موټی وي. يو پر بل لورېنه ولري، يو د بل په غم غمجن او په خوښۍ يې خوښ شي. ملي ګټې پر شخصي ګټو غوره وګڼي يعنې که هغه ته زيان او تاوان رسېږي هغه پر ځان ومني، خو د هېواد او هېوادوالو ګټو ته زيان ونه رسوي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د متن لنډيز:

خپلواکي او آزادي د خدایﷻ یو لوی نعمت دی، د ژوندانه یوه ستره نېکمرغي ده.

هر څوک د آزادۍ حق لري.

افغانانو د خپلواکۍ د بېرته اخيستلو په مبارزه کې له انګرېزانو سره درې لويې جګړې وکړې او په ۱۲۹۸ هـ . ش. کې يې د غازي امان الله خان د واکمنۍ په دوره کې خپله سياسي خپلواکي بېرته تر لاسه کړه.

خپلواکي په ملي يووالي او د ژوندانه په ټولو ډګرونو کې په زيار ګالنې سره ساتل کېږي. په ځانګړي ډول په اقتصادي ډګر کې بايد یو ملت دومره زيار وباسي چې نورو ته د تمې لاس وراوږد نه کړي، ځکه تمه ده چې له خپلواکو ملتونو څخه هم مريان جوړوي.

څرګندونې

ختيځ: په دې متن کې له ختيځ څخه موخه هغه سيمې او هېوادونه دي چې د نړۍ په ختيځه برخه کې پراته دي، لکه: د هند لويه نيمه وچه، جاپان، ايران د منځنۍ آسيا هېوادونه او نور...

زبرځواک: په ځانګړو وختونو کې ځيني هېوادونه له اقتصادي، سياسي او پوځي پلوه د نړۍ تر نورو ټولو هېوادونو ډېر پياوړي وي. دغوپياوړو هېوادونو ته د خپل وخت زبرځواک يعنې ستر قوت وايي، لکه په ۱۸ مه او ۱۹ مه پېړۍ کې لويه بريتانيا (انګلستان)، يا له دويمې نړيوالې جګړې مخکې جرمني.

(c) ketabton.com: The Digital Library

فعالیتونه

۱ـ زده کوونکي دې له ښوونکي څخه وروسته د متن ځینې برخې وار په وار ولولي او د آزادۍ په مفهوم دې ټولګیوالو ته خبرې وکړي.

۲ ـ زده کوونکي دې په متن کې د راغلو شعرونو معنا په خپلو کتابچو کې ولیکي او په ټولګي کې دې واوروي. هر زده کوونکی دې د یو، یو شاعر شعر په یاد کې ولري، خو د شاعرانو د شعرونو وېش به د ښوونکي له خوا کېږي.

۳ـ زده کوونکي دې د (الف) بکس د لغتونو مترادف په (ب) بکس کې پیداکړي.

(الف)	(ب)
خپلواکي	غلام
آبادي	آزادي
بلواکي	غلامي
قرباني	سربښندنه
مریی	رغاونه

٤ـ افغانانو ولې درې ځلې له انګرېزانو سره جګړې وکړې؟

٥ـ په متن کې ستاینومونه (صفتونه) په نښه کړئ.

٦ـ د خپلواکو او ناخپلواکو ملتونو د حال په اړه خپل نظر څرګند کړئ.

٧ـ زده کوونکي دې د آزادۍ په اړه د کوم بل شاعر نثر او یا ښېتو لنډۍ په ټولګي کې ووايي.

کورنۍ دنده

د خپلواکۍ د جګړې په اړه یو په زړه پورې مطلب ولیکئ او بلې ورځې ته یې په ټولګي کې واوروئ.

(c) ketabton.com: The Digital Library

ځلورم لوست

د حضرت عمر فاروق رضي الله عنه عدالت

د رسول الله ﷺ تر رحلت وروسته د راشدينو خليفه ګانو دوره وه. لومړی خليفه حضرت ابوبکر صديق رضي الله عنه، دويم حضرت عمر فاروق رضي الله عنه، دريم حضرت عثمان رضي الله عنه او څلورم حضرت علي(کرم الله وجههُ) و. دغه څلور واړه د رسول الله ﷺ د يارانو په نامه شهرت لري. په دې څلور واړو خليفه ګانو کې هر يو د يوې ځانګړنې له مخې ځانګړی شهرت لري.

حضرت عمر فاروق رضي الله عنه د خلافت د چارو د ښې سنبالتيا او عدالت له امله ډېر مشهور دی چې تر اوسه يې د نړۍ کې بل ساری نه دی ليدل شوی.

- عدالت څه ته وايي؟
- که د حضرت عمر فاروق رضي الله عنه د عدالت يوه لنډه کيسه مو زده وي ويې واياست.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د جهالت په دوره کې چې د عربو د ژوندانه هر ډګر ناپوهۍ او باطل پرستۍ نیولی و، ژوندۍ نجونې پکې ښخېدې، بتانو ته سجدې کېدې، غلاګانې، شوکې او قتلونه کېدل، د اسلام راتګ داسې یوه معجزه وکړه چې دغه خلک یې په ډېره لږه موده کې داسې سره متحد کړل چې د دنیا لوی لوی سلطنتونه یې د بیرغ په وړاندې سلامي شول.

څه دپاسه ١٤ سوه کاله دمخه د عربستان په وچو شګلنو دښتو کې یو منظم او غښتلی امت جوړ شو په لږه موده کې یې د هغې زمانې سترو او ځواکمنو باطل پرستو سلطنتونو ته ماتې ورکړه. په شام، روم، فارس، افریقا، اروپا او د چین په ځینو ځایونو کې یې د توحید او حق پرستۍ رڼا خپره کړه. د عدل، انصاف او آزادۍ داسې یو نظام یې پکې پلی کړ چې دا نن یې هم په نړۍ کې ساری نه لیدل کېږي.

دا ټولې بریاوې د اسلام د پېغمبر حضرت محمد ﷺ د تعلیماتو او د هغه مبارک د یارانو او اصحابو د ایماندارۍ، صداقت، زیار او کوښښ له برکته د مسلمانانو په برخه شوې وې.

د رسول الله ﷺ یاران او اصحاب د اسلامیت او انسانیت غوره بېلګې او مثالونه دي. دوی نه یوازې د اسلام بلکې د انسانیت په تاریخ کې لوړ مقام لري. د نړۍ زیاتره پوهان، عالمان، فیلسوفان یا په بله وینا د علم او عقل خاوندان او حقیقت منونکي په دغه حقیقت اعتراف کوي.

نن هم که موږ مسلمانان د الله ﷻ په احکامو، د حضرت محمد ﷺ په لارښوونو او د اصحابو کرامو په کړنو عمل وکړو، نو ډېر ژر به وکولای شو چې د اسلام هغه پخوانی شان او شوکت یو ځل بیا راژوندی کړو.

حضرت عمر فاروق رضي الله عنه د خطاب زوی او د رسول الله ﷺ د لویو اصحابو له ډلې څخه و.

حضرت عمر فاروق رضي الله عنه ته د حضرت ابوبکر صدیق رضي الله عنه تر وفات وروسته په (١٣ هـ . ق . کال) کې د خلافت واګې وروسپارل شوې.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د حضرت عمرﷺ د خلافت په وخت کې ډېر فتوحات وشول. ډېرې سیمې د اسلامي خلافت په واک کې راغلې. د ده په وخت کې د اسلامي خلافت په سیمو کې ډېر امن او امان و او وګړو په ډاډ سره ژوند کاوه. لامل (سبب) یې د حضرت عمر فاروق ﷺ سیاست، تدبیر او عدالت و. حضرت عمر فاروق ﷺ د اسلامي حکومت ستنې (چې حضرت محمد ﷺ ودرولې وې) داسې ټینګې کړې چې لړزېدل یې ناشوني وو. د اسلامي عدل پر بنسټ یې د خلافت چارې داسې تنظیم کړې چې د نړۍ هیڅ یو نظام ورسره سیالي نه شوه کولای.

حضرت عمر فاروق ﷺ د خپل خلافت په ټوله موده کې د یوه وېښته هومره هم له عدالته تېری ونه کړ. شتمن او غریبان، چارواکي او ولسي وګړي هغه ته د عدل او انصاف په بهیر کې یو شان وو.

حضرت عمر فاروقﷺ یو ځل د حج په ورځو کې ټول چارواکي راوغوښتل، په عامه غونډه کې ودرېد او ویې ویل: که څوک له دوی څخه شکایت لري ودې وایي.

په دې غونډه کې د مصر والي عمروبن عاص ﷺ او نور لوی لوی چارواکي هم حاضر وو. یو کس ودرېد او ویې ویل: فلاني حاکم پرته له کوم جرمه سل درې ووهلم.

حضرت عمر فاروق ﷺ وویل: پاڅېږه او خپل کسات ترې واخله!

حضرت عمروبن عاص ﷺ وویل: ای امیرالمؤمنینه! په دې کار سره به ټول حاکمان بې زړه شي. حضرت عمر فاروق وویل: له دې پرته بله لاره نشته او عارض ته یې بیا وویل: راولاړ شه او خپل کسات ترې واخله! عمروبن عاص د عارض ځنګ ته ورغی او هغه یې په دې راضي کړ چې سل دیناره واخلي او له دعوې تېر شي.

یوه ورځ د قریشو مشران د حضرت عمر فاورقﷺ د لیدلو لپاره راغلل، صهیب، بلال، عمارﷺ او نور کسان لا د مخه حاضر وو چې زیاتره یې آزاد شوي مریان وو. نوبت یې د مخه و، نو حضرت عمر فاروقﷺ لومړی آزاد شوي مریان خپل حضور ته ومنل او د قریشو مشران منتظر پاتې شول.

ابوسفیان چې د جهالت په وخت کې د خپلې قبیلې مشر و، دا کار ورته ښه ونه ایسېده.

(c) ketabton.com: The Digital Library

ویې ویل: سبحان الله! مریانو د خلافت له دربار اجازه ومونده‌له او مور انتظار باسو. د یو شمېر نور کسانو چې د ابوسفیان همفکره وو، دا کار خوښ نه شو، خو یو شمېر نورو د عدالت راز پېژندونکو وویل: مور باید له حضرت عمر فاروقﷺ څخه شکایت ونه کړو، اسلام ټولو ته په یوه آواز بلنه ورکړه، څوک چې د خپلې بدمرغۍ له امله وروسته پاتې شول، نن هم باید وروسته پاتې شي.

د قادسیې له جګړې وروسته چې معاشونه ټاکل کېدل، ټول قبیلوي امتیازات یې له پامه وغورځول او یوازې اسلامي ورتیاوې یې په پام کې ونیولې، د اُسامه بن زید معاش یې د خپل زوی عبدالله تر معاش زیات وټاکه. عبدالله وویل: والله اُسامه په هیڅ جنګ کې تر ما نه دی مخکې شوی. حضرت عمر فاروق ﷺ وویل: مګر هغه پر رسول الله ﷺ تر تا ډېر ګران و.

یو ځل د غنیمت مال راغی. اُم المؤمنین حضرت حفصه(رضی الله عنها) چې د حضرت عمر فاروق ﷺ لور او د رسول الله ﷺ بي بي وه، خپل پلار ته ورغله او ویې ویل: څه چې زما حق وي راېې کړه! حضرت عمر فاروق ﷺ وویل: لورجانې! ته زما په ځانګړي مال کې حق لرې، دا د غنیمت مال دی، آیا ته غواړې چې پلار دې تېری وکړي؟!

حضرت حفصه(رضی الله عنها) حیرانه شوه، له ځایه پاڅېده او لاړه.

د حضرت عمر فاروق ﷺ په دوره کې د خلافت در بار ته د نژدې کېدو معیار یوازې عدالت او ربښتینولي وه. وایي چې یوه ورځ عمر فاروق ﷺ د خپل خلافت په دوره کې د شپې ګرځېده چې د خلکو له احواله ځان خبر کړي. ستړی شو؛ یوه دېوال ته یې ډډه ولګوله، د انګړ دننه د یوې ښځې او نجلۍ خبرې اورېدل کېدې. ښځې نجلۍ ته وویل: لورې په شېدو کې اوبه واچوه.

لور یې وویل: ولې ته د امیرالمؤمنین له حکمه نه یې خبره چې هغه په دې کار بندېز لګولی دی.

مور یې بیا ټینګار وکړ: پاڅېږه او په شېدو کې اوبه ګډې کړه، نه مو خلیفهویني او نه د هغه کوم عسکر.

(c) ketabton.com: The Digital Library

لور يې وويل: که خليفه مو نه ويني، نو الله جَلَّ جَلَالُهُ خو مو ويني، زه دا کار هيڅ کله نشم کولای چې مخامخ دې د هغه خبره ومنم او په پټه دې د هغه د خبرې خلاف کار وکړم.

په همدې سوال ځواب دا نجلۍ عمر فاروق ته ډېره سپېڅلې ښکاره شوه، نو خپل زوی عاصم ته يې په نکاح کړه. له دې سپېڅلې نجلۍ چې کومه لور وزېږېده، ام عاصم يې وبلله. ام عاصم د خليفه مروان زوی عبدالعزيز په نکاح کړه او عمر بن عبدالعزيز ترې وزېږ ېد، هغه ځوک چې يو ځل بيا يې د خپل نيکه حضرت عمر فاروق رَضِيَ اللهُ عَنْهُ د عدالت بېلګه نړۍ ته وړاندې کړه.

د متن لنډيز:

حضرت عمر فاروق رَضِيَ اللهُ عَنْهُ داسې عادل خليفه و چې د څوارلس سوو کالو په اوږدو کې د هغه په څېر بل عادل خليفه پيدانشو. د هغه په خلافت کې ټول انسانان له خپلو روا حقونو څخه برخمن وو. په هيچا ظلم او تېری نه کېده او دچا حق بل ته نه ورکول کېده. د اسلامي قوانينو په وړاندې ټول سره برابر وو.

موږ هم بايد د رسول الله صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ او دهغه د اصحابو په امرونو او کړنو عمل وکړو. په ټولنه کې عدالت او رښتينولي رامنځ ته کړو او د اسلامي ورورولۍ پر بنسټ د هر چا حق په پام کې ونيسو. دبې عدالتۍ مخه ونيسو او يوه با انصافه او عادله ټولنه جوړه کړو.

فعاليتونه

۱_ زده کوونکي دې د ښوونکي له لوستلو نه وروسته په وار سره متن ولولي او بيا دې هر يو د حضرت عمر رَضِيَ اللهُ عَنْهُ د عدالت په اړه خبرې وکړي.

۲_ زده کوونکي دې په متن کې راغلې پېښې په خپلو کتابچو کې وليکي او بيا دې په

(c) ketabton.com: The Digital Library

ټولګې کې واوروي.

۳ــ زده کوونکي دې د لاندې لغتونو معنا د کتاب په پای کې پیدا او په جملو کې دې استعمال کړي.

رحلت خلیفه عدالت نظام

٤ــ زده کوونکي دې د راشدینو خلیفه ګانو نومونه په تاریخي ترتیب پخپلو ځایونو کې ولیکي.

حضرت علي(کرم الله وجههُ)، حضرت عمر فاروق رضی الله عنه، حضرت ابوبکر صدیق رضی الله عنه، حضرت عثمان رضی الله عنه.

۱ــ .... ۲ــ .... ۳ــ ....

٤ــ ....

٥ــ زده کوونکي دې د لاندې لغتونو ضد کلمې پیداکړي.

امن عدل شتمن مربی

٦ــ زده کوونکي دې په متن کې مفرد نارینه نومونه په نښه کړي.

۷ــ حضرت عمر فاروق رضی الله عنهم هغه بې وزله شېدې خرڅوونکې نجلۍ ولې خپل زوی عاصم ته په نکاح کړه؟

کورنۍ دنده

زده کوونکي دې په یوه ټولنه کې د عدل او انصاف پر ارزښت او اهمیت د کتابچې د نیم مخ په اندازه یو مطلب ولیکي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

پنځم لوست

د ښځو حقونه

زده کوونکي باید په دې پوه شي چې ښځې زموږ د ټولنې یوه برخه ده. د اسلام له نظره او هم د اساسي او مدني قوانینو له مخې باید د ښځو حقونو ته په درنه سترګه وکتل شي.

د ښځو په مقابل کې هر ډول ناوړه سلوک او تاوتریخوالی د اسلامي قوانینو او د ټول بشریت له قوانینو او ارزښتونو سره مخالف ګڼل کیږي.

- تاسې د ښځو د حقونو په اړه څه معلومات لرئ؟
- که په ټولنه کې ښځه نه وای، نو څه به پېښ شوي وای؟

(c) ketabton.com: The Digital Library

د بشر په حقونو کې د ښځو حقونو ته زياته پاملرنه شوې ده. د نړيوالو ارزښتونو پربنسټ دولتونه مکلف دي چې د منل شويو اصولو له مخې د ښځې حقونو ته په درنه سترګه وګوري او د ژوند ټول امکانات ورته برابر کړي.

د بشري حقونو د نړيوالو تړونونو له مخې ښځې په ټولنيز او اقتصادي فعال ګډون کې له نارينه وو سره يو شان حقونه لري او په ټولنه کې له ټولو مادي او معنوي امتيازاتو څخه برخمنې کېږي.

ښځو ته د هغوی حقونه ورکول او درناوی کول، د هوسا، مترقي او خوشحاله ټولنې ضمانت کوي، ځکه چې متقابل احترام او غوره چلند د نارينه او ښځې تر منځ مينه او محبت را منځته کوي او د نېکمرغه ژوند لپاره لار هواروي.

د مدني قوانينو له مخې د ښځو د حقونو منل، هغوی ته دا امکان برابروي چې د هېواد په سياسي چارو کې ګډون وکړي. آن تر دې چې د خپل هېواد مشران په خپله خوښه وټاکي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

ښځو ته د هغوی دحقونو د ورکولو په لړ کې دا هم باید ومنل شي چې هغوی دخپلو حقونو دلاس ته راوړلو لپاره دولتي ادارو ته لاړ ولري او هم د ضرورت له مخې وکړای شي چې وکیل ونیسي.

خدای پاک فرمايي چې (ښځې ستاسې لباس او تاسو د هغوی لباس یاست)، د لوی خدای ﷻ له دې وینا څخه څرګندېږي چې ښځه او نارینه یو د بل لپاره د جامو حیثیت لري. څرنګه چې جامې د انسان بدن پټوي او حیا یې خوندي ساتي، همداشان نارینه د ښځې او ښځه د نارینه لپاره د عیبونو د پټولو، نیمګړتیاوو کې یو له بل سره مرسته کوونکي دي، نو ویلای شو چې یو د بل لپاره لازم او ملزوم دي.

زده کړه اوتعلیم هم د ښځو اسلامي او مدني منل شوی حق دی چې باید په پام کې ونیول شي.

له همدې امله د ښځو حقونه منل او هغوی ته د درنښت په سترګه کتل، د ټولنې د هر غړي ملي، اسلامي او بشري دنده ده.

(c) ketabton.com: The Digital Library

تجربو دا ثابته کړې ده چې له ښځو سره ښه چلند او نېک خوی، هغوی دې ته اړباسي چې له نارینه وو سره په کړو وړو کې له ښه چلند نه کار واخلي.

له ښځو سره ناوړه سلوك د اسلام له نظره مردود او غندل شوی دی.

ښځه هغه موجود دی چې د ژوندانه په ټولو برخو کې له نارینه و سره اوږه پر اوږه برخه لري. ښځه مور ده او مور د ټولنیزو چارو په ټولو اړخونو کې شریکه ده. زموږ د هېواد یو زیات شمېر ښځې پر نورو برخو سربېره د ادب په برخه کې هم ستره ونډه لري. شعري ټولګې، ادبي نثرونه، ناولونه، ډرامې، کیسې او نورې راز، راز لیکنې یې ټولنې ته وړاندې کړې دي چې د ټولنې په سمون، اصلاح او رغاونه کې پوره اغېز لري.

د دې تر څنګه ښځینه لیکوالو او شاعرانو په خپلو اثارو کې د ښځو د حقونو غږ هم پورته کړی دی او د ښځو د ژوندانه ناخوالې یې په خپلو شعرونو او نثرونو کې انځور کړې دي چې په دې توګه یې د ښځو د ذهنونو په روښانتیا کې خپله دنده سرته رسولې ده. دلته د یوې لیکوالې مېرمن ((عظمت)) د نثر یوه بېلګه را اخلو چې پورتنی موضوع ته یې پکې انعکاس ورکړی دی.

ته لړم یې!

زه ښځه یم ته نارینه یې ... لیکن خبر یې چې ته څنګه نارینه شوې!؟

که ته فکر وکړې، نو یوه زمانه وه، داسې زمانه چې ته هیڅ هم نه وې ... هو ... ته هیڅ نه وې بالکل په نشت حساب وې.

ما تا له د خپل زړه غوښې او د ځیګر وینه درکړه. لوی انسان مې کړې، انسان مې درنه جوړ کړ. لیکن نن چې ته نارینه شوې، ستا په مټو کې زور پیدا شو، ته له مانه زما حق شوکوې. زما مرۍ خپه کوې او ما خورې، ولې!؟

صرف په دې وجه چې زه ښځه یم!؟ کمزورې یم!؟ او د خپلو مټو زور مې د زړه د غوښې او د ځیګر د وینې په شکل ستا مټو ته درکړی دی!؟ آیا دا نر توب دی!؟ ... دا انصاف دی!؟ ... دا انسانیت دی!؟ ... نه دا نرتوب دی، نه انصاف دی، نه انسانیت دی.

(c) ketabton.com: The Digital Library

دا د لرم فطرت دی، لیکن ته لړم نه يې، انسان يې او زه ستا مور يم نو د دې لپاره ته د خپل انسانيت ثبوت وركړه او خپله مور مه خوره.

ښځه په ټولنه کې داسې موجود دی چې له وجود پرته يې د ژوند دوام او بقا امکان نه لري، نو په کار ده چې د اسلامي لاربښوونو او مدني قوانينو په رڼا کې د هغوی حقونو ته په درنه سترګه وکتل شي.

د متن لنډيز:

تاسو په پورتني لوست کې ولوستل چې ښځې د اسلامي او مدني قوانينو له مخې دکورنۍ او هېواد په برخليك کې مهمه ونډه لري. ښځه او نارينه يو له بل پرته نيمګړي دي. ښځې د ټولنې نيمايي برخه جوړوي او په ټولنيزو او اقتصادي چارو کې له نارينه وو سره برابره ونډه لري. د ملي، اسلامي او بشري قوانينو او ارزښتونو له مخې د ښځو حقوقو ته دېره پاملرنه لا زمه ده.

فعاليتونه

۱ـ زده کوونکي دې پورتنی لوست په وار سره د کتاب له مخې ولولي او نور زده کوونکي دې ورته غوږ ونيسي.

۲ـ لاندې جملې بشپړې کړئ.

ښځې ستاسو .... او تاسې د هغوی .... ياست.

ښځه د ټولنې .... برخه جوړوي، جنت د .... تر پښو لاندې دی.

۳ـ زده کوونکي دې له متن څخه د ښځو حقونه په نښه کړي او ودې شمېري.

(c) ketabton.com: The Digital Library

٤ـ زده کوونکي دې د متن سخت لغات په وار سره پر تخته ولیکي او نور زده کوونکي دې د هر لغت د معنا په اړه خبرې وکړي.

٥ـ زده کوونکي دې په متن کې مؤنث نومونه په نښه کړي او د (ی) ګانو سمه بڼه دې هم په پام کې ولري او په خپلو کتابچو کې دې ولیکي .

٦ـ زده کوونکي دې د مېرمن ((عظمت)) د نثر بېلګه په لوړ غږ ولولي او بیا دې مفهوم په خپلو خبرو کې ووايي.

کورنۍ دنده

د ښځو د حقونو په اړه په کور کې یو لنډ مطلب ولیکئ او بله ورځ یې په ټولګي کې واوروئ.

عادل قاضي

یوه ورځ یو سړی قاضي ته راغی او له خپل ملګري څخه یې ورته سر وټکاوه.

خپله دعوه یې ورته په زور او زېر او ډېر مهارت وویله، نو قاضي وویل:

ته په حقه یې.

بله ورځ د هغه سړي ملګری راغی هغه هم قاضي ته خپله دعوه په ډېر مهارت بیان کړه، قاضي وویل:

ته په حقه یې.

د قاضي ښځې چې دا دواړه قضاوتونه واورېدل، نو و یې ویل:

سړیه! دا څه قضاوت دی چې ته یې کوی، دا دواړه کسه په حقه کېدای شي! ؟

قاضي وویل:

بلې سمه ده، ته هم په حقه یې.

(c) ketabton.com: The Digital Library

ملي يووالی

ملت د يوه بڼ مثال لري. په بڼ کې ډېرې او بېلا بېلې ونې وي، هره ونه جلا ګل او جلا مېوه نيسي او هره مېوه جلا ګټې او ځانګړی خوند لري.

لکه بڼ چې له يوې ويالې اوبه کېږي، يو ملت هم ديوه حکومت له خوا اداره کېږي. د يوه هېواد د مېشتو قومونو مجموعې ته ملت ويل کېږي. يو ملت هغه وخت د هوسا او سوکاله ژوند خاوند کېدای شي چې متحد او يو موټی وي.

د ملي يووالي په اړه په دې لوست کې د ګل پاچا الفت يو شعر تاسو لولئ. په دغه شعر کې ملت داسې يو باغ ګڼل شوی چې بېلا بېلې ونې يې د ښايست او رنګينۍ بېلګې دي.

- ملي يووالی څه ته وايي او څه ګټې لري؟
- که په يوه ملت کې يو والی نه وي، زيانونه يې څه دي؟

(c) ketabton.com: The Digital Library

یوه باغ کې وې ولاړې ډېرې ونې
هره پانه یې لایق وه د ستاینې
د دوی نیلې یو له بله وې تړلې
غوړ په غوړ یوه چمن کې اوسېدلې
دغه واړه د یوه دهقان د لاس وې
لکه ګوتې د یوه لاس ټیټ و پاس وې
هر یوې بېله مېوه او بېل یې نوم و
رنګ او خوند کې یې توپیر ښکاره معلوم و
مګر دوی لکه د یو ګلشن ګلونه
یو له بله نژدې کړي وو لاسونه
خوا په خوا غاړه په غاړه خوله په خوله وې
له یوې خاورې پیدا د یوه کاله وې
د دې ټولو یو خزان او یو بهار و
ښه او بد یې وو شریك یو یې واکدار و
په حقوقو کې یې هیڅ نه و توپیر
باغبان و په هرې ونې ډېر زهیر
له یوې ویالې اوبه ورته راتللې
په یوه هوا کې ټولې لویېدلې
یو له بله یې هر حال کې شرکت و
په تمـــامه معنا یو صحیح ملت و

ارواښاد ګل پاچا الفت

(c) ketabton.com: The Digital Library

د شاعر لنډه پېژندنه:

پورتني شعر چې د ملي يووالي يوه ښه بېلګه او ښه انځور يې وړاندې کړی دی، د ګل پاچا الفت دی. الفت د معاصرو اديبانو، ليکوالو او شاعرانو په ډله کې د يوه ځانګړي مقام څښتن دی. ډېر کتابونه يې په نثر کې ليکلي دي. شعري کليات يې په افغاني ټولنه کې ډېر مشهور دي. شعرونه يې تل ژوندي ښه لري. له هر وخت او حالاتو سره سمه شاعري ده. نثرونه يې ډېر ښه او زور مفهومونه او پيغامونه لري. د الفت نثرونه د ټولو خوښېږي.

د متن لنډيز:

د ملت ټول وګړي د اساسي قانون په وړاندې برابر دي. يعنې توکم، ژبه، رنګ او مذهب يې په پام کې نه نيول کېږي.

ټول د اساسي قانون له ښېګڼو برخمن وي. که يو هېواد يو کور وبولو، نو وګړو ته يې ملت ويلای شو. ژوندي ملتونه خپل ملي ارزښتونه لکه ملي دودونه او روايات، ملي ادب او ملي ژبه، ملي ذوقونه، ملي اخلاق، ملي موسيقي او نور په ډېره ښه توګه ساتي. يو مهذب ملت له نورو ملتونو څخه علم، فن او صنعت اخلي، خو خپلې ملي ځانګړنې ساتي.

د افغانستان قومونه په ګډه افغان واحد ملت جوړوي. هر څوک چې د افغانستان تابعيت ولري، افغان بلل کېږي، يعنې د افغان کلمه د افغانستان هر وګړي ته ويل کېږي.

افغان واحد ملت له بېلا بېلو قومونو څخه جوړ دی. په افغانستان کې مېشت قومونه ټول يو له بله سره ورونه دي. په خپلو منځو کې ښې اړيکې لري. د افغانستان د ډېرو ولايتونو په بېلابېلو سيمو او بېلابېلو کلو کې د افغان واحد ملت بېلا بېل توکمونه اوسېږي او په ډېرې خوشحالۍ ګډ ژوند سره کوي.

په ځانګړې توګه د ګل پاچا الفت شعر هم د ملي يووالي مفهوم څرګندوي. شاعر ملي يووالی له يوه باغ سره تشبه کړی، لکه څنګه چې په باغ کې مختلفې ونې وي او

(c) ketabton.com: The Digital Library

بېلا بېل رنګونه او مېوې لري، خو بیا هم له یوې ویالې څخه اوبه کېږي او یو له بل سره پیوند لري، همداسې په یو هېواد کې هم بېلا بېل قومونه ژوند کوي، خو د یو واحد ملت په نامه یادېږي. د دوی ګټه او تاوان، غم او خوشحالي او ویاړونه سره شریک وي، یو له بله هیڅکله نه شي بېلېدای.

فعالیتونه

۱ــ زده کوونکي دې له ښوونکي وروسته په خپل وار سره شعر ولولي.

۲ــ زده کوونکي دې د شعر مفهوم په کتابچو کې ولیکي او په وار سره دې په ټولګي کې ولولي.

۳ــ زده کوونکي دې په شعر کې ارتباطي کلمې پیدا او په خپلو کتابچو کې ولیکي لکه: ونه ــ پاڼه...

٤ــ ښوونکی دې زده کوونکي په دوو ډلو ووېشي، هره ډله دې د شعر یو یو بیت ووايي او بله ډله دې هغه معنا کړي.

٥ــ زده کوونکي دې د ملي یووالي په مفهوم لنډې خبرې وکړي.

٦ــ زده کوونکي دې د لاندې کلمو د جمع شکل ولیکي:

۱ــ چمن ۲ــ توپیر ۳ــ واکدار ٤ــ ملت

۷ــ زده کوونکي دې لاندې لغتونه معنا او په جملو کې استعمال کړي:

نیلې، زهیر، توکم، مذهب

کورنۍ دنده

زده کوونکي دې د ملي یووالي په اړه یوه لنډه لیکنه وکړي او هغه دې سبا ته په ټولګي کې واوروي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

اووم لوست

د ماينونو او ناچاودو توکو د ښو پېژندنه

زمونږ ګران هېواد افغانستان د تېرو جګړو په کلونو کې د تباهيو او ويجاړيو ډګر و. د دغو جنګونو بېلا بېلو خواوو د خپلو مخالفينو د له منځه وړلو او مخنيوي لپاره تل ماينونه ښخول. د کلونو په اوږدو کې پر دغو ښخو شوو ماينونو بوټي راشنه شوي، باد و باران پرې شګې او خاورې اړولي دي. په دې ډول دغه خطرناك او وژونکي څيزونه د انسان له سترګو پټ دي، خو خطر يې زيات دی، انسان او حيوان ټپي کولای او وژلای شي.

د دې لپاره چې د دغه وژونکي څيز له خطره ځان او خپله ټولنه وژغورو، بايد د ماينونو نښې وپېژنو او نورو ته يې هم ور وښيو.

- تاسو ماين پېژنئ؟
- تاسې د ماين په اړه څه معلومات لرئ؟
- ماين لرونکي سيمې او له ماين څخه پاکې شوې سيمې په کومو رنګونو نښه کېږي؟

(c) ketabton.com: The Digital Library

ماينونه او ناچاودي توکي په هرځای کې پيدا کېدای شي. ډېره سخته او ناشونې ده چې ماينونه په سترګو وليدل شي.

که چېرې تاسو په يوه داسې سيمه کې ژوند کوئ چې ماين پکې وي او يا د ماينونو په سيمه کې تګ راتګ کوئ، نو بايد تل مو د ماينونو د علامو او د خطر نښو ته پام وي.

درې ډوله علامې د بېلا بېلو سيمو لپاره موجودې دي :

۱ـ رسمي علامې يا نښې:

هغه علامې دي چې د ماين پاکی د دفتر له خوا ايښودل شوې دي او درې رنګونه لري:

- سرې رنګ شوې ډبرې د ماينونو د خطر نښه ده.
- ابي رنګ شوې ډبرې د ناچاودو توکو د خطر نښه ده.
- سپينې رنګ شوې ډبرې د پاکې سيمې نښه ده.

يادې شوې نښې کېدای شي چې پر دېوالونو، د جګړې په لومړۍ کرښه، د سړک ترڅنګ، ړنګو شويو ودانيو او نورو سيمو کې وکارول شي.

په ځينو سيمو کې ځينې سيمې ستنې ليدل کېږې چې يوه خوا يې سره او بله خوا يې سپينه رنګ شوې وي. سره خوا د خطر او سپين اړخ يې د پاکې سيمې نښه ده.

۲ـ نارسمي يا سيمه ييزې علامې يا نښې:

هغه علامې دي چې د خلکو له خوا ايښودل شوې دي، لکه:

- د ډېرو او خاورو کوټ يا ځلی.
- هغه نښه چې له لرګي او يا تيږې څخه جوړه شوې او د خطرناکې ساحې پر لور د اشارې په شکل ايښودل شوې وي.
- لرګي، د ونې ښاخونه او نور شيان چې سړک يې بند کړی وي.
- هغه ډبرې چې د سړک او لارې پر غاړه ايښودل شوې وي.
- د چليپا نښه چې له لرګيو يا نورو شيانو څخه جوړه شوې وي او داسې نور.

(c) ketabton.com: The Digital Library

۳ـ د ماینونو او ناچاودو توکو د موجودیت احتمالي سیمې:

- هغه سیمې چې مخکې د جګړې سیمې وي.
- د خاورېو خرمن او یا هدېوکي.
- نظامي مورچې او ځار ځایونه.
- وچ بوټي او هغه ځمکې چې بڼې يې بدلون موندلی وي.
- د وسلو او کارتوسو صندوقونه، کارتوس اود پوځي وسایلو خراب شوي پاتې شوني (بقایا).
- د سیمونو ټوټې او اغزي لرونکي سیمونه.
- هغه لارې او سړکونه چې کار ترې نه اخیستل کېږي.

د لوست اصلي پیغام:

سرې رنګ شوې ډبرې د ماین د خطر، ابي رنګ شوې ډبرې د ناچاودو توکو د خطر او سپینې رنګ شوې ډبرې د پاکې سیمې نښې دي.

زده کوونکي دې دغه نښې په پام کې ولري او د کور نور کسان او همزولي دې هم په دغو خطرونو پوه کړي.

فعالیتونه

۱ـ زده کوونکي دې متن په وار سره ولولي او د ماینونو په اړه دې د درس مفهوم په لنډه توګه ووایي.

۲ـ زده کوونکي دې د لاندې رنګونو په اړه یوه یوه کرښه ولیکي چې دغه رنګونه د څه لپاره دي:

۱ـ سور ۲ـ سپین ۳ـ ابي

(c) ketabton.com: The Digital Library

۳_ د ماینونو او ناچاودو توکو احتمالي سیمې په ګوته کړئ.

۱_ ....

۲_ ....

۳_ ....

٤_ زده کوونکي دې په وار سره د ماینونو په اړه د خپلې سیمې معلومات او پېښې وړاندې کړي.

٥_ زده کوونکي دې د لاندې جملو تش ځایونه په مناسبو کلمو په پنسل ډک کړي:

- سرې رنګ شوې ډبرې چې د .... د خطر نښه ده.
- ابي رنګ شوې ډبرې چې د .... د خطر نښه ده.
- سپینې رنګ شوې ډبرې د .... نښه ده.

کورنۍ دنده

زده کوونکي دې د ماینونو د پېښو په اړه له خپلې سیمې څخه د کیسې په ډول شو کرښې ولیکي، یعنې که د ماین د چاودلو په اړه یې کومه کیسه اورېدلې وي، یا یې په خپلو سترګو لیدلې وي، په لنډه توګه دې ولیکي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

اتم لوست

د امیر شېر علي خان واکمني او د پښتو ژبې وده

امیر شېرعلي خان د افغانستان په معاصر تاریخ کې یو مشهور واکمن دی. د امیردوست محمد خان زوی دی او دوه ځله یې پاچاهي کړې ده.

امیر شېر علي خان علم پالونکی او ترقي خوښوونکی پاچا و. د افغانستان په معاصر تاریخ کې لومړنی پاچا دی چې د پښتو ژبې د علمي او عملي پرمختګ لپاره یې کار کړی دی.

پښتو یې په پاچاهي دربار کې روزلې ده. د ده په دوره کې پښتو کتابونه چاپ شوي او د دې ژبې د ودې او پراختیا لپاره هلې ځلې شوې دي.

- د امیر شېر علي خان د واکمنۍ په وخت کې کوم پرمختګونه وشول؟
- امیر شېرعلي خان پښتو ژبې ته کوم خدمتونه کړي دي؟

(c) ketabton.com: The Digital Library

د امیر دوست محمد خان تر مړینې وروسته چې د هغه زوی امیر شېرعلي خان واکمن شو، په هېواد کې د واک پر سر شخړې رواني وې. امیر شېرعلي خان له دغو ستونزو سره سره په خپله دوره کې د هېواد د ترقۍ او علمي سطحې د لوړولو لپاره هڅې کړې دي.

د امیر شېرعلي خان د واکمنۍ په وخت کې لومړی ځل له هند څخه د چاپ لیتوګرافۍ (ډبرین) ماشینونه راوړل شول. په دې ماشینونو یې کتابونه، جریدې، نور مطبوعات او دولتي پاڼې چاپولې. په کابل کې د امیر شېرعلي خان په وخت کې دوه مطبعې جوړې شوې، یوه یې د شمس النهار او بله د مصطفاوي په نامه یادېده.

د امیر شېر علي خان په وخت کې د شمس النهار جریدې خپرېدل پیل شول. د شته معلوماتو له مخې دا په معاصر افغانستان کې لومړنۍ جریده وه. دې جریدې د نوي فکري غورځنګ د ودې لپاره مطالب خپرول. دغه نوی فکري غورځنګ د سید جمال الدین افغان او سید نورمحمد شاه له خوا رامنځته شوی و.

امیر شیر علي خان د پښتو ژبې ودې ته ځانګړې پاملرنه درلوده. د ده په وخت کې ځینې عسکري کتابونه له انګرېزي څخه پښتو ته وژباړل شول، لکه : پلې (پیاده) یو عسکري کتاب دی چې موضوع یې د عسکرو تمرین او قواعد دي. دغه کتاب قاضي عبدالقادر پېښوري پښتو ته ژباړلی دی او په ۱۸۷۲ مېلادي کال د کابل په بالا حصار کې چاپ شوی دی.

د عسکري قواعدو یو بل کتاب له انګرېزي ماخذونو څخه محمد ابراهیم خان ژباړلی دی. د دې کتاب یوه نسخه د امیر حبیب الله خان په مهر د اطلاعاتو او کلتور وزرات د خطي نسخو په کتابتون کې خوندي وه.

د امیر شېرعلي خان په وخت کې ځینې دیني، مذهبي او تعلیمي کتابونه هم لیکل شوي دي، لکه: د فیض محمد اخونزاده ((روضةالمجاهدین)) او د دوست محمد خټک ((تفسیر بدرمنیر او بحر العلوم)).

فیض محمد اخونزاده د روضةالمجاهدین په پای کې د امیر شېرعلي خان ستاینه په دې ډول کړې ده:

(c) ketabton.com: The Digital Library

په جهان کې دېر ساعي يم
د تمام اسلام داعي يم
نور چا کړي کتابونه
په جهان کې تصنيفونه
ما کړ دا بحث بيان
په پاړسو پښتو عيان
دا امير د دين مجلي
مسمی په شېر علي

دوست محمد خټک د همدغه وخت يو بل ليکوال او شاعر دی. د نوموړي د نسب لړۍ د خوشحال خان بابا تر کورنۍ رسېږي. دوست محمد خټک د ((تفسير بدرمنير او بحرالعلوم)) په نامه کتابونه په همدغه وخت کې ليکلي دي. دوست محمد خټک د بحرالعلوم کتاب د امير شېر علي خان په نامه داسې پای ته رسولی دی:

د امير د شاهۍ زور دی
عالم ده وته نسکور دی
په کابل کې جانشين دی
حکمرانه يې نګين دی
کندهار او هرات دينه
چې د ده حکمونه وړينه
پسې بلخ دی برادره
تر خيبره بهره وره
له امير دوست محمد خانه
دی خلف دی قدر دانه

(c) ketabton.com: The Digital Library

نورمحمد نوري ((کندهاری)) هم د امیر شېرعلي خان د وخت یو ښه لیکوال دی. نوموړی په سندهي، عربي، انګلیسي، پارسي او اردو ژبو ښه پوهېده. نورمحمد نوري د ((تحفة الامیر)) په نامه کتاب په ۱۲۸۲ هـ . ق . کال کې بشپړ کړی، دا د پښتو ژبې ګرامر دی چې په پارسي ژبه لیکل شوی دی. ((ګلشن امارت)) د نوري یو بل تاریخي کتاب دی چې په ۱۲۸۷ هـ . ق . کال کې په پارسي لیکل شوی دی او په ۱۳۳۵ هـ . ش . کال کې په کابل کې چاپ شوی دی. نوري ((د افغانستان تاریخ)) په نامه یو بل کتاب هم لیکلی دی.

امیر شېرعلي خان امر کړی و چې ټول عسکري تمرینونه باید په پښتو وي. د دې امیر په وخت کې به تعلیماتنامې، لیکونه او فرمانونه هم ټول په پښتو لیکل کېدل.

امیر شېر علي خان په خپل وخت کې ټول عسکري القاب، بولې (قوماندې) او عناوین په پښتو کړل، لکه:

رتبه	پښتو لقب
سپه سالار	ټول مشر
نایب سالار	سر غټ مشر
جرنیل	غټ مشر
برګډ	پنځر (پنځه زر) مشر
صوبه دار	بلوک مشر
کرنیل	زرمشر
کپتان	سل مشر
حواله دار	لس مشر

(c) ketabton.com: The Digital Library

د ملکي مامورينو القاب داسې پښتو شوي دي.

رتبه	پښتو القاب
صدراعظم	لوی مختار
خارجه وزير	لوی معين د باندې
حشمت الملک	لوی معين د غرو
مستوفي	لوی ملک
دبيرالملک	لوی کښلی

د متن لنډيز:

امير شېر علي خان يو علم پالونکی او ترقي خوښوونکی پاچا و. ده له هند څخه د چاپ ډېرين ماشينونه راوړل او د کتابونو، جريدو او دولتي پاڼو په خپرولو يې پيل وکړ. په کابل کې يې دوه مطبعې جوړې کړې چې يوه يې د شمس النهار او بله يې د مصطفاوي په نامه يادېده. امير شېر علي خان په خپل وخت کې ټول عسکري القاب او بولی (قوماندې) په پښتو کړې.

امير شېرعلي خان د پښتو ژبې له ودې او پرمختګ سره ځانګړې مينه لرله.

فعالیتونه

۱ــ زده کوونکي دې لاندې پوښتنو ته ځوابونه ووايي.

- د امير شېرعلي خان په وخت کې په کابل کې کومې مطبعې جوړې شوې؟ نومونه يې واخلئ.
- د امير شېرعلي خان په وخت کې پلی کېدونکی نوی فکري غورځنګ د چا له خوا رامنځته شوی و؟

(c) ketabton.com: The Digital Library

◆ د امير شېرعلي خان په وخت کې کوم ديني او مذهبي کتابونه د چا له خوا وليکل شول؟

۲ـ زده کوونکي دې هر يو په وار سره متن په لوړ آواز ولولي او نور دې ورته غوږ ونيسي.

۳ـ د لاندې جملو تش ځايونه په مناسبو کلمو په پنسل ډک کړئ:

په کابل کې د امير شېرعلي خان په وخت کې دوه مطبعې جوړې شوې، يوه د ....او بله د .... په نامه يادېده.

امير شېرعلي خان په خپل وخت کې ټول عسکري .... پښتو کړل.

٤ـ زده کوونکي دې په دوو ګروپونو ووېشل شي، د هر ګروپ استازی دې په وار سره د درس مفهوم ووايي او نور دې ترې پوښتنې وکړي.

٥ـ زده کوونکي دې مفرد ، مؤنث او جمع مؤنث نومونه له متن څخه راوباسي او په ټولګي کې دې ولولي.

٦ـ د امير شېرعلي خان په وخت کې دغه لاندې کتابونه ليکل شوي، زده کوونکي دې د هر کتاب مخ ته د هغه د ليکوال نوم وليکي:

۱ـ روضة المجاهدين

۲ـ تفسير بدر منير

۳ـ بحر العلوم

کورنۍ دنده

زده کوونکي دې د خپلو معلوماتو له مخې په ښوونځي کې د امير شېر علي خان تر دورې راوروسته د پښتو د ودې په اړه لس کرښې وليکي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

نهم لوست

نورستان

د لوی ننگرهار نوم به مو له خپلو مشرانو اورېدلی وي. لوی ننگرهار د افغانستان په ختیځ کې پروت دی. یو وخت د مشرقي د اعلٰی حکومت په نامه یادېده.

په لوی ننگرهار کې په خپله اوسنی ننگرهار، کونړ، لغمان او اوسنی نورستان ټول شامل وو.

بیا وروسته لغمان او کونړ د جلا ولایتونو په توگه ومنل شول، خو د نورستان ډېره برخه لا تر وروستیو پورې په کونړ او څه یې په لغمان پورې تړلې وه چې بیا د یو مستقل ولایت په توگه ومنل شو.

راځئ چې د خپل هېواد دغه غرنی ښېرازه او سمسوره سیمه او وگړي لږ وپېژنو.

- تاسې د هېواد د ختیځو ولایتونو په اړه څه معلومات لرئ؟
- د نورستان کومې ځانگړنې تر ټولو زیاتې په زړه پورې دي؟

(c) ketabton.com: The Digital Library

افغانستان ۳٤ ولایتونه لري، یو یې نورستان دی چې په دې وروستیو کې د ولایت په توګه منل شوی دی. د نورستان زیاتره برخې، لکه: کامدېش، برګمټال، وایګل دره، واما او پارون پخوا په کونړ ولایت پورې او یو څه برخې یې په لغمان ولایت پورې تړلې وې.

نورستان په عمومي ډول په دریو برخو وېشل کېږي: ختیځ نورستان چې کامدېش او برګمټال پکې راځي. مرکزي نورستان چې وایګل دره، واما، پارون او کانتیوا پکې راځي او غربي نورستان چې دواب، نورګرام او منډول ولسوالۍ په کې شاملې دي.

د نورستان پخوانی نوم کافرستان و او د امیر عبدالرحمان خان تر واکمنۍ پورې یې وګړو ځانګړی دین درلود. د دغه دین پیروان لاتر اوسه د چترال په یوه سیمه کې پاتې دي چې کلش یې بولي.

نورستان ډېر سمسور غرنی ولایت دی. زیاتره غرونه یې په طبیعي ځنګلونو پټ دي، هوا یې په اوړي کې ډېره معتدله او په ژمي کې سړه ده. نښتر، سروه، کاچل، سرپ شبېږۍ، غوره شبېږۍ، ښوون، چنارنګی، وربښتي (غرنی بادام) انار او نورې یې هغه غرنۍ ونې دي چې په خپله راشنې کېږي.

غوز، توت، مرخنۍ، منه، خوباني (زردالو) ناک، انځر، شفتالو او نورې یې هغه ونې دي چې کښېنول کېږي. همدغو ونو بوټو او ځنګلونو نورستان ته ډېره ښکلا ښښلې ده. نورستان ډېر خوړونه، چینې او سیندونه هم لري. لنډی سیند، د پېچ سیند او د الینګار سیند د نورستان له غرونو څخه سرچینه اخلي. دغه غرونه د ختیځ هندوکش د غرونو لړۍ ده.

همدغو ځنګلونو، ونو، بوټو او خوړونو د څارویو د روزنې لپاره ښه او مناسب څړ ځایونه رامنځته کړي دي، ځکه خو نورستان د څارویو په روزنه کې ځانګړې شهرت لري. غواوې، غوایان، ګډان، مېږې، سېرلې او وزې یې مشهور څاروي دي.

د نورستان ولایت زیاتره برخه غرونو نیولې ده. د کرکیلې وړ ځمکې یې بېخې لږې دي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

جوار، غنم، اوربشې، ږدن، لوبيا او کچالو يې مهم حاصلات دي.

د يادونې وړ ده چې په نورستان کې په دوديز ډول د کرکيلې چارې د ښځو او د ښاروپو د روزنې چارې د نارينه وو پر غاړه دي.

د نورستان ولايت مرکز پارون دی. نورستان د هندوکش د غرونو په لړۍ کې پروت دی، همدا لامل دی چې له يوې درې بلې درې ته تګ راتګ زياتره بايد پلی وي او د ژمي په موسم کې ناشونی وي. دا طبيعي خنډونه د دې لامل شوي چې د نورستانيانو ترمنځ اړيکي لږې کړي او ورو ورو په نورستاني ژبه کې لهجې رامنځته کړي او د وخت په تېرېدو په جلا ژبو واوړي.

نورستانيان يو اريايي ټبر دی چې تر اوسه يې د لرغوني آريايي ژوندانه ډېر څه ساتلي دي. نورستانيان ځانګړي دودونه لري. عام لباس يې پرتوګ، کميس او پکول دی. ګډين، ګنډۍ، ډېګره او پايتاوې يې ځانګړی لباس دی.

د نورستان کلي زياتره دهسکو غرونو په لمنو کې جوړ شوي دي. د غوزانو، مرخېو، انګورو او توتانو بڼونه او بهاند خوړونه يې د کلو ښکلا لا زياتوي. له غوزانو پرته د نورستان نورې مېوې د خرڅلاو بازار ته نه وړاندې کېږي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

څرګندوني

۱ــ ګډ ین: پېړ ووړین پرتوګ دی چې تر زنګانه پورې وي او نارینه یې د پرتوګ له پاسه اغوندي.

۲ــ ګنډۍ: د کورتۍ په څېر، خو ساده وي جېبونه نه لري او له ورېږو پرته نور څه پکې نه وي کارول شوي.

۳ــ ډېګره: ګنډۍ او ډېګره دومره توپیر لري چې ګنډۍ ساده وي او د ډېګرې د لستوڼو چاپېره او ګرېوان رنګه او ګلدار وي. تر ګنډۍ یو څه لنډه هم وي.

٤ــ پایتاوې: یوه پېړه اوږده او پلنه ورېنه پټۍ وي چې په ونو بوټو او غرونو کې یې د پنډېو د ژغورنې او د ستړیا د مخنیوي لپاره تر پنډېو تاووي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د متن لنډيز:

نورستانيان يو آريايي توکم دی. ډېري لرغوني آريايي ځانګړني يې لا تر اوسه ساتلي دي. د کونړ، چترال، بدخشان او لغمان په منځ کې د هندوکش د غرونو په ختيځو لړيو کې اوسېږي. د اميرعبدالرحمان خان د واکمنۍ پر مهال يې د اسلام سپېڅلی دين منلی دی. د خلکو کسب يې زياتره د څارويو روزنه او کرکيله ده.

فعاليتونه

١ـ زده کوونکي دې متن په لوړ غږ ولولي او نور دې ورته غوږ ونيسي.

٢ـ زده کوونکي دې د متن لنډ مفهوم په خپلو خبرو کې ووايي، که ځواب نيمګړی وي، بل زده کوونکی دې هغه بشپړ کړي.

٣ـ زده کوونکي دې له متن څخه د ونو او مېوو نومونه په خپله کتابچه کې وليکي او بيادې هغه په ټولګي کې واوروي.

٤ـ زده کوونکي دې لاندې پوښتنو ته لنډ لنډ ځوابونه ووايي:

- په نورستان کې د کار وېش څه ډول دی؟
- په نورستان کې کومې غلې دانې کېږي؟ نومونه يې واخلئ.
- په متن کې موکومه برخه خوښه ده او ولې؟ خپل نظر څرګند کړئ.

٥ـ د نورستان مرکز په نښه کړئ او له سم ځواب نه په پنسل کرښه چاپېره کړئ :

الف ـ وايګل ب ـ برګمټال ج ـ کامدېش د ـ پارون

٦ـ په خپلو کتابچو کې لاندې مفرد نومونه په جمع او جمع نومونه په مفرد واړوئ.

(c) ketabton.com: The Digital Library

جمع نوم	مفرد نوم
۱ـ ولایتونه	۱ـ غوز................
۲ـ ځنګلونه	۲ـ منه................
۳ـ کچالو	۳ـ توت ....
٤ـ خنډونه	٤ـ سیند ....
٥ـ ځمکې	٥ـ لمنه ....

کورنۍ دنده

د نورستان د خلکو د دودونو په اړه له خپلو مشرانو څخه معلومات تر لاسه کړئ او په یو مخ کې یې ولیکئ.

(c) ketabton.com: The Digital Library

پوهاند رښتین ادبي څېره

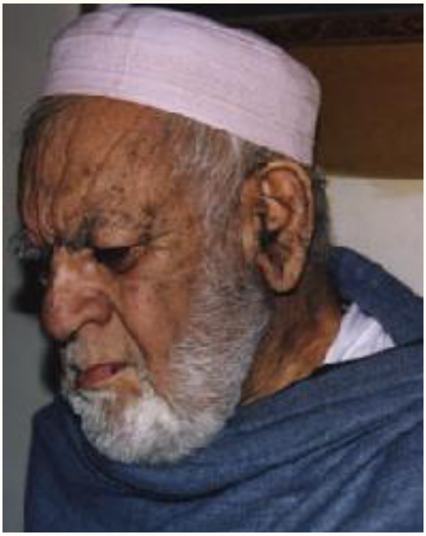

زموږ د ادبیاتو په معاصر تاریخ کې ځینې داسې نومیالی څېرې شته چې د پښتو ژبې د معاصر ادب پنځه ستوري یې بولي.

دغه پنځه ستوري: پوهاند عبدالحی حبیبي، قیام الدین خادم، استادګل پا چا الفت، عبدالرؤف بېنوا او پوهاند صدیق الله رښتین دي چې د معاصر ادب بنسټونه یې اېښي او په ژبه او ادب کې ځانګړی مقام لري. په دې درس کې به د پوهاند صدیق الله رښتین په اړه معلومات ولولئ.

۱ـ د پښتو ادب د معاصرې دورې د دغو پنځو ستورو په اړه څومره معلومات لرئ؟

۲ـ پوهاند صدیق الله رښتین د پښتو ژبې او ادب په کومو برخو کې کتابونو لیکلي دي؟

(c) ketabton.com: The Digital Library

پوهاند صدیق الله رښتین د افغانستان د معاصرو لیکوالو په ډله کې نومیالی لیکوال او ادیب دی. صدیق الله رښتین د مولوي تاج محمد زوی دی او په ۱۲۹۸ هـ . ش. کال د مومندو د ((سره کمر)) په یوه علمي کورنۍ کې زېږېدلی دی. لومړۍ زده کړې یې په خپله کورنۍ کې کړې دي. نورې زده کړې یې د ننګرهار د هډې (نجم المدارس) په مدرسه او د کابل په عربي دارالعلوم کې سرته رسولي دي.

پوهاند رښتین په ۱۳۱۸ هـ . ش. کې د پښتو ټولنې په غړیتوب منل شوی دی. دا یې د رسمي دندې پیل دی او بیا یې بېلا بېلې دندې ترسره کړې دي. په پښتو ټولنه کې د قواعدو د څانګې مدیر، د پښتو ټولنې مرستیال، د پښتو ټولنې لوی مدیر او بیا رئیس و. په ۱۳۳۵ هـ . ش. کال کې د پوهنې وزارت مشاور او د ادبیاتو پوهنځي استاد مقرر شو.

پوهاند رښتین پر پښتو سربېره په دري، عربي او اردو ژبو هم ښه پوهېده. په دغو ژبو یې یو شمېر مقالې لیکلي او خپرې کړې دي. هغه په بېلا بېلو علمي موضاعاتو لکه: ګرامر، د ادبیاتو تاریخ، هنري نثر او نورو کې په لس ګونو کتابونه لیکلي دي چې ځینې یې دا دي:

د پښتو ادب تاریخ، پښتو ادبیات (رساله)، پښتانه شعراء دویم ټوک، د پښتو نثر هنداره، د پښتو ادب درې مشهورې کورنۍ، پښتو ګرامر په دري ژبه، پښتو اشتقاقونه او ترکیبونه، پښتو ژبښودنه، د پښتو او سانسکریټ نژدېوالی، پښتو خپړنه، د هند سفر، د ننګرهار او قطغن سفر، د مصر سفر، د شوروي اتحاد سفر، نومیالي پوهان او غازیان، پیاوړي شاعران، روښان ستوري، ادبي او تاریخي سمونې او نور.

د پوهاند رښتین د چاپ او ناچاپ کتابونو شمېر څه د پاسه اتیاوو ته رسېږي. همدارنګه یې په سلګونو مقالې په بېلا بېلو خپرونو کې خپرې شوې دي. نوموړي د لیکوالۍ په پیل کې شاعري هم کړې ده، خو وروسته یې یوازې نثر ته مخه کړې ده او په دې ډګر کې ډېر زیات راڅلېدلی دی. پوهاند رښتین په ادبي هنري نثر کې پوخ لاس درلود او په دې ډګر کې یې ډېر کار کړی دی. هغه ډېر شمېر زلمي لیکوال روزلي او د خپل ادب خدمت ته یې چمتو کړي دي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

پوهاند رښتین په ۱۳۷۷ هـ . ش. کال کې له نړۍ سترګې پټې کړې او د ننګرهار په بهسودو کې د کونړ د لوی سړک پر غاړه خاورو ته وسپارل شو.

د پوهاند رښتین د نثر یوه بېلګه :

وايي چې ښه شاعر د قوم سترګې او د حال ترجمان دی. دی په خپله ژبه د خپل چاپېريال ترجماني کوي. د اصلاحي نظر لوی خاوند وي. په خپل ذاتي نظر پسې نه ګرځي. د ودانۍ کارونه يې خوښېږي او په شعر کې يې د يو څرګند او عالي مرام پلوشې ځلېږي. اشعار يې د قام او وطن له درده ډک وي. کله يې شعر د تورې پرک او کله د ژوند برېښنا وي. خيال يې قوي او عزم يې ټينګ وي، څه چې وايي هغه په خپله هم کوي. د وينا او عمل ترمنځ يې پوره نژدېوالی موجود وي. رښتيا وايي او په رښتياوو پسې ګرځي. د قام په درد ښه پوهېږي. د اشعارو په پردو کې يې تاريخونه پراته وي. د لوړ همت او اوچت خيال څښتن وي. هر څه نه وايي، حق وايي، حق غواړي او حق لټوي.

د خوږمنو د زړه همراز او همخيال وي. د ولس په ژبه غږېږي. په کړو لارو نه درومي. خوشامنګر او غوړه مال نه وي او د شعر مرغلرې په کونجکو نه پلوري، لکه چې خوشحال خټک ويلي دي :

د هغه شاعر داني وشه په ژبه
چې د شعر درداني پلوري په مال

(c) ketabton.com: The Digital Library

د باغ ننداره

یو سهار شومه روان د باغ په لوري
په اسمان کې ښکارېده لا ښکلي ستوري
باغ ته لاړم یو عجب ښکلی گلشن و
د ښایسته ښایسته بلبلو نشیمن و
قسم قسم سرودونه د مرغانو
په دې باغ کې چغهار و د توتیانو
نسیم هسې په مزه و الوتلی
له فرحته وارہ باغ و غوړېدلی
د قدرت تابلو رنگینه ښایسته وه
د هر بوټي غېږ کې ایښې گلدسته وه
لمر راوخوت له مشرق خخه رڼا شوه
هر طرف ته د ژوندیو شور غوغا شوه
سیوري پرېوتل سجدې باندې قبلې ته
په تعظیم او احترام مخ د کعبې ته
زر زري وړانگې د لمر پرې راخپرې شوې
گرچاپېره د اسمان لمنې سرې شوې
سپینو پرخوچې دا وړانگې ولیدلې
له خوښیه تولې پورته والوتلې
تازگي د بوټو زیاته له پخوا شوه
د غوټیو خولگی وازه په خندا شوه
جوړ په باغ کې لا یو بل رنگه حالت شو
تا به وې پاچا له خوبه را اوچت شو

(c) ketabton.com: The Digital Library

د متن لنډیز:

پوهاند صدیق الله رښتین د پښتو ادبیاتو د معاصرې دورې یو نومیالی ادیب او لیکوال دی. په بېلا بېلو موضوعاتو کې یې په لس گونو کتابونه لیکلي دي. ډېر کسان یې د خپلې ژبې، ادب او هېواد د خدمت لپاره روزلي دي. لکه نوم او تخلص چې یې د صداقت او رښتینولۍ استازیتوب کوي، په عملي ژوندانه کې هم خپل هېواد، خپلې ژبې او خپلو هېوادوالو ته صادق او رښتینی و.

پوهاند رښتین د پښتو ژبې او ادب له هغو بنسټ ایښودونکو څخه دی چې د پښتو ژبې گرامر، ادب تاریخ، څېړنې او هنري نثر په برخه کې یې مهم کارونه سرته رسولي او ډېر ارزښتمن اثار ترې راپاتې دي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

فعالیتونه

۱ـ زده کوونکي دې لاندې پوښتنو ته ځواب ووايي :

پوهاند صديق الله رښتين د پښتو ژبې او ادب په کومو برخو کې کتابونه ليکلي دي؟

۲ـ زده کوونکي دې په چوپه خوله متن ولولي او لنډ مفهوم دې په پنځه پنځه کرښو کې په خپلو کتابچو کې وليکي او په ورځ دې په وار سره په ټولګي کې ولولي.

۳ـ زده کوونکي دې په وار سره متن په لوړ واز په ټولګي کې ولولي.

٤ـ زده کوونکي دې د پوهاند رښتين د مهمو کتابونو نومونه واخلي.

٥ـ زده کوونکي دې لاندې لغتونه د کتاب د پای له برخې معنا او په جملو کې دې يې وکاروي :

۱ـ مدام ۲ـ عالي ۳ـهمراز ٤ـنوميالی ٥ـ درداني

٦ـ زده کوونکي دې د خوشحال بابا دا لاندې شعر معنا کړي :

د هغه شاعر داني وشه په ژبه

چې د شعر درداني پلوري په مال

۷ـ زده کوونکي دې په دوو ډلو وويشل شي د ((ښه شاعر)) په متن کې دې يوه ډله دې په متن کې مفرد مذکر نومونه او بله ډله دې جمع مذکر نومونه پيدا کړي.

کورنۍ دنده

د پښتو د معاصر ادب د پنځو ستورو له ډلې څخه د هر يوه په اړه چې تاسو ته اسانه وي، په خپله کورنۍ يا شاوخوا کې پوښتنه وکړئ او شپېر شپېر کرښې يې د ژوند يا کتابونو او يا هم د شعر او نثر په اړه وليکئ، سباته يې ټولګي ته درسره راوړئ او په خپل خپل نوبت يې ولولئ.

(c) ketabton.com: The Digital Library

يوولسم لوست

لاسي صنايع

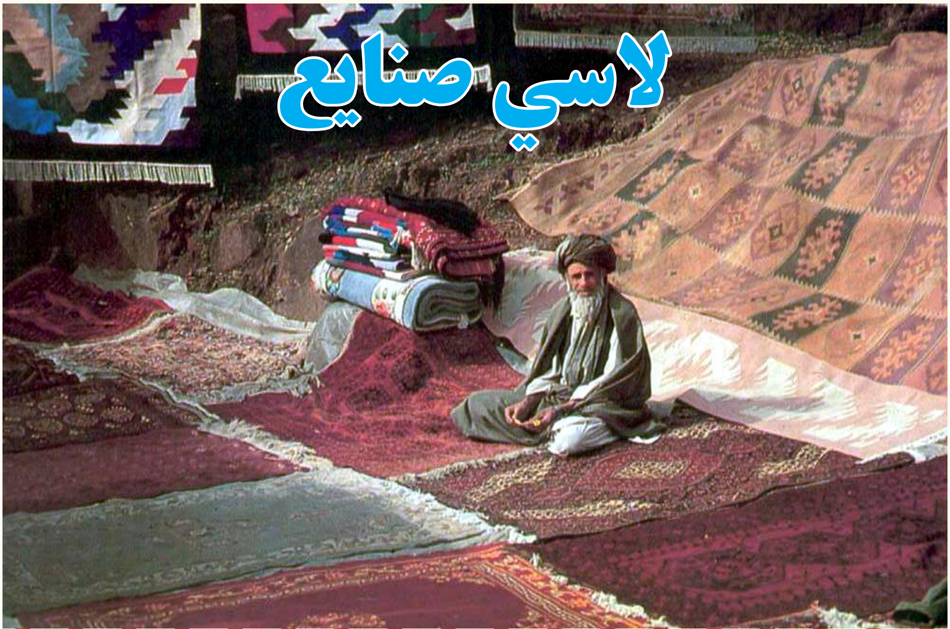

■ لاسي صنايع څه ته وايي؟

د ماشيني صنعت تر څنگ، لاسي صنعت هم د يو هېواد په اقتصادي او کلتوري پياوړتيا کې ډېر لوی ارزښت لري. لاسي صنايع ډېره لرغوني تاريخچه لري. انسانانو د خپلې اړتيا له مخې له هماغو لومړنيو دورو څخه د لاسي صنايعو کار ته لاس اچولی. دوی په خپله خوښه د لومړنيو موادو بڼه اړولې او د خپلې اړتيا ورشيان يې ترينه جوړ کړي دي. بيا وروسته ورسره ښکلا هم ملگرې شوې او د يوه څيز په جوړونه کې يې ښکلا هم په پام کې نيولې ده. په افغانستان کې هم لاسي صنايع اوږد تاريخ لري او مختلف ډولونه يې دود دي چې په دې درس کې پرې خبرې کوو.

■ لاسي صنايع د انسانانو په ژوند کې څه تاثير لري؟

■ په افغانستان کې کوم ډول لاسي صنايع دود دي؟

(c) ketabton.com: The Digital Library

د خامو او لومړنیو موادو بدلون په داسې یو شي چې د وګړو د استفادې وړ وګرځي صنعت نومېږي. صنعت په دوه ډوله دی: ماشیني او لاسي. ماشیني صنایع د ماشین په وسیله تولیدېږي او لاسي صنایع هغه دي چې په لاسونو جوړېږي. د بېلګې په توګه که لرګی خام مواد وګڼو، نو کله چې ترکاڼ له هغو څخه کرکۍ، دروازې او مېزونه جوړوي، همدا د لاسي صنعت یو بهیر دی، خو په دې شرط چې په جوړېدونکو شیانو او څیزونو کې به ښکلا او ظرافت هم په پام کې ساتي.

زموږ په ګران هېواد کې لاسي صنایع ډېر لرغونی تاریخ لري. د ډېرو پخوانیو لاسي صنایعو اثار چې د کار اسباب، ګاڼې، سکې، د ښکار وسایل او نور پکې دي، لیدل شوي دي. اوس هم لاسي صنایع زموږ په هېواد کې دیو شمېر خلکو کسب او بوختیا ده چې پر اقتصادي ارزښت سربېره کلتوري ارزښت هم لري. هغه شیان چې د کلو، باڼدو او ښارونو ښځې، نارینه، نجونې او هلکان یې په خپلو لاسونو جوړوي او یایې په جوړښت کې له ساده وسایلو څخه کار اخلي، لاسي صنایع بلل کېږي. لاسي صنایع نه یوازې زموږ ضرورتونه پوره کوي، بلکې زموږ ژوند او د استوګنې چاپېریال هم ښکلی کوي. د هرې سیمې لاسي صنایع د خپلې سیمې له خامو موادو څخه جوړېږي. یا په بله وینا هغه مواد چې په هماغه سیمه کې پیدا کېږي او خلک یې په آسانه او ارزانه بیه ترلاسه کوي، لاسي صنایع ترې جوړوي. لکه څنګه چې وړی، وژغنې زموږ د هېواد په شمالي مرکزي او لویدیځو برخو کې ډېرې پیداکېږي، نو له هغو څخه غالۍ، ټغرې، لیمڅې، برک، شړۍ، بنینونه، واسکټونه، جورابې، دستکشې او نور شیان جوړوي. په پکتیا کې مزري ډېر پیدا کېږي او له هغه څخه شکرۍ، ټوکرۍ، خولۍ، او ببوزي (لاسي پکي) جوړوي.

پروان او استالف د ښکلو خټینو لوښو له کبله مشهور دي چې د لوښو مختلف ډولونه، لکه کاسې، صراحۍ، شمعه دانونه، قابونه او نور په ډېره ښکلې بڼه جوړوي. همدرانګه د دغې سیمې ګلدانونه، پیالې، کټوۍ، منګې، چاټې او نور هم ډېر مشهور دي.

په کندهار او هرات کې له وریښمو څخه ښکلې سکوی (خامکونه)، دسمالونه او لنګۍ جوړوي. په شمال کې له سونډو څخه پړې، بوجۍ او رسۍ جوړوي. همدرانګه په بغلان

(c) ketabton.com: The Digital Library

او هرات کې خامک، ګلدوزي او نور د ګنډلو دود شته چې مصنوعات یې په هېواد او بهر کې خوښوونکي لري.

په کونړ او نورستان کې له لرګیو څخه پر دروازو او کړکیو سربېره مختلف ښکلي لرګین شیان جوړوي چې خورا مشهور دي.

له څرمنې څخه څپلۍ، بوټان، بکسونه او نور شیان دهېواد په زیاتو برخو کې جوړېږي.

په دې توګه ویلای شو چې د لاسي صنایعو مختلف ډولونه اوس هم په افغانستان کې دود دي چې له یوې خوا اقتصاد پیاوړی کوي او له بلې خوا زموږ د کلتور یوه غني برخه جوړوي.

د متن لنډیز:

لاسي صنایع ډېره لرغوني او اوږده تاریخچه لري. زموږ په هېواد کې هم لاسي صنایع له لرغونو زمانو څخه دود دي.

په بېلا بېلو ولایتونو او سیمو کې بېلا بېل لاسي صنایع دود دي، لکه : خاورین لوښي، له ورېښمو ښکلي ګنډونه او کالي، له لرګیو څخه مختلف اړین اوزینتي شیان، لاسي ګنډون لکه ګلدوزي، خامک، تار شمېر او نور. لاسي صنایع که له یوې خوا زموږ اقتصاد پیاوړی کوي او اړتیاوې مو لیرې کوي، له بله پلوه زموږ کلتور هم غني کوي.

فعالیتونه

۱ـ زده کوونکي دې متن په لوړ آواز ولولي او بیا دې د لاسي صنایعو په ارزښت او اهمیت خبرې وکړي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

۲ـ زده کوونکي دې پر دوو ډلو وويشل شي، هره ډله دې د افغانستان په مختلفو ځايونو کې د لاسي صنايعو د توليد سيمې په ګوته کړي.

۳ـ زده کوونکي دې په متن کې عام نومونه او خاص نومونه په نښه کړي او په وار سره دې په ټولګي کې ووايي.

٤ـ زده کوونکي دې د لاسي صنايعو ډولونه په خپلو کتابچو کې وليکي او هغه دې په ټولګي کې واوروي.

٥ـ زموږ په هېواد کې د خاورو مختلف لوښي په کومه سيمه کې جوړېږي؟

الف : بغلان ب : کونړ ج: هرات د: استالف

کورنۍ دنده

زده کوونکي دې وګوري چې په سيمه کې يې کوم لاسي صنايع جوړېږي، په دې هکله دې يو مخ په خپله کتابچه کې وليکي او بيا دې په بله ورځ په ټولګي کې واوروي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

مرکه د پښتو

د امیر حبیب الله خان تر مړینې وروسته د هغه زوی امان الله خان د افغانستان واکمن شو. امان الله خان د غازي امان الله خان په نامه مشهور دی. نوموړی خپلواکي غوښتوونکی، ترقي خوښوونکی او ادبپالونکی پاچا و. په ۱۲۹۸ هـ . ش . کې یې په رسمي توګه یو ځل بیا افغانستان خپلواک اعلان کړ.

- تر امان الله خان د مخه په پښتو کې کوم کتابونه او رسالې چاپ شوي دي؟
- غازي امان الله خان خپلې ژبې ته څه خدمت کړی دی؟

(c) ketabton.com: The Digital Library

د پښتو ژبې د پراختیا او پر مختیا لپاره غازي امان الله خان د پاچاهي ارګ په شمالي برج کې په ۱۳۰۱ هـ . ش. کې یوه علمي تحقیقي ټولنه جوړه کړه چې د ((مرکه د پښتو)) په نامه ویلله شوه. په ۱۳۰۲ هـ . ش . کال کې د افغانستان د اساسي تشکیلاتو د نظامنامې د حکم له مخې د پوهنې وزارت د دریم ریاست په توګه وپېژندل شوه.

غازي امان الله خان د خپلې واکمنی په دوره کې په ۱۳۰٤ هـ . ش . کال کې کندهار ته تللی و او د هغې سیمې خلکو ته یې ویلي وو:

((غواړم په پښتو ژبه چې زه ورسره ډېره مینه لرم، ستاسې سره خبرې وکړم)) دا خبرې له پښتو ژبې سره د هغه ترقي غوښتونکي ټولواک مینه څرګندوي. همدا مینه وه چې غازي امان الله خان د پښتو ژبې د علمي او فرهنګي ودې لپاره ډېرې هلې ځلې وکړې. د امیر عبدالرحمٰن خان او امیر حبیب الله خان د واکمنیو په وخت کې هم ځینې کتابونه، رسالې او ځینې ژباړې چاپ شوي، خو د افغانستان لومړنی اساسي قانون چې هغه وخت یې ((اساسي نظامنامه)) بلله، لومړی ځل د امان الله خان په امر په پښتو ولیکل شو. وروسته بیا نورې ډېرې نظامنامې په پښتو ولیکل شوې. په ښوونځیو کې په پښتو تدریس پیل شو او کتابونه هم په پښتو شول. په پښتنې سیمو کې به پاچا او ملکې مامورینو ته په پښتو ویناوې کولې. پښتنې سیمو ته به فرمانونه هم په پښتو لیږل کېدل. په اخبارونو کې هم پښتو ژبه زیاته شوه. په ۱۳۰۳ هـ . ش . کال کې غازي امان الله خان امر وکړ چې د کندهار د سیمې په اخبار ((طلوع افغان)) کې دې هم پښتو مطالب خپاره شي.

((مرکه د پښتو)) دولس تنه غړي درلودل چې له بېلا بېلو سیمو څخه وو. لومړنی مشر یې د هغه وخت لوی او نومیالی عالم مولوي عبدالواسع اخونزاده و. دغې ټولنې د خپل کار په پیل کې په پښتو یو اعلان خپور کړ او له پښتنو څخه یې د پښتو ژبې د پالنې په لاره کې مرسته وغوښتله. په دغه اعلان کې راغلي وو:

ـ هر نوم دې په پښتو ولیکل شي او مرکه د پښتو ته دې راولېږل شي.

ـ هر پښتون چې په پښتو کې پوهه لري او غواړي چې مرکې ته ځان ورننباسي، خپله

(c) ketabton.com: The Digital Library

غوښتنه دې ولیکي او مرکې ته دې راواستوي.

ـ د ښځني سیمو هر پښتو پوه دې د خپلې سیمې ځانګړې لغتونه راغونډ او په لیکلې بڼه دې مرکې ته راواستوي.

((مرکې د پښتو)) ځینې مهم کتابونه هم لیکلي وو. ((یوازنی پښتو)) او ((پښتو پښویه)) دوه مهم کتابونه یې چاپ شوي دي. دوه مهم قاموسونه یې ترتیب او تدوین کړي وو، خو له بده مرغه دغه دوه قاموسونه تر چاپ د مخه له منځه لاړل. د دغو دوو قاموسونو په ترتیب او تدوین کې ډېره ونډه د ((مرکې د پښتو)) د دویم مشر عبدالرحمٰن لودین وه. د دغو قاموسونو یوه برخه د دغې مرکې د یوه غړي ملا محمد ((ساپي)) په وسیله د هغه د زوی عبدالله خان افغاني نویس لاس ته ورغلې او په ۱۳۳۵ هـ . ش . کال کې یې دغه نسخه له یو څه زیاتونو سره چاپ کړې ده.

د متن لنډیز:

غازي امان الله خان پر کلتور مین واکمن و. د پښتو ژبې د علمي او فرهنګي پرمختګ لپاره یې ((مرکه د پښتو)) جوړه کړه. په اخبارونو او نورو خپرونو کې یې د پښتو مطالبو د خپرولو امر وکړ. ښځني سیمو ته یې په پښتو فرمانونه لېږل پیل کړل. په ښوونځیو کې یې په پښتو تدریس پیل کړ. لومړنی اساسي قانون او نور قوانین یې په پښتو ولیکل.

د غازي امان الله خان په دوره کې په عملي ډول د پښتو ژبې د علمي پرمختګ لپاره کار پیل شو.

مرکې د پښتو ځینې مهم کتابونه لکه ((یوازنی پښتو)) او ((پښتو پښویه)) تر لیکلو وروسته چاپ او خپاره کړل. دوه قاموسونه یې هم ولیکل، خو له بده مرغه په هغه وخت کې چاپ نه شول.

(c) ketabton.com: The Digital Library

فعالیتونه

۱ـ زده کوونکي دې متن په پټه خوله ولولي او بيا دې د متن مفهوم په لنډ ډول ووايي.
۲ـ ((مرکه د پښتو)) څه وخت جوړه شوه او کوم کارونه يې سرته ورسول. کارونه يې په يو لست کې ترتيب کړئ.
۳ـ زده کوونکي دې په متن کې خاص نومونه په نښه کړي او بيا دې په ټولګي کې په لوړ آواز ووايي.
٤ـ د ((مرکه د پښتو)) لومړی مشر په پنسل په نښه کړئ :
الف: مولوي عبدالواسع اخونزاده ب: عبدالرحمٰن لودين
ج: ملا محمد ساپی د: عبدالله خان افغاني نويس
٥ـ زده‌کوونکي دې د متن مهم ټکي پخپلو کتابچو کې وليکي او په ټولګي کې دې واوروي.
٦ـ د ((مرکه د پښتو)) څخه د مخه که د پښتو ژبې په اړه کوم کارونه شوي وي، زده‌کوونکي دې څو مثالونه ووايي.

کورنۍ دنده

زده کوونکي دې د هغو مرکزونو په اړه څو کرښې وليکي چې د پښتو ژبې د علمي او کلتوري ودې لپاره کار کوي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

نومځري (ضميرونه)

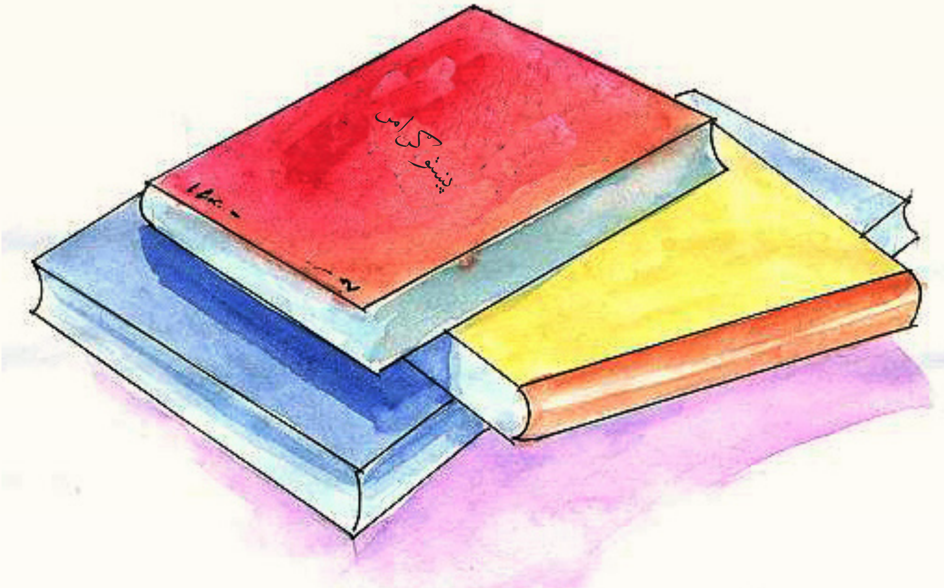

دګرامر له لوستو څخه په ښوونځيو او پوهنځيو کې موخه داده چې ژبه سمه وليکلای او ولوستلای شو او ځان له تېروتنو څخه وژغورو. نومځري هم دګرامر يوه برخه ده چې په ژبه کې ښکلا او لنډون رامنځته کوي او د نومونو د تکرار مخه نيسي.

تاسې په اووم ټولګي کې نوم او د نوم ډولونه، صفت او د صفت ډولونه ولوستل، په دې لوست کې به نومځري وپېژنو.

- نومځري څه ته وايي او ولې کارېږي؟
- که په ژبه کې نومځري ونه کارول شي، نو په خبرو يا ليکنه کې به کومه ستونزه رامنځته شي؟

(c) ketabton.com: The Digital Library

نومځری هغه کلمه ده چې د نامه پرځای کارېږي او د نوم د تکرار مخه نیسي.
نومځري د جنس، عدد، حالت او شخص له مخې ګردانېږي.

د نومځرو ډولونه:
۱ـ ځانګړي نومځري (شخصي ضمیرونه)
۲ـ ملکي یا اضافي نومځري
۳ـ اشاري نومځري
٤ـ استفهامي نومځري
٥ـ پلوي نومځري
٦ـ مبهم نومځري
۷ـ اشتراکي نومځري

۱ـ ځانګړي نومځري:

ځانګړي نومځري د کسانو یا اشخاصو پر ځای کارېږي او په دوه ډوله دي:
غښتلي نومځري او کمزوري نومځري.

(c) ketabton.com: The Digital Library

الف ــ غښتلي نومځري يا منفصل ضميرونه :

په يوازې توګه کارېږي، له بلې کلمې سره پيوست نه راځي او په خپلواکه توګه معنا ورکوي.

اشخاص		مفرد		جمع
		اصلي حالت	اوښتی حالت	اصلي حالت
۱		زه	ما	موږ
۲		ته	تا	تاسې (تاسو)
۳	نارينه	دی هغه	ده هغه	دوی هغوی
	ښځينه	دا هغه	دې هغې	دوی هغوی

ب ــ کمزوري نومځري (متصل ضميرونه):

دا نومځري په خپلواکه ډول نه کارېږي، له نورو نومونو سره چې وکارېږي خپله معنا ځرګندوي.

شخص	مفرد	جمع
۱	مې	مو
۲	دې	مو
۳	يې	يې

لکه: کتاب مې راکړه، کتاب دې واخله، کتاب يې واخيست، کتابونه مو واخيستل، کتابونه يې واخيستل، کتابونه مو واخلئ.

(c) ketabton.com: The Digital Library

۲ ـ ملکي يا اضافي نومځري:

يو ځيز په څه يا چا پورې اړوند بولي يا په بله وينا يو شی د څه يا چاګڼي.

اشخاص	مفرد		جمع
۱	زما		زموږ
۲	ستا		ستاسي
۳	نارينه	د ده	د دوی
	ښځينه	د دې	د دوی

لکه : زما کتاب راکړه. زموږ کتابونه يوسه. ستا کتاب راکړه.

ستاسې کتابونه واخلئ. د ده کتاب څه شو ؟ ددې کتاب چېرته دی ؟

د دوی کتابونه څه شول ؟

۳ ـ اشاري نومځري:

هغه نومځري دي چې اشخاصو او ځيزونو ته اشاره کوي او د هغو پر ځای کارېږي.

ګڼه	واټن (فاصله)	مفرد: اصلي حالت	مفرد: اوښتی حالت	جمع: اصلي حالت	جمع: اوښتی حالت
۱	لنډ	دغه	دغه	دغه	دغو
		دغه	دغې	دغه	دغو
۲	ليرې	هغه	هغه	هغه	هغو
		هغه	هغې	هغه	هغو
۳	لا ليرې	هوغه	هوغه	هوغه	هوغه
		هوغه	هوغې	هوغه	هوغو

(c) ketabton.com: The Digital Library

٤_ استفهامي یا پوښتنیز نومځري :

د پوښتنې لپاره کارېږي. د شخص، وخت، ځای څرنګوالی او څومره والي له مخې لاندې ډولونه لري :

څوک : د شخص لپاره کارېږي، لکه : څوک راغی؟

چا: د څوک اوښتی شکل دی او د شخص لپاره کارېږي، لکه: چا وژړل؟

کوم (کومه) : د شخص او شیانو لپاره کارېږي، لکه: کومه ښځه ځي؟ کوم سړی ځي؟

کله : د وخت پوښتنه کوي او نه ګردانېږي، لکه : کله راغی؟

کله راغله؟، کله به راشي؟، کله لاړ؟، کله لاړه؟

څنګه : د یو شخص، شي یا عمل څرنګوالی پوښتي، لکه څنګه دې ولیکه؟

څنګه دې رسم کړ؟ څنګه دې میدان پاک کړ؟

څو: د اشخاصو او شیانو شمېر پوښتي، ځکه نو د جمع په شکل کارېږي، لکه:

څو زده کوونکي راغلي وو؟ څو قلمونه دې وپېرل؟ څو کسانو ډوډۍ خوړلې ده؟

څومره : د اشخاصو او شیانو شمېر او د څرنګوالي او څومره والي درجه ښیي، لکه : څومره زده کوونکي دې ولیدل؟ څومره کبان دې ونیول؟ څومره ښکلی دی؟ څومره تود دی؟

ولې: د یوه عمل او پېښې لامل پوښتي، لکه : ولې راغلې؟ ولې درس نه لولې؟ ولې جومات ته نه ځې؟

د معاصر لیکوال محمد ایوب خان اڅکزي لاند ینی نثر ولولئ:

(c) ketabton.com: The Digital Library

اعتبارات

وايي چې يوه ورځ ملكه په خپل محل كې په يوه كار مشغوله وه، دروازه وټكېدله، ويلې څوك يې؟ ورته وويل شول چې وليعهد.

ملكې اعتنا ونه كړه او خپل مشغوليت يې جاري وساته.

د كافي انتظاره بعد، بيا دروازه وټكول شوه، ملكې وويلې څوك يې؟

جواب وركړل شو چې ستا فرمانبردار زوی.

ملكې فوراً دروازه ورخلاصه كړه او ورته و يې ويل چې ګوره زويه! همېشه كوښښ وكړه چې په دنيا كې په خپلو انساني اوصافو او خويونو وپېژندل شې، ولې چې دنياوي حيثيت اضافي او اعتباري شی دی چې هر وخت پناه كېدونكی دی.

الف: په پورته نثر كې ضميرونه پيدا كړئ.

ب: د نثر مفهوم په خپلو عباراتو كې ووایاست:

۵ــ پلوي نومځري :

د اشخاصو له پلوه د يوه عمل پلو يا لوری ښيي او تل تر فعل د مخه راځي. دا نومځري درې بڼې لري:

(را، در، ور)

را: د متكلم (لومړي شخص) لوری ښيي، لكه : راكړه، راوړه، راواخله او نور.

در: د مخاطب (دويم شخص) لوری ښيي، لكه : درواخله، درپورې كړه، درځه او نور.

ور: د غايب (درېيم شخص) لوری ښيي، لكه : وركړه، وروړه، ورپورې كړه او نور.

٦ ــ مبهم نومځري:

دا نومځري د يوه ناڅرګند شخص لپاره كاربږي او په دې ډول دي :

(c) ketabton.com: The Digital Library

هر : د جنس او حالت له مخې گردانېږي، زیاتره د مفرد لپاره راځي، لکه : هر ځوان، هره پېغله، هر سړی، هره ښځه، هر کتاب، هره کتابچه او نور.

په اوښتي حالت کې د جمع لپاره راځي، لکه : په هرو څو ځوانانو کې، په هرو څو پېغلو کې.

بل : یوازې د شمېرېدونکي مفرد نامه پر ځای کارېږي او د جنس او حالت له پلوه گردانېږي، لکه : بل څوك، بل ځوان، بله پېغله، بل سړی، بله ښځه او نور.

نور : جنس نوم او جمع نوم راښیي او د جنس او حالت له پلوه گردانېږي، لکه: نور هلکان، نورې نجونې، نور جوار، نوره بوره.

ټول : دا نومځری هم جنس او جمع نوم راښیي او د جنس او حالت له پلوه گردانېږي، لکه : ټوله کورنۍ، ټول غړي، ټول ښارونه، ټولې دښتې، ټول سړي، ټولې ښځې.

۷ــ اشتراکي نومځری (خپل):

دا نومځری د لومړي، دويم او درېم شخص لپاره او هم د مفرد او جمع لپاره يو ډول کارېږي، ځکه يې اشتراکي نومځری بولي. دا نومځری هم د جنس او حالت له مخې گردانېږي، لکه : احمد خپله کورنۍ دنده تر سره کړې ده. حمیدې خپل کورنی کار کړی دی. ښاپېرۍ خپل ورور ته درس وايي.

فعالیتونه

زده کوونکي دې لاندې پوښتنو ته ځوابونه ووايي:

۱ــ ځانگړي نومځري په څو ډوله دي؟ هر ډول يې په مثالونو کې څرگند کړئ.

۲ــ څو ډوله نومځري پېژنئ؟ نمونه يې واخلئ.

۳ــ لاندې نومځري مشخص کړئ اوخپل ټاکلي نمونه ورته ولیکئ:

(c) ketabton.com: The Digital Library

زه .... ته .... ستا .... هغه .... مې ....يې..........

٤ـ په لاندې جملو کې نومځري په نښه کړئ چې کوم نومځري دي :

- زه هره ورځ ښوونځي ته ځم.
- د ده کتاب له ماسره دی.
- قلم دې ورک شو.
- بل قلم دې واخیست.
- ولې دې قلم ورک کړ؟
- څومره وخت دې تېر کړ؟
- څوک به راغلی وي؟

٥ـ زده کوونکي دې په دوو ډلو ووېشل شي او يو له بل نه دې د نومځرو پوښتنې وکړي. ښوونکی دې د پوښتنو ځوابونه وڅاري.

٦ـ زده کوونکي دې په لاندې جملو کې نومځري په نښه کړي :

- څوک راغی؟
- چېرې اوسېږې؟
- کوم کتاب دې خوښ دی؟
- نور هلکان چېرې دي؟
- څه دې راوړل؟

کورنۍ دنده

زده کوونکي دې له کوره تر ښوونځي او له ښوونځي تر کوره د خپل تګ او راتګ حال ولیکي او په هغو کې دې نومځري په نښه کړي چې کوم نومځري يې کارولي دي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

ليک نښې

؟ ! . ،

: ( ) (( ))

؛ —

ليك نښې هغه علامې دي چې په ليك لوست كې يې كارول لويې لويې تېروتنې له منځه وړي او په كارولو يې لوستونكى د سمو لوستلو او سمو ليكلو جوګه كېږي.
د دغو نښو زده كړه د هر چا لپاره ضروري ده، كه نه نو لوستل او ليكل به مو تېروتنې او نيمګړتياوې ولري.

- تاسې د ليك نښو په اړه معلومات لرئ؟
- د ليك نښو مراعاتول ليكونكي او لوستونكي ته څه ګټه لري؟

(c) ketabton.com: The Digital Library

له تورو پرته ځيني نښې هم شته چې په سمو لوستلو کې له لوستونکي سره مرسته کوي. دغه نښې ډېرې زياتې ارزښتناکې دي، ځکه چې سړی په لوستلو کې له تېروتنې څخه ژغوري او په سمو لوستلو کې اسانتيا پېښوي. په ليکنه کې د دغو نښو په مرسته لوستونکي کولای شي چې په لوستنه کې په دې پوه شي چې په کوم ځای کې تم شي، سا واخلي او يا کومه کلمه په بلې پورې وتړي.

په ليکنه کې د ګڼو کيفيتونو، لکه: حيرانتيا، پوښتنې، خطاب، تمسخر يا ملنډو وهلو، ندا او داسې نورې څرګندونې د همدغو نښو په راوړلو سره کېږي.

۱ـ (،)	۲ـ (.)	۳ـ (:)
٤ ـ (-)	٥ـ (؟)	٦ـ (!)
۷ـ ( )	۸ـ (...)	

له دې امله دلته په لنډه توګه هغه نښې له بېلګو سره راوړو چې ډېرې ضروري دي.

۱ـ (،) کامه: دا نښه موږ ته راښيي چې يوه وړه يا نيمګړې جمله له بلې سره اړيکې لري او په لوستلو کې يې بايد ډېر لږ ځنډ وشي،لکه : څه چې کرې، هغه به ريبې. څه چې دې راکړل، بېرته مې درکړل. په يوې جملې کې د څو پرله پسې نومونو د بېلونې لپاره هم راځي، لکه : د افغانستان مشهورې مېوې انګور، انار، بادام، خټکي، مڼې، جلغوزې او نورې دي.

۲ـ (.) ټکی يا نقطه : دا نښه ديوې بشپړې جملې په پای کې ايښودل کېږي او د خبرې د تمامښت نښه ده، لکه : کابل د افغانستان پلازمېنه ده. زما ورور حميد نومېږي.

۳ـ (:) دوه سر په سر ټکي يا شارحه: دا نښه د هغې جملې يا کلمې په اخر کې راځي چې شرح او تفصيل ورپسې وي، لکه: هر څوک چې په لاندې لارښوونو عمل وکړي، نه ناروغه کېږي:

(c) ketabton.com: The Digital Library

۱ـ د شپې له خوا دوخته ویده کېدل،

۲ ـ لږه ډوډۍ خوړل،

۳ـ سهار دوخته راپاڅېدل،

همدرانګه د چا د وینا د راخیستلو په وخت کې د هغه له نامه نه مخکې او هم له راخیستل شوې وینا نه مخکې دغه نښه ایښودل کېږي، لکه : رسول اکرم ﷺ فرمایلي دي : ((... زه تاسې ته ونه وایم چې دوزخي څوک دی؟ واورئ! هرکبر جن، بد خویه او بخیل دوزخي دی.))

٤ـ (-) بېلنی یا ډش: دغه نښه څو ځایه او په دې ډول کارول کېږي:

۱ـ د معترضه یا څنګیزو جملو د ښودلو لپاره، لکه : هغه ورځ ـ دې بیا خدایﷻ نه راولي ـ پرما څومره وغمېده چې پلار مې سخت ناروغ شو.

۲ ـ په کوم داستان یا ډرامه کې چې د دوو کسو ترمنځ خبرې اترې وي، نو د هر یوه خبره په هم دغه نښه پیلېږي، لکه : احمد محمود ته وویل:

ـ آیا ته به اجمل ووینې؟

ـ هو! که وخت مې پیدا کړ.

ـ او که وخت دې پیدا نه کړ؟

ـ بیا به تا هرو مرو خبر کړم.

۳ـ د اعدادو، ارقامو او نېټو د ښودلو لپاره هم لیکل کېږي، لکه : د حمل له ١٤- ٢٠ پورې او یا دا چې د (١٩٣٩ – ١٩٤٥) کلونو تر منځ په نړیواله جګړه کې په میلیونونو انسانان ووژل شول .

٥ـ (؟) پوښتنیزه نښه یا سوالیه: دا نښه د پوښتنیزو جملو په پای کې راځي، لکه :سید جمال الدین افغان (رح) چېرته وفات شوی و؟

٦ـ (!) د حېرانتیا یا ندا نښه : دا نښه په لاندې ځایونو کې کارول کېږي:

۱ـ د خطاب لپاره، لکه : ښاغلو! ورونو! زده کړه وکړئ!، وخت خوشې مه تېروئ!

۲ـ له ندا او غږکولو نه وروسته، لکه: یا خدایه! دا څه حال دی؟

(c) ketabton.com: The Digital Library

۳ـ د امر کولو پر وخت، لکه چوپ شه!

٤ـ د هیلې خرگندونې پر وخت، لکه : کاشکې! زه هم درسره وای.

٥ـ د حیرانتیا په وخت، لکه : توبه، توبه، دومره ټگي!

٦ـ د ستاینې او آفرین په وخت، لکه : آفرین ستا په مېړانه!

۷ـ د افسوس او ارمان په وخت، لکه : درېغه! درېغه!، ارمان! ارمان! چې ما هم زده کړه کړې وای.

۸ـ د خوښۍ په وخت، لکه : واه! واه!، پاه! پاه!

۷ـ ( )وړې لیندۍ: د دغو لیندیو تر منځ هغه توضیح یا معترضه جمله راځي چې ډېره مهمه نه وي او حذفول یې جملې ته څه زیان نه رسوي، لکه : رحمان بابا دې (خدای ﷻ وبښې) د پښتو ژبې نومیالی شاعر و. دلته (خدایﷻ دې وبښې) معترضه جمله ده که حذف شي، جملې ته څه زیان نه رسوي.

خاص نومونه، عددونه او خارجي کلمې هم د دغې نښې تر منځ لیکل کېږي، لکه : زما ملگری (احمد) چې راغی، نو ویې ویل : ستا ورور له مانه (۱۰) کتابونه وړي دي.

۸ـ (...) څنگ پر څنگ ټکي: د حذف یا تېرېدنې نښه، کله چې د یو نوم یا یوې جملې څرگندېدل لازم نه وي، یا یې لنډون لازم وي، هغه وخت پرله پسې درې ټکي ایښودل کېږي، لکه : هغه به ویل چې زه نه غواړم په دې اړه زیاتې خبرې وکړم، خو بیا به یې هم خبره پسې اوږده کړه : ... دغه راز د دې موضوع بل اړخ دا دی چې په ښه روزنه کې د ښوونکي ترڅنگه د مور او پلار پاملرنه هم ډېره ضروري ده ... ښوونکی هم د مور او پلار درجه لري....

د حذف د ټکو لپاره څه ټاکلی شمېر نشته، خو عام نظر دا دی چې دغه ټکي دې لږ تر لږه درې او زیات نه زیات پنځه ولیکل شي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د متن لنډيز:

ليك نښې يو شمېر ځانگړې نښې دي چې په ليكنه كې د بېلا بېلو مفاهيمو او حالتونو د ښودلو لپاره راځي. دا نښې په ليكنه كې ځانگړى ارزښت لري. كه سمې او پر ځاى وكارول شي، له لوستونكي سره د معنا او مفهوم په افاده كې ډېره مرسته كوي اوكه سمې ونه كارول شي، نو ځينې معنوي تېروتنې رامنځته كوي. دا نښې زياتې دي، موږ دلته يوازې د هغو ځينې مهمې او مشهورې در وپېژندلې.

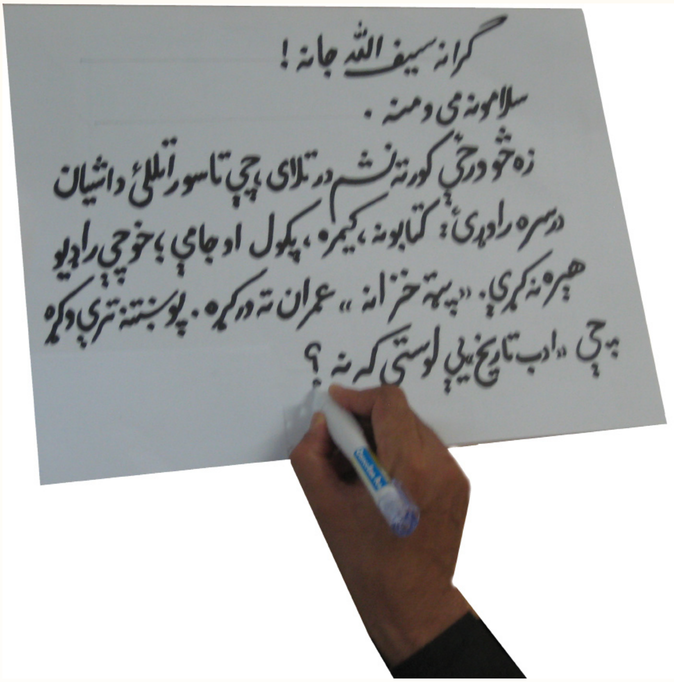
گرانه سیف الله جانه!
سلامونه مې ومنه.
زه خو درځې کورته نشم درتلای، چې تاسو ...
درسره راوړې؛ کتابونه، کیمره، پکول او چاي؛ خو چې راډيو
هېره نه کړې. «پښه خزانه» عمران ته ورکړه. پوښتنه ترې وکړه
چې «ادب تاریخ» يې لوستى كه نه؟

فعاليتونه

زده كوونكي دې لاندې پوښتنو ته ځواب ووايي.

۱ـ ليك نښې د ليك په ليكلو او لوستلو كې څه گټه لري؟

(c) ketabton.com: The Digital Library

۲ـ که تاسو د لیک نښو په اړه څه معلومات لرئ؟ ټولګیوالو ته یې وواياست!

۳ـ دغه نښه (؟) په کوم ځای کې راوړل کېږي؟

٤ـ زده کوونکي دې ستونزمن لغتونه په کتابچو کې ولیکي او په جملو کې دې استعمال کړي.

٥ـ د لاندې جملو په پای کې کومې نښې راځي؟

کابل د افغانستان پلازمېنه ده

د احمد قلم چېرې دی

کاشکې زه هم درسره وای

عزیز، لونګ، رشید او اتل نن راورسېدل

٦ـ په لاندې متن کې لیک نښې په ګوته کړئ:

پرون مازدیګر احمد زموږ کورته راغی بکس یې هم ورسره و ما ورته وویل په بکس کې دې څه دي هغه راته وویل چې قلم کتاب کتابچه او پنسلونه پکې دي موږ دواړه کورس ته روان شوو زموږ کورس د حمل له اتم نه تر دېرشم پورې دوام کوي احمد وویل کاشکې دا کورس لږ اوږد وای ښوونکي وویل شاباس په وخت راغلئ بیا ښوونکي یو تن ته اشاره وکړه او ویې ویل هلکه پاخېږه تېر درس ولوله د هلک درس نه و زده ښوونکي وویل ولې دې درس نه دی زده هلک غلی ولاړ و.

کورنۍ دنده

زده کوونکي دې په کور کې د ټکي یا نقطې، د سر په سر ټکو یا شارحې او پوښتنېزې نښې لپاره یوه یوه جمله ولیکي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

پنځلسم لوست

انشا او لیکوالي

تاسې تېر کال په اووم ټولګي کې ولوستل چې املاء په لغت کې مهلت ورکولو او ډکولو ته وايي او په اصطلاح کې خپلې خبرې یا د بل خبرې په صحیح ډول لیکل دي. په دې لوست کې به تاسې ته د انشاء په اړه معلومات درکړو.

- املاء او انشاء څه توپیر لري؟
- په انشاء کې کوم شیان راځي؟

(c) ketabton.com: The Digital Library

انشاء: په لغت کې د يوه نوي شي پيداکولو ته وايي. په اصطلاح کې ديوه نوي فکر او خيال څرګندولو ته انشاء وايي. په ساده وينا په نظم يا نثر د خپلو افکارو او خيالونو په ليکلې بڼه څرګندولو ته انشاء وايي. انشاء په نثر او نظم دواړو کېدای شي. د انشاء فن يا د ليکوالۍ هنر دا دی چې انسان خپل مطلب په سم او رسا ډول اداکړي. يعنې د خپل ذهن خيال او فکر په ښو او مناسبو الفاظو کې په اغېزناکه توګه وليکي. د ښو کلمو غوره کول او ترتيبول د انشاء مهمه برخه ده.

يو ليکوال او شاعر بايد د کلمو په غوره کولو، نښلولو او کارولو ښه پوه وي. همدارنګه بايد دا وړتيا ولري چې نوي الفاظ او معناوې پيدا او ښکلا پکې واچوي.

که څوک غواړي چې د خلقت او فطرت په رمزونو او رازونو پوه شي او په يوه شنه پاڼه يا يوه ګل کې د الله ﷻ د قدرت نښې يا د معرفت دفتر وګوري، له خپل عقل، شعور او احساس څخه دې کار واخلي. يا په بله وينا د زړه سترګې دې وغړوي.

پر يوه لاره ډېر وګړي تېرېږي، خو يو نيم پکې چېرته يوه ښکلې مرغلره ومومي چې د چا له امېله پرېوتې او په خاورو کې پرته وي. پر دې لاره ډېر لاروي روان وي، څوک يوې خواته، څوک بلې ته ګوري د چا يوه شي ته پام وي، د چا بل ته، يو پکې د دېواله له کنډوه کوم ښکلی مخ ويني، بل د بام په سر توره کټوه.

د يوه نظر د خان او ملك په بنګله وي، بل د خوارانو او غريبانو جونګړو او کنډوالو ته ګوري. ځينې ډېر لېرې واړه شيان ليدای شي، ځينې تر پښو لاندې ځمکه نه ويني او هوا ته ګوري.

په يوه باغ کې څوک خس و خاشاك ټولوي او څوک د ګلو دستې جوړوي. د چا ديدار په کاروي او د چا دينار. کارغه په يوه خوا ځي بلبل په بله خوا، يو ځان ويني بل جهان ويني. څرنګه چې د انسانانو په څرګند نظر کې ډېر توپير شته، دغه راز د ټولو خلکو د زړونو سترګې هم يو راز ځار نه کوي. په همدغه ډول د فکر او نظر اختلاف دی چې د ليکوالو او شاعرانو د ليك او وينا په طرز يې اغېز کړی دی او د هر يوه انشاء او سبك يې ځانګړی کړی دی.

(c) ketabton.com: The Digital Library

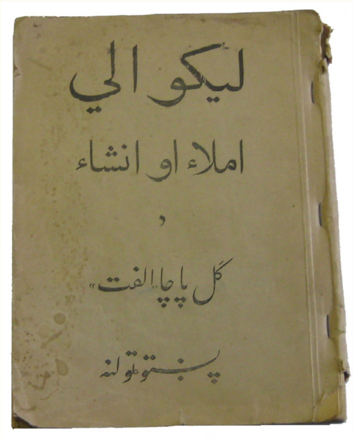

په انشاء کې د املاء برخه شامله نه ده. املاء د بل یا خپلې خبرې په سمه توګه لیکلو ته وايي، یعنې په منل شوې او دودشوې بڼه د خبرو لیکلو ته املاء وايي.

کوم لیکوال چې په یوې موضوع څه لیکي، لومړی باید یوه ټاکلې موخه ولري، بیا د هغې موخې په اړه ښه فکر وکړي او خپل فکر او خیال په ښو، خوږو او هنري الفاظو کې ترتیب او په ښه بڼه یې څرګند کړي. که چېرې همداسې وکړي، نو په لوستونکو به ښه اغېز وکړي، لکه چې یو انځورګر د ښې کمرې او ښو الا تو په وسیله ښه فلم او ښه انځور اخیستی شي، دغسې که یو ادیب او لیکوال له خپلو حواسو څخه په ښه سوچ او فکر کار واخلي، کولای شي چې د طبیعت او د ژوند له چارو او پېښو څخه خورا ښه اقتباس وکړي او په اغېزناکه توګه یې ټولنې ته وړاندې کړي.

په انشاء کې دلیکوال اروايي حالت، شخصیت، ذکاوت او نور ټول په یوه ډول څرګندېږي، خو په دغو څېزونو هغه وخت ښه پوهېدای شو چې دهغه لیکوال آثار زيات ولولو، دهغه ژوندلیک ولولو او د هغه د ژوندانه له بېلا بېلو اړخونو سره ځان آشنا کړو.

د متن لنډیز:

نوی مضمون، نوی خیال او نوی فکر چې د الفاظو او کلماتو په قالب کې په ماهرانه ډول ځای کړی شي، انشاء ورته وايي. که یو لیکوال د بل چا مضمون او مطلب رانقل کړي، انشاء یې نه شو بللی.

د انشاء اړین توکي نوي افکار، نوي خیالونه او د الفاظو هنري ترتیب دی.

د الفاظو په سمه، کره او منل شوې بڼه لیکلو ته املاء وايي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

فعالیتونه

۱ــ زده کوونکي دې د متن هر پراګراف په لوړ غږ ووايي او د پراګراف مفهوم دې په خپلو خبرو کې څرګند کړي.

۲ــ انشاء په لغت او اصطلاح کې څه ته وايي؟

۳ــ د یوې ښې انشاء لپاره باید شاعر او لیکوال کوم ټکي په پام کې ولري. زده کوونکي دې په کتابچو کې ولیکي او بیا دې په وار سره هغه په ټولګي کې واوروي.

۴ــ زده کوونکي دې د نظم او نثر توپیر په څو لنډو جملو کې له مثالونو سره وړاندې کړي.

۵ــ زده کوونکي دې لاندې لغتونه په جملو کې وکاروي.

ــ فن ــ خلقت ــ فطرت ــ رمز ــ معرفت

ــ دینار ــ ښار ــ اقتباس

۶ــ په متن کې ستاینوم (صفت) په نښه کړئ او په ټولګي کې یې په وار سره واوروئ.

کورنۍ دنده

زده کوونکي دې په کور کې په خپله خوښه د یوې موضوع په اړه انشائیه لیکنه وکړي او بله ورځ دې یې هر یو په ټولګي کې واوروي.

تاسو داسې وګڼئ چې خپله لیکوال یاستئ او یوه موضوع ځانته ټاکئ، خپله یې لیکئ او انشاء کوئ. دخپلې لیکنې املايي خوا به هم په پام کې لرئ.

(c) ketabton.com: The Digital Library

شپاړسم لوست

متلونه (د کانې کرښې)

ولسي ادبيات د هر ولس په ادبي تاريخ کې ډېره مهمه او ارزښتناکه ونډه لري. ولسي ادبيات زياتره شفاهي بڼه لري او په هغو ټولنو کې زيات پياوړي وي چې ليك لوست پکې ډېر عام نه وي. په پښتو ادبياتو کې هم د شفاهي ادبياتو ونډه ډېره مهمه او ډېره زياته ده.

په ادبياتو کې محاورې، سندرې، ټوکې ټکالې، متلونه، لنډۍ او نور راځي.

په اووم ټولگي کې مو په ولسي ادبياتو کې لنډۍ ولوستې په دې لوست کې به د ولسي ادبياتو يو بل ډول ((متل)) ولولو:

- متلونه څه ته وايي؟
- ولې خلك په خبرو کې متلونه کاروي؟

(c) ketabton.com: The Digital Library

ټول ولسونه د خپل کلتور او ټولنیزو ارزښتونو په پام کې ساتلو سره متلونه لري، په پښتو کې هم ډېر زیات متلونه شته. د پښتو د ولسي ادبیاتو یوه ډېره شتمنه برخه همدغه متلونه دي.

متلونه هغه لنډې، له مطلبه ډکې جملې دي چې ویونکي یې د خپلې وینا او ادعا د پخلي، کوټلتیا او پر اورېدونکو د منلو لپاره وایي. د متل په کلمو کې یو ځانګړی لطافت پروت وي.

کېدای شي متل منظوم وي یا منثور، خو خپل ځانګړی وزن او رواني به هرومرو لري. همدارنګه د متل موضوع ښايي رښتینې یا هم افسانه یي وي، خو په ولس کې یې داسې شهرت موندلی وي چې د ریښتینتوب تر بریده رسېدلی وي.

متل یوه لنډه جمله ده چې په استعاره یي ډول یو مهم مفهوم پکې نغښتی وي او د متل په ویل کېدو سره هغه مهمه مفکوره او مفهوم د اورېدونکي ذهن ته لېږدول کېږي.

متل په جرګو او مرکو کې هم د بحث او خبرو په جریان کې د پرېکړې او پایلې لپاره استعمالېږي. د متل استعمال په دوه کسیزو خبرو کې هم وي، خو په شخص پورې اړه لري چې څومره متلونه یې زده دي.

هغه کسان چې په خپلو خبرو کې پرځای او ډېر متلونه کاروي، هغه د ولس مجرب او هوښیار کسان بلل کېږي.

د نړۍ ټول ملتونه، متلونه لري. هره ټولنه د خپلو دودونو ، رواجونو، ځانګړتیاوو او ارزښتونو په پام کې ساتلو سره د متلونو سترې پانګې لري او په حقیقت کې د هغه ولس د ژوند هنداره ګڼل کېدای شي. پښتو متلونه هم زموږ د ولس د غوره هنداري په توګه موږ ته زیات ارزښت لري.

(c) ketabton.com: The Digital Library

راځئ چې دلته څو متلونه سره ولولو:

خپله لاسه، ګله لاسه

د کور ګټه، د لاهور ګټه

که لار شي تر بلخه، درسره ده خپله برخه

ځمکه هغه سوځېږي چې اور پرې بلېږي.

څه چې کرې، هغه به رېبې

د دروغو مزل لنډ دی

هر چاته خپل وطن کشمیر دی

د کبر کاسه نسکوره ده

تشه لاسه ته مې دښمن یې

که غر لوړ دی پر سر یې لار شته

چې بد ګرځي، بد به پرځي

د وچو له امله لانده هم سوځي

اور ته خپل او پردی یو دی

پر مې کړه، مر مې کړه

کېږدې په خپلو مراندو ولاړه وي

پردی کټ تر نیمو شپو وي

کارغه د زرکې تګ کاوه، خپل یې هم هېر کړ

سمندر چې په ویالو شي هم وچېږي.

اول سلام پسې کلام

انسان د احسان تابع دی

(c) ketabton.com: The Digital Library

هر متل د یوې تجربې په نتیجه کې رامنځته شوی وي، خو د یو شمېر متلونو سره ترلې کیسې هم موږ ته راپاتې دي او د ځینو اصلي کیسې موږ ته نه دي راسېدلې، خو کېدای شي په ولس کې موجودې وي. راځئ چې په دې ادعا د پوهېدلو لپاره د دوو متلونو کیسې ولولو:

۱ـ څوک چې خوب کوي مېښه یې نر کټی زېږوي:

وایي چې په یوه غوجل کې د دوو کسانو مېښې ترلې وې. دواړه مېښې په یوه وخت لنګېدې هرې یوې ته خپل خپل خاوند ناست و. له دوی څخه یو ویده شو. مېښې لنګې شوې یوې مېښې کټی او بلې مېښې کټۍ وزېږوله. وېښ سړي چې مېښې یې کټی زېږولی و د هغه ویده سړي له مېښې سره خوشې کړ او د هغې مېښې چې کټۍ یې زېږولې وه د خپلې مېښې سره خوشې کړه.

کله چې ویده سړی راوېښ شو، څه ګوري چې مېښې ته یې کټی ولاړ دی او د هغه بل مېښې ته کټۍ ولاړه ده، ورته وېې ویل: مبارک دې شه! بختور یې چې مېښې دې کټۍ زېږولې ده!

هغه ورته وویل: څوک چې خوب کوي مېښه یې نر کټی زېږوي.

۲ـ د غله په ږیره خس دی:

وایي چې په یوه غونډه کې یو شی ورک شو، د غونډې برخوال نه پوهېدل چې غل څنګه معلوم کړي. سره راغونډ شول، یو پکې تجربه کار و، هغه وویل: زه غل پېژنم، نورو ورته وویل: څنګه؟ هغه وویل: د غله په ږیره خس دی. په دې وخت کې غل بې څنډه خپلې ږیرې ته لاس وروړ چې ګوندې رښتیا یې په ږیره خس دی او باید لیرې یې کړي چې څوک یې و نه پېژني، خو نورو ولید او و یې پېژاند چې غلا همده کړې ده، نو په دې توګه هر متل د یوې تجربې په نتیجه کې رامنځته شوی وي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د متن لنډیز:

متل د شفاهي ادبیاتو یوه مهمه برخه ده چې په محاوره او خبرو اترو کې د استدلال او خپلې خبرې د پخلي لپاره کارول کېږي.

متل یوه وړه جمله یا عبارت دی چې یو لوی مفهوم رانغاړي. زیاتره متلونه ځانته کیسې لري یا په بله وینا یو متل د کیسې د پېښېدو په پای کې رامنځ ته شوی وي.

متلونه ډېره اوږده مخینه لري او سینه په سینه تر موږه را رسېدلي دي.

په پښتو ژبه کې یو شمېر متلونه راټول شوي او په کتابي بڼه چاپ شوي دي، خو زیاتره متلونه لا تر اوسه پورې د خلکو په سینو او محاورو کې لا ژوندي دي، خو په کتابونو کې نه دي راټول شوي.

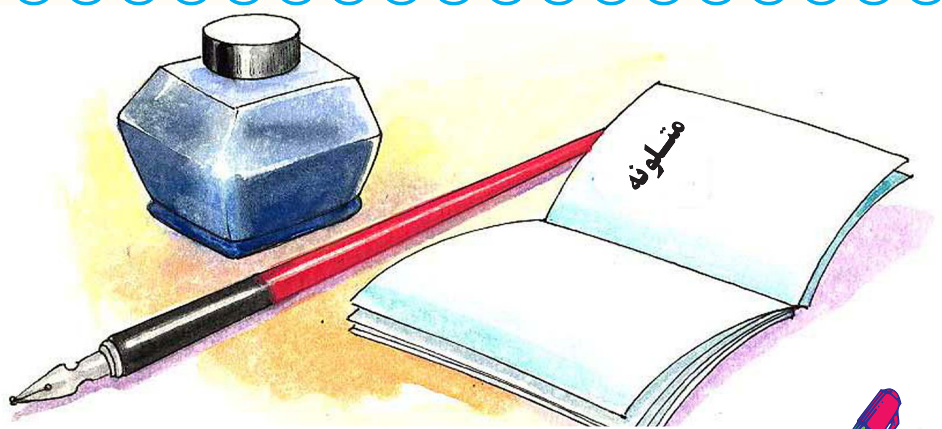

فعالیتونه

۱ـ زده کوونکي دې دغو پوښتنو ته ځوابونه ووایي:

- متلونه په خبرو کې د څه لپاره کارول کېږي؟
- متلونه منظوم وي که منثور؟
- متلونه زموږ د ادبیاتو په کومې برخې پورې اړه لري؟

(c) ketabton.com: The Digital Library

۲ــ زده کوونکي دې په دوه ډلو ووېشل شي د يوې ډلې استازی دې يو متل وايي او د بلې ډلې استازی دې په وار سره د هغه معنا کوي.

۳ــ زده کوونکي دې په دوه ډلو ووېشل شي يوه ډله دې لس منظوم او بله ډله دې لس منثور متلونه ووايي.

٤ــ د لاندې متلونو معنا پخپلو کتابچو کې وليکئ او په ټولګي کې يې واوروئ.

- د غله په ږيره خس دی
- غل په غره کې نه ځايېږي
- مه کوه په چا چې و به شي په تا
- چاره که د سرو شي د ځيګر د منډلو نه ده

٥ــ زده کوونکي دې د لاندې متلونو تش ځايونه ډک کړي.

- هر چاته خپل ....کشمير دی.
- د يو لاسه .... نه خېژي.
- څه چې .... هغه به ....
- پړ مې .... مړ مې ....

٦ــ په لوستل شوو متلونو کې موکوم يو خوښ دی، ولې؟ نظر مو ووایاست.

۷ــ په لوستل شويو متلونو کې نومځري (ضميرونه) پيدا کړئ. او ووایاست چې کوم ډول نومځري دي.

۸ــ که د کوم متل کيسه مو زده وي په ټولګي کې يې ووایاست.

کورنۍ دنده

په کورنۍ کې له مشرانو څخه پوښتنه وکړئ او د هغوی له خولې نوي متلونه وليکئ او بيا يې بله ورځ په ټولګي کې ولولئ.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د مور زړه

د مور د مينې او محبت، د مور د زړه سوي او مهربانۍ په اړه به تاسو ډېرې خبرې اورېدلې وي، خو اوس چې تاسو د مور په اړه کوم شعر لولئ، د مور د خواخوږۍ او مهربانۍ يوه ستره نمونه ده. دغه مطلب د افغانستان د نوميالي معاصر شاعر سيد شمس الدين مجروح په قلم له يوه بهرني (غربي) اثر څخه په شعر ژباړل شوی دی.

مور، تر ټولو مهربانه، مور تر ټولو زياته مينه ناکه ده، خو داسې کيسې او پېښې هم کېدونکي دي . تاسو دغه کيسه په شعري بڼه ولولئ.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د شاعر لنډه پېژندګلوي:

سید شمس الدین مجروح د افغانستان د معاصرو ادبیاتو یو خوږ ژبی شاعر او لیکوال دی. په ۱۲۸۹ هـ . ش . کال د کونړ ولایت د شین کوړک کلي په یوې روحاني کورنۍ کې پیدا شوی دی. زده کړې یې په خپل کلي کې سرته ورسولې او رسمې دنده یې د اعیانو په مجلس کې پیل کړه. بیا یې مختلفې دندې سرته ورسولې چې د عدلیې د وزیر او د صدارت د مرستیال په توګه یې هم کار کړی دی.

دسید شمس الدین مجروح د شعرونو یوه مجموعه (منتخب شعرونه) په ۱۳۳۷ هـ . ش . کال د پښتو ټولنې له خوا چاپ شوې ده او دویمه مجموعه (یاد فریاد) یې په پېښور کې په ۱۹۸۵ م. کال کې چاپ شوې ده. سید شمس الدین مجروح په ۱۳۸۱ هـ . ش . کال وفات شوی دی.

پسرلی د کال ځواني وه هوا ښه وه
د ګیاه پرته په ځمکه لونګۍ شنه وه
ټول عالم په خوب ویده و نیمه شپه وه
هرې خوا ته دسپوږمۍ رڼا خوره وه
یو عاشق معشوقه ناست د رود په غاړه
په شراب د مینې مست و و دغه دواړه
سره ناست وو دوی بهر کلي نه لرې
دواړو ویلې ښې خوږې خوږې سندرې
د دوی منځ کې وې د راز و نیاز خبرې
یو له بله یې وړ کړې وې وزرې
د ښایست غرور په سر کې د جینۍ و
د هلك په سر کې هم جوش د ځوانۍ و

سید شمس الدین مجروح

(c) ketabton.com: The Digital Library

هلك ووې محبوبې ماته یې گرانه
مادې هیڅکله خدای نه کا بې له تانه
زړه چې زیات له سرو مالـه دی دلبره
ما قربان کړ هغه هم د ستا له سره
جینی وویل دا خبرې کوې څله
په دې لار کې زړه قربان وي تل ترتله
زړه په مینه کې عاشق نه ځي هر کله
دا په دې لار کې اول قدم دی گله
زه به تاومنم هله زما یاره
چې د مور زړگی دې راوړې زما لپاره
خپله مور سړي ته زیاته له هر څه ده
زړه د مور یوه مرغلره بې بها ده
که د ستا مینه له ما سره ریښتیا ده
که صحیحه دا دعوه د مینې ستا ده
د مور زړه دې کړه ترې غوڅ راپې وړه ماله
نو به هله زه خولگی درکړمه تاله
د هلك په سر چې دغه امتحان شو
په وجود کې یې برپا د غم توپان شو
هك پك ودریده په دوه و وکې حیران شو
خو پرې مینه شوه غالبه راروان شو
نو د مور سینه یې څیرې په خنجر کړه
مرغلره یې د زړه ترې رابهر کړه

(c) ketabton.com: The Digital Library

چې هلك له دغه كاره نه وزګار شو
بیا روان په دغه لوري په تلوار شو
لار كې ولوید طبیعت ورته په قار شو
زړه یې هم له لاسه خاوړو كې ګوزار شو
ناګهانه له زړه غږ شو چې بچیه!
خیر دې وي ژوبل خو نه شولې زړګیه

د مور ستایل او درناوی:

دغه اصل ته په پښتو ادبیاتو كې هم زیاته پاملرنه شوې ده. زموږ زیات شمېر شاعرانو او لیكوالو په خپلو منظومو او منثورو اثارو كې د مور مقام ستایلی دی.

په بېلا بېلو ادبي نثرونو لكه داستانونو، ناولونو او نورو ادبي ټوټو كې د مور مقام ته پاملرنه شوې او د مور مقام پكې ستایل شوی دی. ویلای شو چې د مور مقام په پښتو ادبیاتو او بیا په لنډیو كې ځانګړی ځای لري او زموږ د ادبیاتو یو مهم څپركی جوړوي. په بېلا بېلو لیكنو كې د مور مقام، د مور مهرباني، شفقت او عاطفې د اولاد په روزنه كې د هغې كړاو او زیار انعكاس موندلی دی. د دغو ټولو لیكنو مقصد یو دی او هغه دا چې د مور د مقام او حقونو پېژندل او د هغې درناوی كول.

په ولسي ادب كې د مور د مینې عاطفې او مهرباني په اړه ډېرې كیسې شته چې یوه نمونه یې دلته راوړو:

وایي چې د یوې مور ماشوم بلې ښځې پټ كړ. د ماشوم مور كه هر څومره له غلې ښځې څخه خپل ماشوم وغوښت، خو هغې ورنكړ او ویې ویل چې دا زما زوی دی. د ماشوم مور په چیغو چیغو قاضي ته ولاړه او عرض یې وكړ چې یوې ښځې مې ماشوم پټ كړی او نه یې راكوي. قاضي غله ښځه راوغوښته هر څومره پلټنې چې یې ترې وكړې ښځه قانع نه شوه، ویل یې چې دا زما خپل زوی دی، پر ما یې ناحقه دعوه كړې ده.

(c) ketabton.com: The Digital Library

قاضي وويل: ما يوازې پرېږدئ چې د پرېکړې په اړه فکر وکړم. دواړه ښځې د قاضي له کوټې نه ووتلې. ښه شيبه وروسته قاضي دواړه ښځې راوغوښتلې هغوی ته يې خپله پرېکړه داسې اعلان کړه:

وروسته د ډېر سوچ نه زه دې نتيجې ته ورسېدم چې ماشوم بايد دوه ټوټې شي، يوه ټوټه د يوې مور او بله ټوټه د بلې مور. په دې پرېکړې کې به عدل او انصاف پر ځای شي.

قاضي جلات راوغوښت، ويل راشه دا ماشوم دوه ټوټې کړه. کله چې جلات توره په لاس راغی د ماشوم اصلي مور غږ کړ:

قاضي صاحب ماشوم مه دوه ټوټې کوئ، ماشوم زما نه دی، هغې ته يې ورکړئ. قاضي پوه شو چې د ماشوم اصلي مور همدا ده، ځکه چې د خپل زوی مرگ يې نشو زغملای او هغه بله چې د ماشوم اصلي مور نه وه د قاضي پرېکړه يې ومنله.

په دې توگه قاضي ماشوم خپلې اصلي مور ته وسپاره او هغې بلې غلې ښځې ته يې سزا وټاکله.

د متن لنډيز:

د اسلام ستر پيغمبر حضرت محمد ﷺ فرمايلي دي چې ((جنت د مور تر پښو لاندې دې)). د مور مقام په ټولنه کې تر هر چا لوړ دی او درناوی يې په ټولو لازم دی.

په دې منظومه کيسه کې د مور د مهربانۍ يوه داسې نمونه تاسو ولوسته چې مينه او مهرباني يې له بل چا سره نه شي پرتله کېدای. مور د مينې، محبت او مهربانۍ يوه داسې چينه ده چې دغه مينه او مهرباني يې د زړه په ځځېدونکو وينو کې هم نارې وهي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

فعالیتونه

۱ـ زده کوونکي دې متن په لوړ غږ ولولي او د شعر مفهوم دې په خپلو خبرو کې ووايي.

۲ـ زده کوونکي دې په متن کې د راغلې کیسې لنډیز په خپلو کتابچو کې ولیکي او بیا دې په ټولګي کې ولولي.

۳ـ زده کوونکي دې په دوو ډلو وویشل شي. یوه ډله دې په شعر کې نومونه او بله ډله دې صفتونه پیداکړي او د ټولګیوالو په وړاندې دې ولولي.

٤ـ له دغې کیسې نه تاسې څه زده کړل، خپل نظر خپلو ټولګیوالو ته څرګند کړئ .

۵ـ په متن کې ارتباطي کلمې پیدا او لست یې کړئ لکه:

کال، پسرلی، هوا

٦ـ زده کوونکي دې لاندې لغتونه معنا او په جملو کې وکاروي:

نیاز بې بها بریا ملغلره

۷ـ زده کوونکي دې د ماشوم په اړه کیسه ولولي او د دغې کیسې لنډ مقصد دې پخپلو خبرو کې ووايي.

کورنۍ دنده

د مور د مهربانیو په اړه مو که کومه کیسه له چا اورېدلې وي او یا مو یاده وي په خپلو کتابچو کې یې ولیکئ او بله ورځ یې په ټولګي کې ولولئ.

(c) ketabton.com: The Digital Library

اتلسم لوست

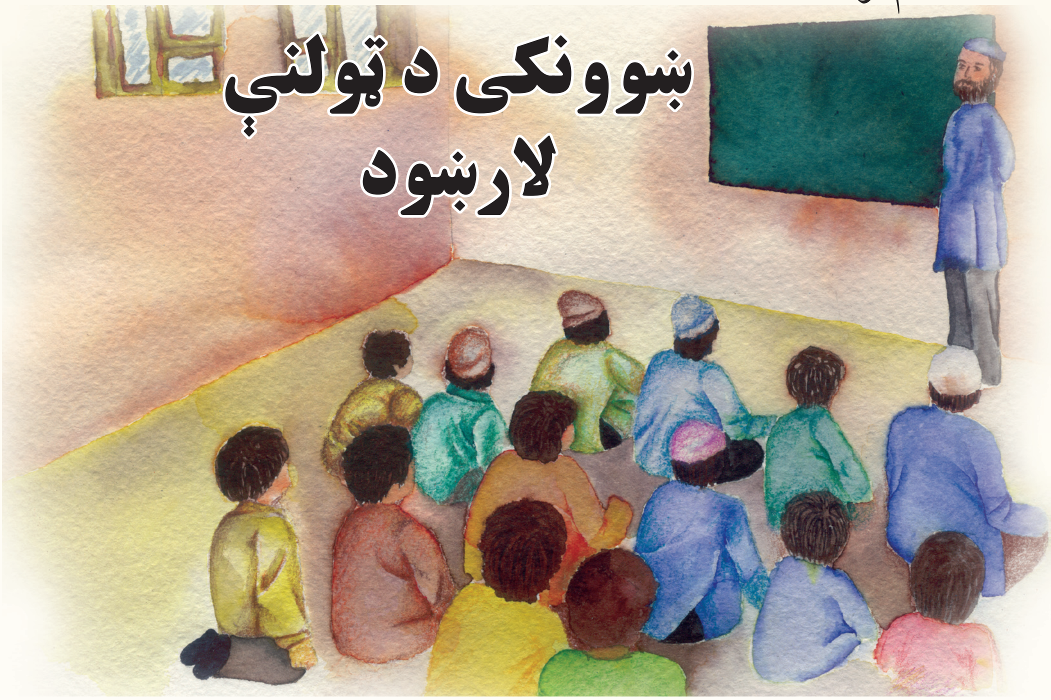

ښوونکی ماشومانو او ځوانانو ته لارښوونه کوي. د پوهې او علم پر گاڼه يې سمبالوي. د نيکو لاروگتې او د بدو لارو زيانونه ورته بيانوي.

په نننۍ نړۍ کې هر ډول پرمختگونه او هوساينه په ټولنه کې د انسان د پرله پسې زيار نتيجه او د ښوونکي برکت دی.

زده کوونکو ته لازمه ده چې د دغه لارښوونکو درناوی او احترام وکړي. په دې درس کې به د پوهاند رښتين د ژوند له پلوشو څخه د ښوونکي په اړه يو مطلب ولولئ.

- ښوونکی د ټولنې څه ډول معمار دی؟
- ښوونکي زموږ په روزنه کې کومه ونډه لري؟

(c) ketabton.com: The Digital Library

علم او پوهه یوه رڼا او ځلا ده. ښوونکی او معلم د دغې رڼا خپروونکی دی.

علم او پوهه دودې او ترقۍ زینه ده او ښوونکی د دغې زینې جوړوونکی دی. علم د تورې تیارې مشال او د عقل د روښانتیا بله ډیوه ده. دغه مشال او ډیوه د ښوونکي د مازغو په رڼا روښانه کېږي. ښوونکی تل د خپل دماغ په ډیوه کې د فکر تیل سېځي، خپل مازغه ویلي کوي، شپې روڼوي، د زړه وینې خوري او په ځان سخته تېروي دا ټول د دې لپاره چې د ناپوهۍ تیاره ورکه شي، خلک ښه او بد وپېژني او دښکلي او هوسا ژوند خاوندان شي.

ښوونکی په حقیقت کې د ژوندانه لارښود دی.

یوه، لایق، زیارکښ او زړه سواندي کسان د یو هېواد د لوړتیا او علمي ودې پخې ستنې دي. که دغه ستنې پخې او کلکې نه وي، نو د علم او پوهې ماڼۍ به هم بې کاره او بې خونده وي.

د علم وړانګې د ښوونکو په لاسونو په دنیا کې خپرېږي. د یونان ستر فیلسوف ارسطو د لومړي معلم، ابو نصر فارابي د دویم معلم او ابن سینا د درېم معلم په نامه یادېږي. غرض دا چې د معلم لقب او نوم یو ستر او درونډ نوم دی. په همدې وجه د ښوونکي مقام په ټولنه کې ډېر لوړ او جګ دی. څومره چې د ښوونکي مقام لوړ دی، نو هغومره یې وظیفه هم درنه او سخته ده. د هرې ټولنې وده او ترقي، پرمختګ او لوړتیا د هغوی د ښوونکو په زیار، کوښښ، اخلاص او له دندې سره په شوق او مینه پورې اړه لري. د یو ولس روښانه سبا د دوی په همت او زحمت پورې تړلی دی. د نن ورځې کوچنیان او ماشومان د دوی په وسیله د سبا ورځې پوهان او لویان کېدای شي.

ښوونکي د یو هېواد د باغ و بڼ مالیاران او د نوو بوټو او نیالګیو باغوانان دي. که دوی په خپله وظیفه کې د کوچنیانو په روزنه او پالنه کې لږ غفلت وکړي، نود وطن د علم او پوهې، ودې او ترقۍ باغ و بڼ به مړاوی او سپېره پاتې شي. ټول ماشومان د ښوونکو سره یو امانت دی د دغه امانت ساتنه، پالنه او روزنه د دوی دنده ده.

د ماشومانو د علم او پوهې زیاتول، د دوی د خویونو او اخلاقو سمول، په دوی کې د خپل ملت، خاورې او هېواد مینه اچول او په پای کې له دوی نه د سم فکر او مزغو خاوندان

(c) ketabton.com: The Digital Library

او غوره سړي جوړول، د ښوونکو دنده ده. دا یو داسې پور دی چې بې له اداکولو څخه په بل هیڅ ډول نه خلاصېږي. تر کومې اندازې چې شاګردان علم او پوهې ته ضرورت لري، هغومره سمې روزنې او پالنې ته هم اړ دي. علم د انسان جوهر او روزنه یې ښکلا او ځلاده. د یو مخلص او پوه ښوونکي وظیفه دا ده چې دغو دواړو خواوو ته پوره پاملرنه وکړي او د خپل هېواد تاند نیالګي داسې وروزي چې هم یې خلک سیوري ته کښېني او هم یې له خوږو مېوو څخه ګټه واخلي.

لنډه دا چې د معلمانو دنده ډېره درنه او مهمه ده، خو ورسره ډېره پاکه او سپېڅلې هم ده. نو ښايي چې ټول ښوونکي په ډېر اخلاص او مینه خپله پاکه وظیفه سر ته ورسوي او د سالمې پوهنې په لوړولو او خپرولو کې شپه او ورځ زیار او کوښښ وکړي.

د متن لنډیز:

د ښوونکي کلمه که څه هم خلکو ته په ښکاره یوه ساده کلمه ښکاري او د ښوونکي دنده یوازې ښوونځي ته په تلو راتلو پورې تړي، خو داسې نه ده.

د ښوونکي دنده ډېره درنه او مهمه ده. مقام یې ډېر لوړ او نوم یې سپېڅلی او مقدس دی. نن ورځ چې په نړۍ کې د ژوند څه پرمختګونه او اسانتیاوې وینئ، نو لومړنی لارښوونکي یې معلمان دي، ځکه چې د نړۍ پوهان، سیاسي څېرې، مخترعین او د هېوادونو واکمنان د ښوونکي د زیار په پایله کې راښرګند شوي دي. لازمه ده چې د زړه له کومې د ښوونکي درناوی او احترام وشي. ښوونکي ته هم پکار ده چې خپله دنده په دقت، اخلاص، صداقت، سپېڅلتیا او د مسؤولیت له مخې پر مخ بوځي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

فعالیتونه

۱ـ څو زده کوونکي دې له ښوونکي څخه وروسته لوست په وارسره ولولي او په وار سره دې د درس مفهوم په خپلو خبرو کې ووايي.

۲ـ زده کوونکي دې ستونزمن لغتونه په کتابچو کې وليکي او بيا دې معنا کړي.

۳ـ زده کوونکي دې له لوست څخه مترادف الفاظ راوباسي او پرتخته دې وليکي.

٤ـ په لاندې معنا شوو لغتونو کې سم ته (س) او ناسم ته (ن) په پنسل وليکئ.

- لايق: چاړواکی
- زيارکښ: زحمت کښ
- وړانګې: وريځ
- مشال: څراغ، رڼا
- هوسا: لالهاند
- سپېڅلی: پاک

٦ـ لاندې جملې تکميل کړئ؛!

- علم او پوهه يوه .... او .... ده.
- ښوونکی په حقيقت کې د .... لارښود دی.
- د علم وړانګې د .... په لاسونو په .... کې خپرېږي.

کورنی دنده

زده کوونکي دې دښوونکي په اړه په کور کې يوه، يوه ليکنه وکړي چې شپږ کرښې او يا تر دې زياته وي او بله ورځ دې په ټولګي کې واوروي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

نړیواله ادبي څېره: ټاګور

نړیوال هنرونه او فکرونه نړیوال ارزښت لري. دغه راز هنرونه او فکرونه نړیواله شتمني وي، هر انسان ترې ګټه اخیستلای شي. لیکوال او شاعر چې څه لیکي او څه وایي، د نړیوالې ټولنې لپاره وي، خو د ډېرو لږو فکر او هنر دومره پوخ وي چې نړیوال شهرت ور په برخه کړي.

دغه فکر او هنر هر انسان ته یو ځانګړی پیغام لري. له دغه فکر و هنر څخه بیا هر څوک له خپلې هنري لېوالتیا سره سم خوند اخلي.

په اووم ټولګي کې مو د اندرسن په اړه معلومات تر لاسه کړل، په دې لوست کې یوه بله نړیواله څېره ټاګور درپېژنو.

- تاسې کومه کوم نړیوال ادبي شخصیت پېژنئ په اړه یې خبرې وکړئ.
- د ټاګور کوم شعر یا کتاب مو لوستی؟

(c) ketabton.com: The Digital Library

ټاګور یوه نړیواله ادبي څېره ده. ټاګور مشهور شاعر او لیکوال دی. په ډرامه لیکنه کې یې ډېر لوی لاس درلود. ناولونه او داستانونه یې هم لیکلي دي.

ټاګور د ۱۸۶۱ م. کال د مې په اوومه د هندوستان د کلکتې په ښار کې زیږېدلی دی. کورنۍ یې شتمنه وه او د علم او هنر له امله یې په بنګال کې ځانګړی شهرت درلود. د ده کورنۍ دلوېدیځ له تمدن سره هم له یوې نیمې پېړۍ را په دې خوا آشنا وه.د خپلو نیکونو علمي، ادبي او هنري میراثونه یې ساتل.

له همدې امله د ټاګور په شخصیت کې زاړه کړه وړه او نوي ښکلا دواړه لیدل کېږي. ټول هندوستان تر اوسه د ټاګور په څېر بل پراخ نظره، خواخوږی او هوښیار ادیب ونه موند.

ټاګور که د خپل وخت د پرمختللي ژوندانه له اسانیتاوو برخمن و، نو د خپل وخت د بې وزلو وګړو له ژوندانه څخه هم ناخبره نه و. هغه دغه دواړه د سر په سترګو لیدلي وو. دغو متضادو زده کړو او تجربو د ټاګور شخصیت ډېر هر اړخیز (جامع) کړ.

رابندر ناتهـ ټاګور د نړۍ بېلا بېلو هېوادونولکه انګلستان، جرمني، امریکا، سیلون، چین، ایټالیې، کاناډا، ویتنام ، کمبود یا، لاوس، برما، روسیې او ایران ته سفرونه کړي دي. په دغو هېوادونو کې یې له ولسمشرانو او وزیرانو رانیولې تر بې وزلو وګړو پورې لیدلي کتلي او د هغو له حال څخه یې ځان خبر کړی دی.

په بېلا بېلو سفرونو کې له بېلا بېلو وګړو سره د هغه اړیکو او لیدنو کتنو هغه ته ډېره تجربه ور په برخه کړه. هغه په لسګونو ډرامې د اشعارو مجموعې، لنډې کیسې او رومانونه لیکلي دي.

د رابندر ناتهـ ټاګور ځینې اثار دادي:

۱ـ د یوه شاعر نکل	۲ـ تصویرونه او سندرې
۳ـ د ځنګل ګل	٤ـ د فطرت انتقام
٥ـ مات زړه	٦ـ د ورکتوب سندرې
۷ـد اروپایي سیلاني لیکونه	۸ـ د لمر سیوری

(c) ketabton.com: The Digital Library

۹_ د ماښام سندرې

۱۰_ تېز او توند

۱۱_ خطرناك ښكار

۱۲_ د عالمانو پاچا او نور

۱۳_ د سهار سندرې

د رابندر ناتهـ ټاګور ځينې اثار په پښتو ژباړل شوي دي، لكه : كابلي والا، ګيتا نجلي، تاج او ځينې نور. ګيتا نجلي عبدالرؤف بينوا ژباړلې او لومړى ځل په ۱۳۳۶ هـ . ش . كال په كابل كې چاپ شوى دى. د ټاګور ګيتا نجلي نړيوال شهرت لري. او د نوبل نړيواله جايزه يې ګټلې ده.

دګيتا نجلي د متن څو بېلګې:

هغه وخت چې زما زړه سخت او وچ شي، نو ته پر ما د رحم باران وكړه راشه!

كله چې ژوند محبت له لاسه وركړي؛ نو ته د نغمې په پرده كې راشه! كله چې شاوخوا د هنګامه زېږوونكو مشاغلو شور پورته شي او ما د باندې وباسي، نو ته اى زما د سكوت خاونده! د خپل سكون او آرام سره راشه! كله چې زما بېنوا زړه د زندان په يوه ګوټ كې غلى كښېني؛ نو اى زما پادشاه! ور مات كړه د شاهانه برم او دبدبې سره راشه؛

كله چې زما د زړه پر ارزو باندې د باطلو او هامو غبار پرېوځي نو ته اى يوازې پاكه! اى ته يوازې ويښه! د خپلې برېښنا او تالندې سره راشه!

×××

تا په سيوري كې ځان پټ كړى دى، اې زما ګرانه! ته چېرې د ټولو تر شا ولاړ يې؟ دوى تا ټېل وهي، ستا له څنګه د خاورو پر ډك سړك باندې تېرېږي، او ستا هيڅ خيال نه ساتي.

زه دلته له څو ګړيو راهيسې نذرونه په لاس انتظار كومه، لاروي تېرېږي او يو ـ يو ګل مانه اخلي ـ اوس نژدې ده چې ټوكرى تشه شي.

دګهيځ وخت تېر شو او د غرمې هم، د ماښام په سيوري كې زما سترګې له خوبه پټې پټې كېږي. هر څوك خپلو كورو ته ځي، ما ويني راباندې خاندي او ما محجوبوي. زه د

(c) ketabton.com: The Digital Library

گداګرې نجلۍ په شان پلو پر مخ ناسته یم او کله چې دوی ما ویوښتي چې زه څه غواړم؟ نو زه سترګې کښته واچوم او هغو ته هیڅ ځواب نه ورکوم.

اه، ربښتیا هم زه هغو ته دا کله ویلای شم چې ((زه تاته انتظار لرم، تا د راتلو وعده کړې ده)) زه له شرمه څنګه ویلای شم چې ((زه بې له دې غربته نور څه جهیز (د ورکولو) لپاره نه لرم))

اه، ما دا غرور دخپل زړه په کومې کې پټ کړی دی، زه پر وښو ناسته آسمان ته ګورم، ستا ناڅاپه راتګ په ډېر شان او شوکت په خوب وینم چې: ټولې روڼاوې پرې ځلېږي، ستا د بګۍ زرین بیرغ رپیږي، ټول وګړي حیران ولاړ ګوري چې ته راکوز شې زما لوري ته راځې ددې لپاره چې ما له ځمکې پورته کړې، او یوې داسې بې وزلې نجلۍ ته د خپل څنګ سره د کښېناستو ځای ورکړې چې له شرم او نخو ته داسې رپېږي لکه د ونې پاڼه چې نسیم ریوي ... ((خو وخت تېرېږي او تر اوسه لا ستا د بګۍ د ارابو آواز نشته؛ ډېر د برم او خوښۍ جلوسونه له خپلو سحر کاریو سره تېر شول ـ آیا ته به هم هغه یې چې د ټولو تر شا په یو سیورې کې پټه خوله ولاړ یې؟ او زه به همدغه یم چې ستا په انتظار کې به ژاړم او په ناکامو ارزوګانو به خپل زړګی ستومانه ساتم؟

د متن لنډیز:
رابندر ناتهـ ټاګور د دیوندر ناتهـ ټاګور زوی دی. په ۱۸۶۱م. کې په کلکته کې زېږېدلی دی. پلار یې لوی شتمن او مذهبي لارښود (مهاریشي) و. په لندن کې یې د حقوقو په څانګه کې زده کړې کړې وې. آثار یې ډېر لوړ ادبي او هنري ارزښت لري. ځینې کتابونو لکه : ګیتانجلي یې د نوبل جایزه اخیستې ده. ټاګور په ۱۹۰۱م. کال د شانتي نیکیتن بنیاد کښېښود چې بیا په راوروسته کلونو کې په یولوی پوهنتون بدل شو.

(c) ketabton.com: The Digital Library

ټاګور

څرګندونې

(۱) نوبل: دا یوه نړیواله ډالۍ (جایزه) ده چې هر کال په بېلا بېلو علمي او ادبي برخو کې خورا مهمو شخصیتونو ته ورکول کېږي.

(۲) شانتي نیکیتن : (دارالامان) د ټاګور پلار د یوندر ناتهـ ټاګور په دغه ځای کې یو باغ جوړ کړ. خلك به د مراقبې او تفکر لپاره ورتلل او د هیڅ دین او مذهب خلك ترې منع نه وو. ټاګور بیا په ۱۹۰۱ م. کال کې دلته یو ښوونځی جوړ کړ چې وروسته په پوهنتون بدل شو او د شانتي نیکیتن په نوم یاد شو.

(c) ketabton.com: The Digital Library

فعالیتونه

۱ـ زده کوونکي دې لاندې پوښتنو ته ځوابونه ووايي:

- را بندر ناتهـ ټاګور د چا زوی او په کوم ځای کې زېږېدلی و؟
- د رابندر ناتهـ ټاګور کوم کتاب د نوبل جايزه اخيستې وه؟
- د رابندر ناتهـ ټاګور د ځلورو کتابونو نومونه واخلئ؟
- د ټاګور کورنۍ له مالي پلوه څه ډول وه؟

۲ـ د ګيتا نجلي همدغه نمونه چې دلته راغلې ده ولولئ او پرمفهوم باندې يې وار په وار خبرې وکړئ.

۳ـ په دغو بېلګو کې کوم ډول نومځري پيداکولای شئ، ځانګړي، ملکي، مبهم او نور په نښه يې کړئ.

٤ـ لاندې لغتونه معنا او په جملو کې وکاروئ:

هنګامه، برم، او هام، محجوب، نخوت

۵ـ ټاګور د کوم ځای شاعر او ليکوال و؟

الف ـ د هندوستان　　ب ـ د بنګال　　ج ـ پاکستان

کورنۍ دنده

د دې لوست له ټول متن څخه ستاينومونه راواخلئ او په خپلو کتابچو کې يې وليکئ. سباته يې ټولګيوالو ته واوروئ. له دغو ستاينومونو سره د هغوی ضد هم په خپله کتابچه کې وليکئ.

(c) ketabton.com: The Digital Library

ښکالو

بیان په دوو ډولو کېږي، په نثر او په نظم، د نثر برخه پراخه ده او هر ډول مطلب او پیغامونه پکې په آسانۍ ځای پر ځای کېدای او لوستونکو ته رسېدای شي. همدا لامل دی چې نثري پانګه تر نظمي پانګې ډېره زیاته وي. له بلې خوا نظم ښه یادېږي او په آسانۍ ذهن ته سپارل کېږي. نثرونه بېلا بېل ډولونه لري. یوه ډول ته یې هنري یا ادبي نثر وايي. ادبي نثر هغه وي چې له ژبني هنره پکې کار اخیستل شوی وي. ادبي نثر به هرو مرولو پیغام لري، خو د پیغام د بیان لپاره لیکونکی داسې کلمات غوره کوي چې د لوستونکي احساسات او عواطف راوپاروي. ادبي نثر انسان د لورېینې او ښېګڼې لورته هڅوي. په انساني ټولنه کې د مینې، دوستی، سولې او امن د رامنځته کېدو غوښتنه کوي.

- که تاسې کوم ادبي نثر لوستی وي نو ووایاست د چا او موضوع یې څه وه؟
- که کومه لنډه کیسه مو لوستې وي، د هغې نثر له نورو عادي نثرونو سره څه توپیر درلود؟

(c) ketabton.com: The Digital Library

د سپلمۍ لويو لويو ګڼو بوټو او ګورو پاڼو کې، هوسۍ له څر نه سر پورته او شخوند يې بند کړ، غوږونه يې بوخ کړل، حيرانه ودرېدله؛ داسې چې له ځانه نه وه خبره. ملخ د سپلمۍ په پاڼه ورو ورو، غلی غلی راغی، د هوسۍ غوږو ته نژدې شو:

هوسۍ! څه دي؟ ولې حيرانه يې؟ ولې خپه يې؟ او هو! دا اوښکې! ولې واښه نه خورې؟ پسرلی تېر شو... واښه وچ شول څه! ؟که تږې يې؟

هوسۍ په يوه نېب يوه طرف ته سترګې بکې کړې دي او غوږونه تکۍ.

ملخ بيا وويل: د چا ښکالو ده څه؟

هوسۍ ديکه وخوړه: هو! نه واښه وچ دي او نه تږې يم ښکالو ده. د چا ښکالو! د چا د يا د ښکالو!!

ملخ : پوه نه شوم.

هوسۍ: ته لا نه وې، دا سپلمۍ‌وړې وړې وې، زه او آشنا مې دلته څرېدو، ښکالو شوه، ما دغه شان غوږونه بوخ کړل، آشنامې دغه شان وويل، همدغه شان لکه تا چې وويل...ډز شو... موږ ټوپ کړ، زه ليرې لاړم. اه ... پل مې واخيست، وينې پسې لاړم آن د پاچا تر باغه ... د پاچا د زوی سر کلي و... سندرې ويل کېدې، غوښې وريتېدې، بېګمې خندېدې. ملکه په تخت ناسته وه، زما د سترګو په اوښکو پوه شوه، لکه چې ته پوه شوې. اخر زنانه عالم و. ما وويل بي بي مېرمنې! زما د آشنا تيکې ستا باورچي خانه کې وريتېږي، خو دا څرمن يې ماته راکړه. زه به يې په يوه ونه کې اويزانده کړم... ورته به ګورم د زړه سود به پرې کوم.

ملکې وويل: نه څرمن تاته نه شي درکولی. سوېلو وويل: نه، هيڅېږې نه! دې نه به موږ تمبل جوړوو.

ګوره غوږ کېږده! نن د هغه پاچا د زوی سنت ګيري ده ... تمبل وهلی شي. دغه آواز اورې؟ دا زما د آشنا د څرمنې تمبل دی... په ما يې آواز خوږ لګي. زما پرې سود کېږي. ښکالو ده... زه پرې پوهېږم، ته پرې نه پوهېږې... سود پرې کوم سود!!

((سيد راحت زاخېلي))

(c) ketabton.com: The Digital Library

د متن لنډیز:

پورتنۍ کیسه د هوسۍ او ملخ ترمنځ د پوښتنو او ځوابونو په بڼه راغلې ده. کیسه داسې ده چې هوسۍ او ملخ په یوه خرڅای کې اوسېږي. هوسۍ څه ښکالو اوري، یو دم تېر یادونه ور په زړه کېږي. غوږونه یې ځیر شي. د هماغه وخت انګازې یې یو ځل بیا په ذهن کې راغبرګې شي چې د ژوندانه ګران ملګری یې ترې جلا کړی و.

هوسۍ ملخ ته خپله پخوانۍ کیسه کوي. وايي چې زه او یار مې یوه ورځ همداسې په دې ځای کې څرېدو چې څه ښکالو شوه، یو ناڅاپه ډز شو ما لېرې منډه کړه چې ګورم ملګری مې نه و. بېرته راوګرځېدم منډه مې واخیسته او د پاچا تر کوره لاړم. ګورم چې د ملګري غوښه مې پخېږي، له ملکې نه مې وغوښتل چې د ملګري څرمن مې راکړي او د یادګار په توګه به یې په یوه ونه کې ځوړنده کړم، د زړه سود به پرې کوم، خو ملکې انکار وکړ او ویې ویل چې له دې څرمنې نه موږ تمبل (چمبه) جوړوو.

اوس د پاچا د زوی سنت ګري ده، له هغې څرمنې نه یې تمبل جوړ کړی، د پاچا د زوی په سنت ګرۍ کې وهل کېږي او زما پر زړه د خپل یار او اشنا یادونه راوربږي.

د لیکوال پېژندګلوي:

سید راحت زاخیلي دسید فریح الله زوی، په ۱۳۰۳ هـ . ق. کال د نوښار په زاخیلو کې زېږېدلی دی. زاخیلی غښتلی لیکوال او منلی شاعر و. د ژباړې په فن کې یې هم پوخ لاس درلود. په ناول او لنډه کیسه لیکنه کې یې ډېر شهرت درلود. د پېښور لومړنی پښتو اخبار ((افغان)) د ده په اهتمام راوتلی دی. د ډېرو کتابونو لکه ماه رخ، لغات افغاني، تاریخ افغانستان، د حضرت علي کرم الله وجههُ اقوال، شلېدلې پڼه، د زړه درد، داغستان او د نورو اشارو لیکوال دی. په ۱۳۸۳ هـ . ق. کې یې له دې نړۍ څخه سترګې پټې کړي دي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

فعالیتونه

۱ـ زده کوونکي دې متن په چوپه خوله ولولي او بيا دې په وارسره د کیسې مفهوم په خپلو خبرو کې ووايي.

۲ـ زده کوونکي دې لاندې پوښتنې ځواب کړي:

- کیسه د څه شي په اړه ده؟
- په کیسه کې کوم کرکټرونه راغلي دي؟
- د کیسې پېښه څه ډول ده؟

۳ـ زده کوونکي دې لاندې لغتونه معنا او په جملو کې وکاروي.

ـ ښکالو ـ سپلمی ـ نیب ـ بکې ـتکۍ

٤ـ که د زده کوونکو دغې کیسې ته ورته کومه کیسه په یاد وي په ټولګي کې دې په لوړ غږ ووايي.

٥ـ زده کوونکي دې په درې ډلو وویشل شي: يوه ډله دې په متن کې نوмونه، بله ډله صفتونه او دريمه ډله دې ضميرونه پيدا کړي او بيا دې د هرې ډلې استازی په ټولګي کې په وار سره د لست له مخې ووايي.

٦ـ زده کوونکي دې په لوړ غږ کیسه داسې ووايي چې د آواز اوچتول، نرمول او وقفه (ځنډ) په نظر کې وساتي. نور زده کوونکي دې لوستل وڅاري.

کورنۍ دنده

زده کوونکي دې په خپله خوښه په کور کې د کوم لیکوال یوه لنډه کیسه خوښه او په کتابچه کې دې ولیکي یا دې له مور او پلار، نیا او نیکه څخه کومه کیسه واوري او د هغې لنډيز دې په کتابچه کې ولیکي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

یوویشتم لوست

مور، ولې کیسې لولو؟

له خپل مور و پلار، مشرانو او همزولو څخه به مو ډېرې کیسې اورېدلې وي. ساعت به مو پرې تېر شوی او خوند به مو ترې اخیستی وي. پر ساعت تېرۍ او خوند اخیستو سربېره کیسې نورې ښېګڼې هم لري. په کیسو کې روزنیز، اخلاقي او معلوماتي مفاهیم هم نغښتي وي. له کیسو څخه مور روزنېزې، اخلاقي او معلوماتي ښېګڼې هم تر لاسه کولای شو.

ځینې کیسې په یوه ولس یا یوې ژبې پورې اړه لري، خو ځینې کیسې بیا په څو ولسونو او څو ژبو کې شریکې وي. که کیسه په یوه ولس یا یوې ژبې پورې هم اړه ولري، نو ډېرې داسې روزنیزې او اخلاقي ښېګڼې پکې وي چې ټول ولسونه ترې د خپل ژوندانه لپاره ګټه اخیستلای شي.

- کیسې څه ښېګڼې لري؟
- له کیسو نه څه زده کوو؟

(c) ketabton.com: The Digital Library

حکایت

یو عالم د یو پاچا په وړاندې خبرې کولې. ناګهانه یې د خبرو په منځ کې وویل چې په هندوستان کې یوه ونه ده که د هغې ونې مېوه څوك وخوري نو هغه سړی به زوړ نه شي او نه به مړ شي. پاچا چې دا خبره واورېدله، نو په هغه ونې باندې مین شو، سودا واخیست چې دا به څه رنګه پیدا شي. لیکن د هغه عالم نه یې پوښتنه نه کوله چې دا ونه به چېرته وي او څنګه به وي. مګر چې د ده پرې ډېر باور و، هغه سړی یې په طرف د هندوستان رخصت کړ او ډېر مال یې ورته ورکړ، ورته یې وویل چې دا دولت لګوه او نور به هم درلېږم، خو هله بېرته راځه چې ماته د دغې ونې مېوه راوړې.

قاصد روان شو چې هندوستان ته ورسېده، نو له خلکو نه به یې هر ځای پوښتنه کوله او ویل به یې چې هغه ونه په کوم ځای کې ده چې سړی یې مېوه وخوري، نو بیا همېشه ژوندی وي او هیچرې نه زړېږي چې خلکو به دا خبره واورېدله، نو چا به ور پورې خندل چا به ورپورې ټوکې کولې، چا به ویل چې دا لیونی شوی دی، چا به ویل چې موږ ته معلومه نه ده مګر چې دا سړی وربسې ګرځي، نو معلومېږي چې دا به رښتیا چېرته وي. چا به ویل چې په پلانې ځنګل کې که چېرې وي، نو وي به او بل ځای مې ګومان نه کېږي چې ګوندې پیدا شي. چا به ویل چې په پلانې ځنګل کې یوه لویه ونه ده چې سر یې چا ته نه ښکارېږي او بېخ یې هم نه معلومېږي او مېوه یې هم چا له په لاس نه ورځي که چېرې هغه وي نو شك نشته.

هر چا به ورپورې مسخرې کولې او دی غریب به په ځنګلونو ، غرونو ، میرو او په بیابانونو ګرځېده. حاصل دا دی چې یو خوا بل خوا وړاندې وروسته ښکته پورته ډېر طلب یې وکړ، مګر هیڅ په حال پوه نه شو، نو بېرته راوګرځېده چې وطن ته راته ډېر خپه و او له ځان سره یې ویل چې پاچا ته به څه عذر کوم. په یو ځای کې یې شپه شوه په هغه ځای کې یې واورېده، یو سړي وویل چې زموږ په دې کلي کې لوی عالم دی او بې شانه ښه سړی دی.

(c) ketabton.com: The Digital Library

قاصد په زړه کې وویل چې بارې ورشم که څه دعا راته وکړي، نو دستي پاڅېد هغه عالم ته ورغی چې ملاقات یې ورسره وشو، نو ورته ویې ویل چې صاحبه دعا راته وکړه چې ایمان مې خدای ﷻ سلامت کړي او په خیر سره وطن ته ورسېږم. هغه دعا ورته وکړله او بیا یې ترې پوښتنه وکړه چې چېرته تللی وې.

قاصد ورته دا ټوله کیسه وویله. عالم چې واورېده، نو ورته یې وویل چې تاسو د هغه خپل عالم په خبره نه یې پوه شوي. هغه ونه بله نه ده هغه ونه د علم ده یعنې د علم مېوه چې څوک وخوري، نو هغه سړی به همېشه ژوندی وي او د همېشه ژوندون څه معنا ده، هغه معنا دا ده چې خدای ﷻ وپېژني، نېکي بدي ورته معلومه شي، د نېکۍ عمل کوي او له بدۍ نه ځان ساتي، کتابونه تصنیف کاندې شاګردان ترې پاتې شي، نو هغو که دا سړی په تن مړ هم شي هیڅ غم یې نشته، ځکه چې هلته یې روح ژوندی وي او دلته یې نوم ژوندی وي او ثواب یې داسې کېږي، لکه یو ژوندی سړی چې نېکي کوي او ثواب یې کېږي.

قاصد ورته وویل چې صاحبه موږ هم دومره پوهېږو، نادانان نه یو که چېرې هغه علم یاد کړی وی، خو موږ به پوه شوي وو چې علم وايي، ولې هغه د ټولو خلکو د وړاندې ونه یاده کړې ده او په دې خو هرڅوک پوهېږي چې علم د یو څیز نوم دی او ونه د بل څیز.

هغه عالم وویل چې ته بیا پوه نه شوې، تا له مثال په کار دی چې ښه پوه شې. ګوره یو سړی وي نو د چا پلار وي او د چا زوی وي او د چا لمسی وي او د چا نیکه وي او د چا خوریی وي او د چا ماما وي او د چا تره وي او د چا وراره وي او د چا ترورزی وي او د چا تربور وي او د چا ورور وي او د چا آشنا وي او د چا دښمن وي او د چا دوست وي، نو اوس ته ګوره همدغه یو سړی دی او هر نوم له دې نومونو چې په خپل ځای کې ورته څوک وايي، نو ویلی شي که نه شي؟

قاصد وویل چې بېشکه ویلی شي. نو هغه عالم وویل چې داسې علم ته هم دواړه نومه ویلی شي. که دې خوښه وي نو ورته علم وایه او که دې خوښه وي، نو ورته د ژوندانه ونه وایه، دواړه نومونه یې برابر دي هیڅ فرق په کې نشته.

(c) ketabton.com: The Digital Library

قاصد چې دا خبرې واورېدلې تسلي يې د زړه وشوله او له عالم نه يې رخصت واخيست او د خپل کور په طرف راروان شو چې ښار ته ورسېده پاچا ورته په امېد کې و چې دربار له ورغی پاچا ترې پوښتنه وکړله، ويل يې چې ووايه مېوه دې ومونده او که نه دې ده مونده؟

قاصد ورته له سره کیسه شروع کړله، خپل ربړېدل او په ملکونو او په غرونو او په بيابانونو ګرځېدل او د خلکو مسخرې کول ټول حال يې ورته بيان کړ. چې پاچا واوريده، نو ډېر خپه شو، ويې ويل چې ستا ربړ عبث شو او زما مطلب و نه شو. پس له هغه قاصد ورته د هغه عالم خبره په ښه شان سره بېله بېله، جدا جدا واوروله. چې پاچا واورېدله ډېر خوشحال شو او قاصد له يې د ګرځېدلو له مشقت نه دوه برابره دولت ورکړ او پس له هغه باقي عمر د علم او د عالمانو په ساتنه او په پالنه کې شو او حکم يې وکړ چې هرڅوک دې واوري چې علم نه په واړه دی او نه په زاړه دی، خو زده کړه دې کوي که لوی وي او که وړکی وي.

((مولوي احمد))

د متن لنډيز:

دغه کيسه د علم او پوهې د ارزښت په اړه ده. په کيسه کې چې کومه ونه ياده شوې د هغې نه موخه علم او پوهه ده چې علم نه زړېږي او تل تر تله وي. که يو عالم له ژونده سترګې پټې کړي بيا هم د خپل علم له امله يادېږي. او نوم او ياد يې په کتابونو او د شاګردانو په ذهنونو او ژبو کې ګرځي او دغسې عالمان او پوهان د خپل علم له برکته تر پېړيو، پېړيو پورې ژوندي وي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

فعالیتونه

۱ـ زده کوونکي دې کیسه په چوپه خوله ولولي او بیا دې مقصد په ټولګي کې ووایي.

۲ـ زده کوونکي دې د کیسې یو یو پراګراف په وار سره ولولي او خبرې دې پرې وکړي.

۳ـ زده کوونکي دې د کیسې مطلب په خو لنډو کرښو کې ولیکي او په ټولګي کې دې په وار سره ووایي.

٤ـ زده کوونکي دې په لاندې پاراګراف کې نومونه په نښه کړي او ودې وایي چې کوم ډول نومونه دي:

ګوره یو سړی وي، نو د چا پلار وي او د چا زوی وي او د چا لمسی وي او د چا نیکه وي او د چا خوربی وي او د چا ماما وي او د چا تره وي او دچا وراره وي او د چا تروزی وي او د چا دښمن وي او د چا دوست وي.

٥ـ زده کوونکي دې په کیسه کې نومځري (ضمیرونه) پیداکړي چې کوم ډول نومځري پکې راغلي دي؟

٦ـ زده کوونکي دې لاندې پوښتنې ځواب کړي.

- قاصد ولې په ځنګلونو کې ګرځیده؟
- پاچا قاصد په څه شي پسې لیږلی و؟
- قاصد د پاچا لپاره څه راوړل؟
- پاچا د قاصد له خبرو نه وروسته څه پریکړه وکړه؟

۷ـ زده کوونکي دې د کیسې ځایونه او اشخاص په ګوته کړي چې کوم ځایونه او کوم اشخاص په کیسه کې راغلي دي؟

(c) ketabton.com: The Digital Library

کورنۍ دنده

زده کوونکي دې لاندینۍ کیسه په کور کې په غور سره ولولي، لنډ مطلب دې په خپلو کتابچو کې ولیکي او سبا ته دې د ټولګیوالو په وړاندې واوروي.

وایي چې اوښ، غویی او پسه سره ملګري شول په لاره روان وو، د وښو یوه ګیډۍ یې وموندله. پسه وویل چې دا واښه لږ دي ټول پرې نه مړېږو، که یې ووېشو، نو د یوه کار هم پرې نه کېږي. ښه به دا وي چې په موږ کې کوم چې مشر وي همغه دې وخوري، ځکه چې مشر په هر ځای کې د عزت وړ او حقدار وي.
اوس نو راځئ چې د خپل عمر زیاتوالی ثابت کړو. پسه وویل: چې زما تاریخ تر ټولو زیات دی، ځکه چې د هغه پسه سره د خپلوۍ اړیکه لرم چې د حضرت ابراهیم علیه السلام لپاره د جنت نه رالېږل شوی و، نو دا واښه زما حق دی، تاسو دواړه باید صبر وکړئ.
غویي وویل: چې ته خو تر ما ډېر کشر یې زه د هغو غوایانو تربور یم چې حضرت آدم علیه السلام په لومړي ځل په جغ تړلي وو او ځمکه یې پرې قلبه کړې وه، نو له دې امله دا واښه زما حق دی، زه تر تاسو دواړو مشر یم.
په دې وخت کې اوښ غړانګه کښته کړه او د وښو ګیډۍ یې په خوله کې اوچته کړه او وېې ویل: چې زما خو د عمر تاریخ ثابتولو ته څه اړتیا نشته؛ ځکه هر چا ته معلومه ده چې زه له بدنه لوی او غټ یم او بل خوک په لوی والي او ځواک کې د ځان جوګه نه وینم، نو ښکاره خبره ده چې په عمر کې هم تر تاسو زیات او پخوانی یم. دا ګیډۍ زما حق دی، باید زه یې وخورم.

چې د چا وي د لاسونو زور قوت
هغه کله د حساب لري حاجت

(c) ketabton.com: The Digital Library

دوه ویشتم لوست

خوږ ژبی شاعر سید حسن خان

د پښتو ادب معاصره دوره ډېر نومیالي لیکوالان او شاعران لري. دغو نومیالیو هر یو په خپل وار د خپلو شعرونو او لیکنو له لارې د ټولنې دردونو ته انعکاس ورکړی او د اصلاح او سمون لپاره یې شعرونه ویلي او په نثر کې یې لیکنې کړې دي.

د دغو نومیالیو لیکوالو او شاعرانو د فکر او ادب ذخیره موږ ته د کتابونو په شکل پاتې ده او زموږ د معاصر ادب یوه لویه ذخیره ده. په دغه ډله کې یو هم سید حسن خان دی چې په دې لوست کې به یې وپېژنو.

۱_ په معاصرو شاعرانو کې کوم شاعران پېژنئ؟

۲_ د خوږ ژبي شاعر سید حسن په اړه معلومات لرئ؟

(c) ketabton.com: The Digital Library

سید حسن خان ((حسن)) د سید حسین پاچا زوی د کونړ له سیدانو څخه و. په ۱۲۷۰ هـ . ش . کال د لغمان په چار باغ کې زیږېدلی دی. لومړنی زده کړې یې په خصوصي توګه سرته رسولې وې. بیا یې نورې زده کړې په عسکري ښوونځي کې پای ته ورسولې او د هغه وخت د حرب په وزارت کې یې خپله دنده پیل کړه چې د ژوند په وروستیو کې یې د فرقه مشر په رتبه د حرب په وزارت کې د حربي رئیس په حیث کار کاوه.

ښاغلی سید حسن که څه هم په عسکري چارو کې بوخت و، خو د ځانګړې مطالعې له لارې یې په ډېرو مسایلو کې ژور معلومات درلودل. همدارنګه له پښتو ژبې او ادب سره یې زیاته مینه وه او په پښتو شعر کې د لومړۍ ډلې په شاعرانو کې حسابېده. د سیدحسن د شعر ژبه روانه، خوږه او شعر یې په نادرو خیالاتو او مفاهیمو ښکلی و.

په شعر کې یې انتقادي مضمونونه هم زیات وو. د پښتو له پخواني ادب سره یې هم ژوره مینه لرله، تل یې مطالعه کوله. دغه شعر یې د لوړ خیال او ژور فکر څرګنده نمونه ده:

شانې ستا سر دې په سل ځایه اره شي
راوړه تا پرېشاني د زلفو کور ته
هوسۍ غوټه کړه خپل مشک د زړه په ناف کې
چې د ستا د زلفو بوی خور شو هر لور ته

د غازي امان الله خان له واکمنۍ څخه وروسته چې په هېواد کې کورنۍ اړو دوړ رامنځ ته شو، سید حسن خان په ننګرهار کې د ((کور غم)) په نامه یو اخبار راوایست. هغه د ملي یووالي ټینګ پلوی و چې دغه پیغام یې د هېواد د بقا سره تړلی ګاڼه او په خپلو شعرونو کې یې خلکو ته رساوه.

(c) ketabton.com: The Digital Library

وې چې غونډ شئ متفق شئ
ټول وطن به مسخر شي ستا سي زور ته
که خوار ذلیل به ګرځئ په دنیا کې
نشانه به شئ د ټول عالم پیغور ته

لکه څنګه چې د نوموړي لوړه او خوږه شعري طبعه وه، هماغسې په مجلسونو کې هم ډېر صمیمي و. مجلس یې خوږ او بې تکلفه و. ښاغلی عبد الرؤف بېنوا د سید حسن خان د شعر په اړه داسې وایي.

((د ده اشعار زیاتره اصلاحي، تنقیدي او نهضتي روح لري او د وطن خواهی لوړ احساس پکې ځلېږي. د ده له اشعارو ښځه څرګندېږي چې ده غوښتي دي چې پخپلو سوځوونکو اشعارو ولس راویښ او د هغوی د افکارو لاره اصلاح کړي. حتی کله کله په ډېرو سختو او درشتو الفاظو د قوم نا اهلان تنبیه کوي.))

څرنګه چې دی یو مبارز و، نو تل یې د استبداد په وړاندې دریغ لاره. له دې امله یې د ژوند ډېره برخه د وخت په زندانونو کې تېره کړه.

دغه خوږ ژبی او نومیالی شاعر په ۱۳۱۹ هـ . ش . کال په کابل کې وفات شو.

د سید حسن خان حسن د کلام نمونه داده:

په نغمه لکه بلبل غږېدل زده کړه
پینه خوله وینا د ګل له بلبل زده کړه
رخت په سر کړه له غنچې نه رابهر شه
په هوا لکه وږمه چلېدل زده کړه
د اغزي په څېر د ګل سره همراز شه
په ځیره صورت د ګلو ساتل زده کړه
نسترن شه په اغوش سرو ازاد کړه

(c) ketabton.com: The Digital Library

په هر بوټي د گلشن تاوېدل زده کړه
رږېدو له وېرې نه غوړېږي ولې
اندېښنه پرېږده غوټۍ توکل زده کړه
کوړني مرغه په شان به څومره ژوند کړې
د شاهين په دود ازاد الوتل زده کړه
که د نورو اسايش او ارام غواړې
گهوارې غوندې د ځان کړېدل زده کړه
گړندی شه کاروان هی کړه منزل لنډ دی
د جرس په اواز تلل او راتلل زده کړه
راحت پرېږده زحمت واخله سيد حسنه!
د وطن په درد و غم ژړېدل زده کړه

د متن لنډيز:

سيد حسن خان حسن د پښتو ژبې نوميالى شاعر و. په عسکري چارو کې د حرب رئيس و. اصلي ځای يې کونړ او په لغمان او کابل کې اوسېده. د ملي احساس خاوند او په وطن مين شاعر و چې شعرونو يې انتقادي او اصلاحي بڼه درلوده. په شعر کې يې هنري اړخ هم پياوړی و. سيد حسن خان په معاصره دوره کې هغه شاعر و چې د شعر پيغام يې په ښکلې هنري جامه کې رانغښتی و.

(c) ketabton.com: The Digital Library

فعاليتونه

۱ـ زده کوونکي دې لاندې پوښتنې ځواب کړي.
- سید حسن خان د کومې دورې شاعر و؟
- د سید حسن خان د شعر پیغام څه و؟
- سید حسن خان څه دنده درلوده؟

۲ـ زده کوونکي دې په وار سره شعر ولولي او مفهوم دې په خپلو خبرو کې ووايي.

۳ـ زده کوونکي دې د سید حسن خان د شاعرۍ مهم ټکي په یو، یو پراګراف کې ولیکي او بیا دې په وار سره په ټولګي کې ووايي.

۴ـ زده کوونکي دې په لاندې بیتونو خبرې وکړي او هر یو دې خپل نظر څرګند کړي:

رژېدو له وېرې نه غوړېږي ولې
اندېښنه پرېږده غوټۍ توکل زده کړه
کوزني مرغه په شان به څومره ژوند کړې
د شاهین په دود ازاد الوتل زده کړه
که د نورو اسایش او ارام غواړې
ګهوارې غوندې د ځان کړېدل زده کړه

۵ـ لاندې لغتونه معنا او په جملو کې وکاروئ:

۱ـ انعکاس ۲ـ حرب ۳ـ درشت ۴ـ نااهلان
۵ـ اسایش ۶ـ ګهواره ۷ـ جرس ۸ـ استبداد
۹ـ مبارز ۱۰ـ دریغ

(c) ketabton.com: The Digital Library

٦ـ په لاندې جملو کې کوم نومځري (ضميرونه) راغلي دي، په نښه يې کړئ:

- زه بل قلم درکوم.
- ستا بکس مې هيڅ په کار نه دی.
- څوک به زما د پوښتنې ځواب ووايي؟
- نور مېلمانه هم راغلل.

ولې درس وايو؟

کورنۍ دنده

زده کوونکي دې د سيد حسن خان حسن د شعر لاندې بيتونه په کور کې ولولي او د هغو مفهوم دې په خو کرښو کې وليکي او بله ورځ دې هغه په ټولګي کې واوروي.

که د نورو اسايش او ارام غواړې
ګهوارې غونډې د ځان کړېدل زده کړه
ګرندی شه کاروان هی کړه منزل لنډ دی
د جرس په اواز تلل او راتلل زده کړه
راحت پرېږده زحمت واخله سيد حسنه!
د وطن په درد و غم ژړېدل زده کړه

(c) ketabton.com: The Digital Library

د اپینو زیانونه

نشه د اسلام په سپېځلي دین کې حرامه بلل شوې ده. هر ډول نشه د بدن ذهني او بدني ځواک او توان له منځه وړي. له همدې امله معتادین د ټولنې په اوږو بار کېږي او کله کله ناوړه کارونو ته هم لاس اچوي. نشه په ټولنه کې د سړي اعتبار کموي او خلک پرې بې باوره وي. د نشه يي توکو کارول معيوبيت رامنځته کوي او کله د مرگ سبب هم کېږي.

د نشه يي توکو ډولونه زيات دي چې يو ډول يې اپين دي په دې درس کې د اپينو د استعمال زيانونه تاسو ته درپېژنو.

(c) ketabton.com: The Digital Library

پوښتنې

- اپین څه شی دی او څرنګه لاس ته راځي؟
- آیا له اپینو څخه ګټه هم اخیستل کېږي؟
- د اپینو د صحي یا جسمي زیانونو په اړه معلومات ورکړئ؟

اپین یوه تور بخنه نسواري ماده ده چې د یوه بوټي له شېرې څخه چې کوکنار نومېږي لاس ته راځي. د انسانانو معلومات د اپینو او د هغه د طبي تاثیراتو په اړه کم تر کمه څلور سوه کاله مخکې تر مېلاده رسي. په ځینو سر چینو کې داسې راځي چې په اروپا کې مجاریان لومړني کسان وو چې د کوکنارو له بوټي سره یې آشنایي پیدا کړې وه. وروسته بیا د رومیانو او یونانیانو په لیکنو او آثارو کې د خشخاشو یادونه شوې ده. د اسلامي تمدن په دوران کې هم ځینو شاعرانو په خپلو شعرونو کې د اپینو نوم یاد کړی دی او ځینو پوهانو او طبیبانو لکه بلخي ابو علي سینا او محمد زکریا رازي د بېلابېلو ناروغیو د درملنې لپاره له اپینو څخه په ډېره کمه اندازه استفاده کړې ده.

(c) ketabton.com: The Digital Library

که څه هم اپين په طبابت کې په يوه ټاکلې فيصدۍ د دردونو د تسکين لپاره د ځينو دواګانو په جوړښت کې کارول کېږي، خو د نوموړو دواګانو استعمال د ډاکټر له اجازې پرته زيات خطر ناك او د بېلا بېلو ناروغيو لکه: سرطاني ناروغيو، مسموميتونو او حتٰی د مړينې لامل ګرځېدای شي.

د اپينو استعمال په لومړي سر کې په معتاد سړي کې يو ډول کاذبه خوشحالي منځته راوړي، خو له څنډه وروسته استعمالوونکی شخص ستړيا، زړه بدي او مسموميت احساسوي. ترياکي کسان تل له يوه سخت او مزمن مسموميت سره مخ وي چې دغه مسموميت کله ناکله د مړينې لامل هم ګرځي.

د اپينو او نورو نشه يي توکو استعمال د مليونونو انسانانو د تباهۍ سبب ګرځي او په ټولنه کې اخلاقي انحطاط او ټولنيز ناورين رامنځته کوي، حال دا چې د مخدره توکو د کرکيلې او قاچاقوګټې د يو شمېر بد مرغو، حريصو او ماده پرستو عناصرو جيب ته ځي چې تل د خپلو شخصي ګټو فکر کوي. د اپينو استعمال او قاچاق په يوه ټولنه کې د ډېرو لويو جرمونو لکه غلا، وژنې، لوټمارۍ، تېري او نورو سلګونو فسادونو لامل ګرځي.

د اپينو روغتيايي او روحي زيانونه:

د اپينو استعمال بېلا بېل زيانونه لري، خو څو خطرناك ضررونه يې دا دي:

١ـ مسموميت

٢ـ د زړه ناروغي

٣ـ ډنګر توب او د بدن عمومي کمزوري

٤ـ د سږو سرطان

٥ـ د بدن د وزن کموالی

٦ـ د حافظې کمزوري

٧ـ د ستړيا احساس

٨ـ د جنسي ميل کمزوري.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د لوست اصلي پيغام:

اپين يو ډول نشه يي توکی دی چې استعمال يې د بېلا بېلو ناروغيو، لکه: سرطان، زېړي، د زړه درېدنې، د وينې د فشار، خپګان او د انزوا سبب ګرځېدای شي او ټولنه د ناورين او نابودۍ کندې ته غورځوي.

خرګندوني

۱ــ مسموميت: زهرجن کېدل

۲ــ د حافظې کمزوري: د خبرې هېرول

۳ــ مزمن مسموميت: په دوامداره توګه د بدن زهرجن کېدل.

٤ــ اخلاقي انحطاط: اخلاقي کمزورتيا

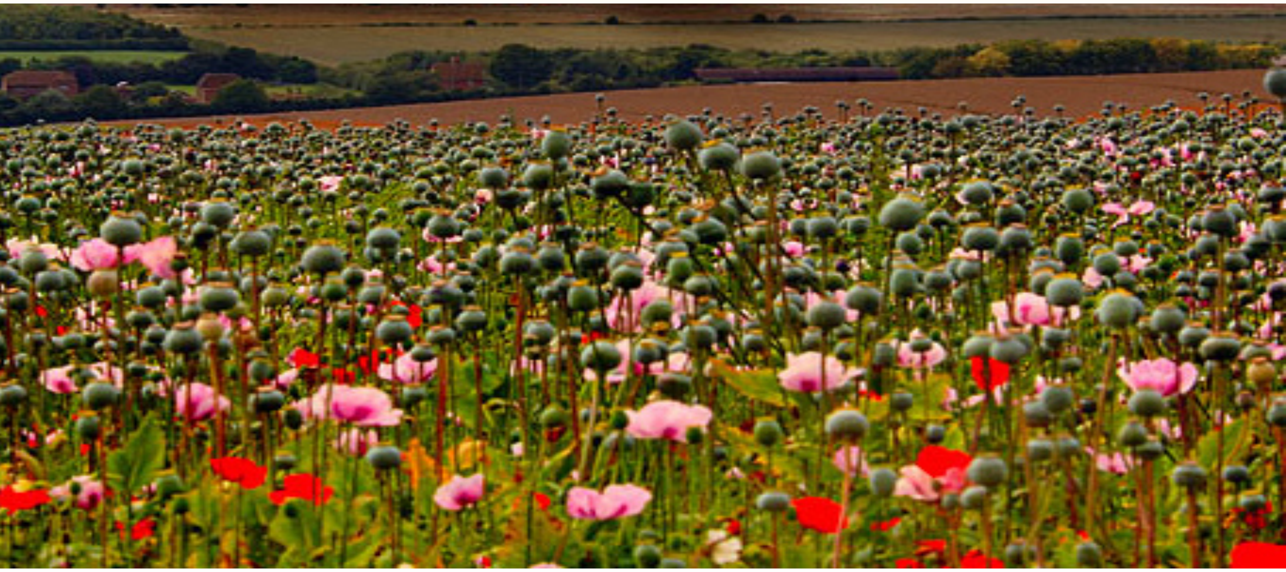

(c) ketabton.com: The Digital Library

فعالیتونه

۱ـ زده کوونکي دې لاندې پوښتنې ځواب کړي:

- د مخدره توکو استعمال څه ډول زیانونه منځ ته راوړي؟
- د مخدره توکو روحي او ځاني زیانونه ووایاست؟

۲ـ زده کوونکي دې متن په اوچت آواز ولولي او د درس مفهوم دې په لنډو ټکو کې ووایي.

۳ـ زده کوونکي دې لاندې لغتونه معنا او په جملو کې وکاروي.

۱ـ معتاد ۲ـ کاذب ۳ـ مزمن ۴ـ ناورین ۵ـ انزوا

۴ـ زده کوونکي دې سم ځواب په پنسل په نښه کړي:

- د اپینو استعمال:

الف: بدن قوي کوي

ب: حافظه قوي کوي

ج: د زړه ناروغي رامنځته کوي.

۵ـ زده کوونکي دې ناسم ځواب په نښه کړي:

د اپینو کارول:

۱ـ مسمومیت رامنځته کوي.

۲ـ بدن ډنګر او کمزوری کوي.

۳ـ د سږو سرطان رامنځته کوي.

۴ـ حافظه غبنتلې کوي.

۶ـ زده کوونکي دې په وارسره د اپینو د استعمال زیانونه څرګند او وشمېري.

(c) ketabton.com: The Digital Library

زده کوونکي دې په خپل چم او ګاونډ کې وګوري، چې کوم معتاد وي د هغه په اړه دې څو کرښې ولیکي او بله ورځ دې په ټولګي کې واوروي.

یا:

زده کوونکي دې د نشې په اړه یوه ریښتینې کیسه ولیکي او بله ورځ دې په ټولګي کې واوروي.

روږدی او دارو

د یوه روغتون رئیس د روغتون کتنه کوله، په یوه واټ کې و چې د یوه ناروغ زګېروي یې واورېدل. ورنژدې شو، تر روغبړ وروسته یې ترې وپوښتل:

نن دې دارو خوړلي دي؟

ناروغ وویل: نه ځار دې شم! دارو یې را نه کړل.

رئیس په ډېره غوسه نرس ته غږ کړ، ورته وېې ویل: ولې دې نن دارو نه دي ورکړي؟

نرس له ناروغه پوښتنه وکړه، ګولۍ دې خوړلې دي؟ ناروغ وویل: هو! بیا یې ترې وپوښتل پیچکاري یې درته کړې ده؟

ناروغ وویل هو! په دې وخت کې رئیس ناروغ ته وویل: ښه نو لکه چې داګولۍ او پیچکاري دارو نه دي؟!

نرس وویل: ښاغلی ډاکټر صاحب دا ناروغ روږدی دی او یوازې ((اپین)) دارو ګڼي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

څلورویشتم لوست

عبدالرحمان بابا

په پښتو شاعرانو کې تر ټولو مقبول یا ډېر منلی شاعر څوک دی؟

د پښتو ادبیاتو د تاریخ په منځنۍ (کلاسیکه) دوره کې ډېر ښه او غوره شاعران تېر شوي دي چې یو یې عبدالرحمان بابا دی. په پښتو شاعرانو کې چې کوم عام مقبولیت او درناوی د عبدالرحمان بابا په برخه دی، تر دې وخته د بل هیڅ شاعر نه دی په برخه شوی.

په اووم ټولګي کې مو د همدغې دورې یو بل مشهور شاعر عبدالقادر خټک وپېژانده، په دې لوست کې به د عبدالرحمان بابا په اړه ولولئ.

- د عبدالرحمان بابا په اړه څه معلومات لرئ؟
- ولې عبدالرحمان بابا په ولس کې زیات مشهور دی؟

(c) ketabton.com: The Digital Library

نومیالی عارف، مشهور صوفي او خوږ ژبی شاعر عبدالرحمان بابا د عبدالستار زوی دی. عبدالرحمان بابا په ۱۰٤۲ هـ . ق . کې د پېښور ښار ته نژدې په بهادرکلي کې زیږېدلی دی.

له زيات ټولنيز مقبوليت او ادبي شهرت سره سره د رحمان بابا د ژوندانه په اړه هر اړخيز معلومات نشته. که څه هم د خلکو په منځ کې د هغه د ژوند پېښو په اړه ځينې شفاهي روايات او کيسې شته، خو د مستندو او باوري منابعو د نشتوالي له امله هغه دومره باوري نه دي.

د عبدالرحمان بابا په اشعارو کې هم د هغه د ژوندانه د حالاتو په اړه ډېرې لږې څرګندونې راغلې دي چې د هغو له مخې د هغه د ژوندانه په اړه هم ډېر معلومات نشو ترلاسه کولای.

د عبدالرحمان بابا د ژوندانه زمانې ته نژدې ليکوال محمد هوتک په خپل اثر پټه خزانه کې د عبدالرحمان بابا په اړه ليکلي دي:

((د فقهې او تصوف کتابونه يې په پېښور کې له ملا محمد يوسف يوسفزي څخه ولوستل. د نورو علومو د زده کړې لپاره کوهاټ ته لاړ او ډېر علوم يې هلته ولوستل او لوی عالم شو.))

عبدالرحمان بابا آن د ځوانۍ له وخته ډېر پرهېزګار او عابد انسان و. تل به د خدایﷻ په عبادت بوخت و.

داسې معلومېږي چې عبدالرحمان بابا د ځوانۍ له مهاله درياضت اوعبادت تر څنګ شعر هم وايه. د بابا شعر د هغه د شخصيت پېژندلو ښه هنداره ده. په اشعارو کې يې ديني، اخلاقي، ټولنيز او نور مسايل نغښتي دي. عبدالرحمان بابا په پښتو شاعرۍ کې ځانته ځانګړې لاره درلوده چې تر هغه وروسته ډېر شاعران د هغه پر لاره تللي دي.

عبدالرحمان بابا په خپلو اشعارو کې د خپل وخت او د ځينو پخوانيو شاعرانو يادونې کړې دي. په پښتو کې يې د ميرزا خان انصاري[۱]، دولت لواڼي[۲]، خوشحال خان خټک[۳] او نورو نومونه ياد کړي دي. همدارنګه يې د سنايي غزنوي[٤]، حافظ شيرازي[٥] او نورو

(c) ketabton.com: The Digital Library

نومونه هم یاد کړي دي. له دې څخه داسې نتیجه اخلو چې عبدالرحمان بابا په شعر و شاعرۍ کې ښه مطالعه درلوده. علم او پراخې مطالعې د هغه په شاعرۍ اغېز کړی دی او د هغه شعر يې په ولس کې دومره مقبول کړی چې ټول يې په کورونو کې د شعر ديوان لولي اوفالونه پرې ګوري.

د عبدالرحمان بابا په شاعرۍ کې د الله ﷻ او د رسول ﷺ مینه پرته ده موږ ته د پند، ننګ، غیرت، لوړهمت، قناعت، سخاوت، زيار او بشردوستۍ درس هم راکوي.

عبدالرحمان بابا يو ټولنيز مصلح دی. د ټولنې هوسانه او نېکمرغي غواړي او د دغې نېکمرغۍ رښتينې لاره انسان ته ورښيي.

د عبدالرحمان بابا شاعري ډېره پراخه او عامه ده. د هر عمر او هر مزاج څښتن چې يې شعرونه لولي، داسې انګېري چې دا شعرونه يې زما لپاره ويلي دي. د عبدالرحمان بابا شاعري د هر چا ذوقي تنده ماتوي.

عبدالرحمان بابا په خپله يو ځای د خپل شعر په اړه وايي:

چې منکر پرې اعتراض کولی نه شي
دا دي شعر دی رحمانه که اعجاز

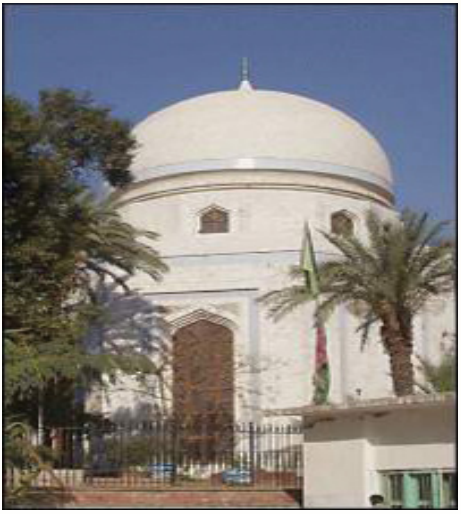

عبدالرحمان بابا په ۱۱۲۸ هـ . ق . کې له دې نړۍ سترګې پټې کړي او د پېښور په هزارخانۍ هديره کې خاورو ته سپارل شوی دی. قبر يې د افغانستان د پښتو ټولنې له خوا په ۱۳۳۶ هـ . ش . کې جوړ شوی دی.

په زيارت يې هر کال پسرلنۍ مشاعره کېږي. ډېر شاعران، ليکوال او نور وګړي يې زيارت ته ورروان وي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د عبدالرحمان بابا یو ښکلی صوفیانه غزل:

که څوك لاس له سوده وکاږي زيان نشته
په ملنګ باندې قلنګ او تاوان نشته
د وفا خريداران دې بل خوا درومي
دا متاع د زمانې په دوکان نشته
جدايي له اشنايه پيدا کيږي
نا اشنا لره هيڅ غم د هجران نشته
مګر ځان و خدای ﷻ ته پاسلې په امان شي
ګنه بل خوا ته د هيچا امان نشته
هغه يار به زه و کومه خوا ته غواړم
چې يې هيچرې منزل او مکان نشته
دلبران که هر څو ډېر دي په جهان کې
زما يار غوندې دلبر په جهان نشته
چې هم قد لري، هم زلفې، هم سرې شونډې
دغه هسې رنګ آفتاب په آسمان نشته
عشق عاشق لره يو هسې ګلستان دی
چې و باغ و ته يې لار د خزان نشته
عاشقان په عشق کې واړه سلطانان دي
په دا ښهر کې نيست ګار او ناتوان نشته
که مجنون غوندې په عشق کې څوك صادق شي
د ليلى په دروازه کې دربان نشته
دانايان به د رحمان په قال پوهيږي
دلته کار د هر نااهل و نادان نشته

(c) ketabton.com: The Digital Library

د متن لنډيز:

د عبدالرحمان بابا د پلار نوم عبدالستار خان دی. هغه په ۱۰٤۲ هـ . ق. کې زېږېدلی دی. په پښتو ژبه کې تر ټولو زيات مقبول شاعر دی.

شعرونه يې ډېر زور صوفيانه او عارفانه رنګ لري. د شعرونو د يوان يې څو څو ځله چاپ شوی دی. په انګرېزي او اردو ژبو هم ژباړل شوی دی.

عبدالرحمان بابا په ۱۱۲۸ هـ . ق. کې مړ او د پېښور د هزارخانی په هديره کې ښخ دی. زيارت يې په ۱۳۳٦ هـ . ش. کال کې د پښتو ټولنې له خوا جوړ شوی دی.

څرګندونې

۱ـ ميرزا خان انصاري: ميرزا خان انصاري د روښاني غورځنګ يو شاعر و چې تر عبدالرحمان بابا پخوا تير شوی دی.

۲ ـ دولت لواڼی: دولت لواڼی هم د روښاني غورځنګ او د ميرزا خان د وخت شاعر و.

۳ ـ خوشحال خان ختېك: د پښتو ژبې مشهور شاعر چې تر عبدالرحمان بابا دمخه و.

٤ ـ سنايي غزنوي: د فارسي ژبې مشهور شاعر و.

٥ ـ حافظ شيرازي: د فارسي ژبې مشهور شاعر و.

(c) ketabton.com: The Digital Library

فعالیتونه

۱ـ زده کوونکي دې متن ولولي او بيا دې هر يو د عبدالرحمان بابا په اړه معلومات وړاندې کړي.

۲ـ زده کوونکي دې شعر په لوړ آواز ولولي او هر زده کوونکی دې يو، يو بيت معنا کړي.

۳ـ زده کوونکي دې لاندې پوښتنې ځواب کړي.

- عبدلرحمان بابا چېرې زېږېدلی او چېرې ښخ دی؟
- عبدالرحمان بابا له چا نه زده کړه کړې وه؟
- د عبدالرحمان بابا شعر ولې په ولس کې دومره مقبول دی؟

٤ـ زده کوونکي دې د عبدالرحمان بابا د شعر ځانګړتياوې په خو کرښو کې وليکي او په ټولګي کې دې په وار سره ووايي.

٥ـ زده کوونکي دې ووايي چې په لوست کې پر عبدالرحمان بابا سربېره نور کوم شاعران راغلي دي.

٦ـ ستاسې د عبدالرحمان بابا شعر ولې خوښېږي؟ خپل نظر څرګند کړئ!

۷ـ زده کوونکي دې لاندې لغتونه معنا او په جملو کې وکاروي.

اعجاز قلنګ متاع پاسلي قال دربان

کورنۍ دنده

که د عبدالرحمان بابا په څېر د کوم بل شاعر په اړه معلومات لرئ په کور کې يې وليکئ او بله ورځ يې په ټولګي کې واوروئ.

(c) ketabton.com: The Digital Library

اوبه او چاپېریال

اوبه د الله تعالیٰ ډېر ستر نعمت دی. ټول ژوي، ونې او بوټي په اوبو ژوندي وي. له اوبو پرته د نړۍ پرمخ ژوند ناشونی دی. ونې او بوټي ځنګلونه او ورشوګانې جوړوي. ځنګلونه او ورشوګانې چاپېریال سمسوروي. هوا پاکوي، د ژویو استوګنځایونه او خواړه برابروي، نو د اوبو سرچینې باید وپېژنو او پر اهمیت یې پوه شو.

- اوبه د ژوندانه سره څه اړیکه لري؟
- د چاپېریال په ښېرازۍ کې د اوبو د اهمیت په اړه څه فکر کوئ؟

(c) ketabton.com: The Digital Library

اوبه د الله تعالیٰ ﷻ یوستر نعمت دی. بې اوبو د نړۍ یو ژوی هم ژوندی نشي پاتې کېدای. که اوبه نه وای، نو د ځمکې پر مخ ژوندکول ناشوني وو. ټول حیوانات، نباتات او انسانان د ژوندانه لپاره اوبوته اړتیالري. دچاپېریال له بېلابېلو توکو څخه ژوي ګټه اخلي، د چاپېریال ښکلا او ښېرازي هم د اوبویه شتون پورې تړلې ده.

ونې بوټې هم په اوبو زرغونېږي.ونې بوټي ورشو ګانې او ځنګلونه جوړوي. دغه ورشوګانې او ځنګلونه د چاپېریال د سمسورتیا او ښېرازۍ لامل ګرځي. ځنګلونه د هوا پر پاکولواود اوبو پر زېرمه کولوسربېره د ودانیو او سون لرګي برابروي. ځنګلونه د ویجاړوونکو بادونو او سېلابونو مخه هم نیسي.

د حیواناتوډېره اندازه خواړه له وښو او بوټو څخه ترلاسه کېږي اوغلې دانې د انسانانو د خوړو یوه مهمه برخه برابروي. واښه، بوټي، او غلې دانې هم د خپلې ودې لپاره اوبو ته اړتیا لري. دا ټولې ښېګڼې د اوبو له برکته دي. اوسنۍ پرمختیاوې د برېښنا او برېښنا د اوبو له برکته رامنځ ته شوې ده.

موږ ویلای شوچې د ځمکې پر مخ د اوسېدو ټول امکانات د اوبو له شتون سره تړلي دي، نو پر دې باید پوه شو چې اوبه له کومو سرچینوترلاسه کېږي او زموږ په ژوندکې څومره اهمیت لري.

د اوبو تر ټولو غوره سرچینې بارانونه او واورې دي. له ویلې شویو واورو او بارانونو څخه ډنډونه، خوړونه، سیندونه او سمندرونه جوړېږي. د بارانونو او ویلې شویو واورو د اوبو یوه برخه په ځمکه کې جذبېږي، دغه جذبې شوې اوبه د چینویه ډول او یا هم د کارېزونو او څاه ګانو دکیندلو له لارې هم دګټې اخیستنې وړ ګرځي.

د ډنډونو، خوړونو، سیندونو او سمندرونو اوبه کله زیاتېږي او کله کمېږي. دغه زیاتوالی او کمښت په اورښت پورې تړلی وي. که اوبه کمې شي د چا پېریال په ښېرازۍ ناوړه اغېز کوي، د تودوخې د درجې د لوړېدو لامل ګرځي او کرکیلې ته هم زیان رسېږي. دغه ټول توکي بیا د ژویو او په ځانګړي ډول د انسانانو له ژوندانه سره کلکه او نېغه اړیکه لري، یعنې د انسانانو پر ژوند هم ناوړه اغېز کوي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

زموږ د هېواد د کرنیزوځمکو لویه برخه په روانو اوبو خړوبېږي؛ خو یو شمېر للمي کرنیزې ځمکې د باران په اوبو هم خړوبېږي.

زموږ د هېواد په ډېرو سیمو کې د روانو اوبو سرچینې شته چې د کرکیلې، برېښنا او څښاک لپاره ترې ګټه اخیستل کېږي؛ خو د یو شمېر سیمو روانې اوبه کمې دي ؛ نو خلک د جوړړونو (ډنډونو) په واسطه خپلې ځمکې خړوبوي. دا طریقه زیاتره په غرنیو سیمو کې ترسره کېږي او یا په هغو ځایونو کې عملي کېږي چې روانې اوبه نه لري او یا ډېرې لږې وي.

دغه لږې اوبه لومړی زېرمه کېږي او بیا ترې د اړتیا په وخت کې کار اخیستل کېږي. که څه هم دغه کار یو څه ستونزمن دی ، خو په ځینو سیمو کې د کروندګرو د ستونزو لیرې کولو یوازینی لاره ده. دغه کار د چاپېریال په سمسورتیا او ښکلا کې هم ونډه لري. د دې ترڅنګ په ځمکه کې د جذب شویو اوبود رااېستلو نورې طریقې هم شته. د افغانستان په

(c) ketabton.com: The Digital Library

ډېرو سيمو کې دغه تر ځمکې لاندې اوبه راباسي او په بېلابېلو برخو کې ترې کار اخلي. کاريزونه او څاه ګانې د دغو اوبود راايستلو يوه غوره طريقه ده.

د اوبو د منابعو پر موندلو سربېره د اوبو پاکوالی ډېر زيات مهم اوارين دی، که دغه اړخ ته کلکه پاملرنه ونشي؛ نو انسان په ډول، ډول ناروغيو اخته کېږي. موږ بايد د اوبو زېرمې بېځايه ونه لګوو او هم د اوبو په پاکو ساتلو کې مرسته وکړو او د ککړتيا مخه يې ونيسو، چې ځان او ټولنه مو له ناروغيو څخه وژغورو.

اوبه د ځمکې پر مخ هغه طبيعي او ضروري توکی دی چې له شتون پرته يې په نړۍ کې ژوند ناممکن دی. په کار ده چې له اوبو څخه پرځای اوسمه ګټه واخلو او تر ممکنه حده يې د پاکوالي او سپما خيال وساتو، ځکه چې اوبه يو حياتي توکی دی او له دې سره سره په ډېرو هېوادونو کې اقتصادي او تجارتي توکی هم دی چې ځينې هېوادونه له دغې لارې نه

(c) ketabton.com: The Digital Library

هم ډېره ګټه تر لاسه کوي.

د اوبو اهمیت په پښتو ادبیاتو کې هم ډېر زیات منعکس شوی دی، د بېلګې په توګه د پښتوادبیاتو د منځنۍ دورې د خورا مشهور او نامتو شاعر عبدالرحمٰن بابا د یوې قصیدې، څو بیتونه لولو:

هر چې کښت یې په باران او په سېلاب وي
د هغو عمر به وار په عذاب وي
هغه ملك چې پکې سیند او رودبار نه وي
دهقانان به یې همه خانه خراب وي
و آسمان ته به یې سترګې وي ختلې
د باران له انتظاره به بې خواب وي
لکه څوك چې تلوي یې په کړهي کې
د هغه ماهي په طور به کباب وي
لا به کله بارانونه پرې نزول شي
چې نخیل و زراعت به یې سېراب وي

د متن لنډیز:

اوبه د ژوند ماده ده. نباتات یا ونې او بوټي د خپلې ودې او نمو لپاره اوبو ته اړتیا لري، ټول ژوي د ژوندانه لپاره اوبو اوسمسور چاپېریال ته اړتیا لري. زموږ په هېواد کې اوبه د انرژۍ د تولید یوازینۍ او آسانه وسیله ده . د اشرف المخلوقات (انسان) په لاس رامنځته شوي اوسني حیرانوونکي پرمختګونه د اوبویه انرژۍ پورې تړلي دي.
موږ باید د دې مهمې او ارزښتناکې حیاتي مادې په زېرمه کولو، پاکو ساتلو او بې ځایه نه مصرفولو کې فعاله ونډه واخلو.

(c) ketabton.com: The Digital Library

فعالیتونه

۱ـ زده کوونکي دې متن د کتاب له مخې په لوړ غږ ولولي.

۲ـ څو زده کوونکي دې په وار سره د اوبو پر منابعو خبرې وکړي.

۳ـ څو نور زده کوونکي دې د چاپېریال په اړه وغږېږي.

٤ـ یوه ډله زده کوونکي دې ګران لغتونه پر تخته ولیکي، بله ډله دې د ښوونکي په مرسته هغه معنا کړي.

٥ـ زده کوونکي دې لاندې لغتونه په خپلو کتابچو کې ولیکي بیا دې معنا او په جملو کې وکاروي او په وار سره دې په ټولګي کې ولولي.

چاپیریال منابع سمسورتیا اهمیت اړیکي ستونزې

٦- زده کوونکي دې متن په چوپه خوله ولولي، د درس لنډ مفهوم دې په کتابچو کې ولیکي او بیا دې په ټولګي کې واوروي.

۷ـ هر زده کوونکی دې په خپل وار سره د دوو مېوو نومونه واخلي.

کورنۍ دنده

ځنګلونه او ونې بوټي په چاپېریال کې ښه اغېزې لري. په دې اړه په کور کې یو مخ لیکنه وکړئ او بله ورځ یې په ټولګي کې واوروئ.

(c) ketabton.com: The Digital Library

احمد شاه بابا _ ملي مشر او شاعر

هر ملك او ملت ملي او سياسي اتلان لري زموږ د گران هېواد افغانستان له نوميالیو مشرانو او اتلانو څخه یو هم احمد شاه بابا دی.

زموږ هېواد څه نا څه دوه پېړی د پرد یو یرغلگرو د لاس وهنو له کبله پاشلی او د کورنیو جگړو ښکار شوی و چې د احمدشاه بابا په هلو ځلو یې بېرته خپل پخوانی برم تر لاسه کړ. په دې درس کې تاسې ته د احمدشاه بابا په اړه معلومات درکوو.

- د احمد شاه بابا شخصیت ولې د قدر وړ دی؟
- که د احمد شاه بابا ملي تدبیر نه وای، نو د افغانستان برخلیک به څه ډول و؟

(c) ketabton.com: The Digital Library

احمد شاه بابا د زمانخان زوی د دولت خان لمسی په ۱۱۳۵ هـ . ق . کال په هرات کې زېږېدلی دی. پلار یې په هرات کې د افغاني قبیلو مشر و چې د احمدخان له زېږېدو څو میاشتې وروسته مړ شو.

د احمد شاه بابا پالنه د هغه مور (زرغونې انا) او ورور یې ذوالفقار خان وکړه او په کوچنیوالي کې یې مروجه علوم ور زده کړل.

کله چې د کورنیو ګډوډیو له مخې کډه کولو ته اړ شول، نو لومړی فراه او بیا کندهار ته کډه شول. هغه وخت چې نادر افشار د هرات نیولو ته ملا وتړله، نو په ښکاره یې له افغانانو سره نرم چلند غوره کړ. ډېر افغانان یې په خپل پوځ کې شامل کړل.

احمد شاه بابا هم په ۱۱٤۵ هـ . ق . کال کې د خپلې ځیرکۍ او زړورتیا له مخې د دراني لښکرو د افسر په توګه وټاکل شو. دی په زیاتو سفرونو کې له نادر افشار سره ملګری و.

نادر افشار په ۱۱٦۰ هـ . ق . کال کې ووژل شو، احمد شاه بابا د درباریانو له شورش څخه د نادر افشار کورنۍ وساتله. د نادر افشار مېرمنې د دغه خدمت په بدل کې احمدشاه بابا ته د کوه نور الماس ورویاښه. د نادر افشار تر مرګ وروسته احمد شاه بابا او نور افغاني عسکر او افسران کندهار ته راغلل. څو ورځې وروسته د افغاني قبیلو مشران د واکمنۍ او مشر د تشې د ډکو لپاره د کندهار د شېر سرخ بابا په زیارت کې سره راټول شول او یوه جرګه یې جوړه کړه.

د دې جرګې غونډې څو ورځې روانې وې. د غونډې په نهمه ورځ د صابر شاه په نامه یو ملنګ راغی او جرګې ته یې وړاندیز وکړ چې د مشرتابه د ټاکلو واک ورکړي، ټولو یې خبره ومنله. هغه په احمدشاه بابا باندې چې مشرۍ ته کاندید هم نه و، لاس کېښود او د غنمو وږي یې په پګړۍ کې ور وټومبه.

په دې توګه احمد شاه بابا په پنځه ویشت کلنۍ کې زموږ د هېواد د واکمن په توګه وټاکل شو او د شېر سرخ جرګه په بریالیتوب پای ته ورسېده.

(c) ketabton.com: The Digital Library

احمد شاه بابا په داسې وخت کې واکمن شو چې زموږ هېواد، د بهرنيو يرغلگرو او کورنيو قومي او قبيلوي اختلافاتو له کبله په کنډوالو بدل شوی و. د ملي وحدت هغه څلی چې بنسټ يې څو کاله د مخه د ميرويس خان نيکه په لاس ايښودل شوی و، نړېدلی و. په دې وخت کې هغه ته د يو خپلواک افغاني دولت د جوړولو او د ملي وحدت رامنځته کولو درنه دنده مخې ته پرته وه چې په ډېر تدبر يې د دغې درنې دندې ترسره کولو ته ملا وتړله. د دغه ستر ارمان د پوره کېدو لپاره تر هرڅه لومړی د هېواد د ملکي او پوځي چارو سمون ضروري و.

احمدشاه بابا سربېره پر دې چې په پوځي او سياسي چارو کې د زياتې پوهې، زړورتيا، پياوړي عزم او هوډ خاوند و، د افغان ولس په روحياتو او عنعناتو ښه خبر و. هغه په دې پوهېده چې د خپل ولس له بشپړ ملا تړ نه پرته د موجودو ستونزو هواري دروند او مشکل کار دی، نو له ټولو قومونو څخه يې شورا جوړه کړه چې ټولې پرېکړې به د همدغې شورا له خوا کېدې. ډېرې پوځي او ملکي ادارې د شورا د پرېکړو په نتيجه کې جوړې شوې او

(c) ketabton.com: The Digital Library

د کار وړ کسان يې مقرر کړل.

له پوځي او اداري چارو وروسته يې د ملي وحدت د رامنځته کولو او يو خپلواک غښتلي حکومت مسئله رامخې ته کړه. شورا دا ومنله چې د ټول افغانستان د قومونو مشران دې راوغوښتل شي او يوه لويه جرگه دې جوړه شي چې همداسې وشول او لويه جرگه جوړه شوه.

لويې جرگې د احمد شاه بابا د يو موټي، خپلواک او غښتلي افغانستان د جوړولو تجويز ومانه او هغه ته يې د هغو افغاني سيمو د بيا نيولو اجازه ورکړه چې په ختيځ کې د هند مغلي حکومت او په لوېديځ کې د ايران صفوي حکومت نيولې وې. احمدشاه بابا هم د جرگې پر مشوره عمل وکړ او لومړی يې ختيځې سيمې له مغلي او بيا لويديځې سيمې له صفوي حکومتونو څخه بېرته ونيولې او يو غښتلی مرکزي حکومت يې جوړ کړ. سياسي او جغرافيايي پولې يې ورته وټاکلې او د نوي افغانستان ملي، پوځي او سياسي بنسټ يې کېښېښود.

احمد شاه بابا د خپلې واکمنۍ په وخت کې دې ته هم اړ شو چې د خپل هېواد له سرحداتو څخه ووځي او د هېواد ختيځ خوا تر ډهلي، شمال خوا تر بخارا او لويديځ لوری تر مشهده پورې ونيسي. د هغه دغه فتوحات د امپراتورۍ جوړول نه وو، بلکې دغو ملکونو ته د عبرت داسې درس ورکول وو چې بيا هيڅکله افغانستان ته په بده سترگه ونه گوري.

هغه له ډېرو فتوحاتو سره، سره د خپل هېواد سره دومره مينه لرله چې د ډهلي تخت يې هم د خپل هېواد له غرو سره نه برابرا وه. د احمدشاه بابا د پاچاهۍ ٢٦ کلونه د يادونې وړ لوړې ژورې لري. احمدشاه بابا سره له دې چې په ژوند کې يې سياسي بوختياوې زياتې وې، خو د پښتو ژبې له شعر او ادب سره يې هم د زړه مينه لرله. دغه شعر يې له گران هېواد سره د تودې مينې خورا په زړه پورې بېلگه ده :

(c) ketabton.com: The Digital Library

ستا د عشق له وینو ډک شول ځیګرونه
ستا په لاره کې بایلي زلمي سرونه
تاته راشمه زړګی زما فارغ شي
بې له تا مې اندېښنې د زړه مارونه
که هر څو مې د دنیا ملکونه ډېر شي
زما به هېر نشي دا ستا ښکلي باغونه
د رقیب د ژوند متاع به تار په تار کړم
چې په توره پښتانه کا ګوزارونه
د ډهلي تخت هېرومه چې را یاد کړم
زما د ښکلي پښتونخوا د غرو سرونه
که تمامه دنیا یو خوا، ته یل خوا یې
زما خوښ دي دغه ستا تش ډګرونه
احمد شاه به دغه ستا قدر هېر نه کا
که ونیسي د تمام جهان ملکونه

له بده مرغه زموږ هېواد د بېلا بېلو ښکېلاکګرو د تاړاکونو پر مهال تر هر څه زیات فرهنګي زیانونه لیدلي دي. زموږ د هېواد د علمي او فرهنګي پرمختګ بهیر د نادر افشار په تاړاکونو کې هم ډېر ټکنی شو. کندهار د څه وخت لپاره خپل مرکزي حیثیت له لاسه ورکړ. کله چې د احمد شاه بابا په لاس په ۱۱۶۰ هـ . ق . کال کې د یو ځواکمن او خپلواک افغاني دولت بنسټ کېښودل شو، کندهار یو ځل بیا د پخوا په څېر د علم او فرهنګ مرکز شو.

احمد شاه بابا په خپله یو عالم، ادیب، فاضل او مدبر پاچا و. هغه ډېر عالمان، ادیبان او د نورو علومو او فنونو کارپوهان خپل دربار ته راټول کړل. د ډېرو علمي او ادبي کورنیو پالنه یې وکړه. بیا دغو کورنیو هرې یوې په خپل وار سره د هېواد د ولسونو په عملي، فکري او

(c) ketabton.com: The Digital Library

فرهنګي روزنه او پالنه کې د يادولو وړ خدمتونه وکړل.

لکه څرنګه چې احمد شاه بابا په خپله شاعر و، همداسې يې د کورنۍ او دربار ځينې غړي هم د پښتو ژبې شاعران وو. د ده د پاچاهۍ په زمانه کې نورګڼ شمېر ليکوال او شاعران هم رامنځته شوي دي.

د کورنۍ له غړو څخه يې د يادونې وړ شاعر د ده مشر زوی تېمور شاه و. تېمورشاه په پښتو او دري دواړو ژبو شعرونه ويل، په دري کې د شعرونو ديوان لري. په دغه ديوان کې يې څو پښتو غزلې هم شته.

د احمد شاه بابا د دربار له ارکانو څخه وکيل الدوله، عبدالله خان هم د پښتو ژبې تکړه شاعر و.

د پښتو په ادبي څېړنو کې دا خبره هم راغلې ده چې د لوی احمدشاه بابا تر پاچا کېدو وروسته پير محمد کاکړ د خپل علمي شهرت او فضليت له مخې کندهار ته راوبلل شو او د بابا او د ده د زامنو او حتٰی چې د ده تر لمسيو پورې په دربار کې مقرب سړی و. پيرمحمدکاکړ د احمد شاه بابا د زوی شهزاده سليمان خاص استاد و. هغه د پښتو ژبې له ښو شاعرانو او د پښتو له ډېرو لويو عالمانو څخه و، چې د پښتو ژبې ګرامر (معرفت الافغاني) يې وليکه.

ـ حافظ ګل محمد مرغزي د احمد شاهي شاهنامې ليکوال د موسٰی زوی د پښتونخوا د صوابۍ مرغز اوسېدونکی او د دربار ليکوال و.

ـ د احمد شاه بابا د رزمي کارنامو شاعر محمد رفيق خان علي زی دی چې له کندهاره د احمد شاه بابا له لښکرو سره د هند پر لور تللی و، بېرته ستون نه شو او دصوابۍ په کونډه نومي کلي کې پاتې شو. د شعرونو ديوان يې لا تر اوسه نه دی چاپ شوی.

ـ د پښتو ژبې يو بل عروضي شاعر او د عروضو عالم مياشرف الکوزی هم د پاني پت په جګړه کې له احمدشاه بابا سره ملګری و. دی په اصل کې د ننګرهار دګردي اوسېدونکی و. ډېرې غزلې او قصيدې يې په ديوان کې شته. د پښتو ژبې بل شاعر چې د احمد شاه بابا په وخت کې اوسېده برهان خان د نادر خان زوی د پښتونخوا د هزارې د سيمې اوسېدونکی و.

(c) ketabton.com: The Digital Library

په دې دوره کې د عالمانو، ادیبانو او فرهنګیانو په ډله کې ځینې نورکسان هم د ځانګړې یادونې وړ دي، لکه: میافقیرالله جلال آبادي، ملا محمد غوث، مولوي محمد ابراهیم، ملا فیض الله دولت شاهي او نور.

د احمدشاه بابا په پاچاهۍ کې په هند کې هم شاعران، ادیبان او لیکوالان رامنځته شول چې زیات یې د احمدشاه بابا له خوا پالل شوي او نازول شوي دي.

تیمور شاه هم د خپل پلار (احمد شاه بابا) د وخت علمي او فرهنګي کورنی وپاللې. د ده دربار هم د لیکوالو او شاعرانو د راټولېدو ځای و.

احمد شاه بابا خپل نیمایي ژوند د خپل ملت او هېواد د ملي او سیاسي بنسټونو د پیاوړتیا په لار کې ولګاوه. نوموړی په ۱۱۸۶ هـ . ق . کال کې د ورپېښې ناروغۍ له امله تر ۲۶ کالو پاچاهۍ وروسته د ۵۱ کالو په عمر په کندهار کې مړ شو او یو پیاوړی یو موټی او خپلواک افغانستان یې موږ ته پرېښود.

د متن لنډیز:

د یو ملک او ملت د نوم د ژوندي پاتې کېدو لپاره باتدبیره مشران او یو موټی او سربښندونکی ولس په کار دی. احمدشاه بابا هغه څوک و چې د خپلې څېرکی پر مټ یې د افغانستان له منځه تلونکې څېره بېرته راژوندۍ کړه او زموږ د هېواد نوم یې د نړۍ په سیاسي جغرافیه کې د تل لپاره ثبت کړ.

له همدې امله د نوموړي پېژندل او د هغه د شخصیت احترام پرځای کول د ټولو افغانانو ملي فریضه ده.

احمد شاه بابا د نوي او معاصر افغانستان او یو ملي خپلواک افغان دولت مؤسس او بنسټ ایښودونکی دی.

(c) ketabton.com: The Digital Library

فعالیتونه

۱ـ زده کوونکي دې په وارسره د متن یو یو پراګراف ولولي، نور زده کوونکي دې په وار سره د متن مفهوم په خپلو خبرو کې ووايي.

۲ـ زده کوونکي دې د احمدشاه بابا د وخت مهم کارونه په خپلو کتابچو کې ولیکي او بیا دې په وار سره په ټولګي کې ووايي.

۳ـ زده کوونکي دې له متن څخه ځانګړي او استفهامي نومځري پیدا او په ټولګي کې دې ووايي.

٤ـ څو زده کوونکي دې د احمدشاه بابا شعر په خوږه او روانه ژبه ووايي او نور زده کوونکي دې هغه معنا کړي.

٥ـ زده کوونکي دې لاندې لغتونه معنا او په جملو کې وکاروي.

ـ متاع　　ـ فارغ　　ـ اندیښنې　　ـ رقیب

٦ـ د احمد شاه بابا په وخت کې کوم شاعران پېژنئ نومونه یې واخلئ!

۷ـ په لاندینیو کورنیو کې د احمد شاه بابا د دورې د مشهورو ادبي او فرهنګي کورنیو نومونه په پنسل نښه کړئ:

ـ د بارکزیو کورنۍ　　ـ د برمکیانو کورنۍ
ـ د پیرروښان کورنۍ　　ـ د ملا اسماعیل کورنۍ
ـ د سلجوقیانو کورنۍ　　ـ د محمد هوتک کورنۍ

کورنۍ دنده

په کور کې له متن څخه د احمدشاه بابا د وخت د ادبي دورې په باره کې څو کرښې ولیکئ او بله ورځ یې په ټولګي کې واوروئ!

(c) ketabton.com: The Digital Library

اوويشتم لوست

لرغوني آثار

تاسو هرومرو داسې سامانونه، لوښي، کتابونه، وسیلې، ودانۍ او نور څیزونه لیدلي دي چې په سوونو یا آن زرګونو کلونه پخوا جوړ شوي او تر اوسه پورې پاتې دي. دغه ډول څیزونه چې دومره اوږد وخت پرې تېر شوی وي، لرغوني څیزونه یا آثار یې بولي. دغه آثار دا ارزښت لري چې موږ ته د تېرو زمانو د انسانانو د ژوندانه د ډول، خوراک، څښاک، لباسونو، عقیدو او نورو په اړه معلومات راکوي. په دې لوست کې به د لرغونو آثارو د اهمیت او ارزښت په اړه معلومات ولولئ.

- که تاسې د کومې لرغونې سیمې په اړه معلومات لرئ خبرې پرې وکړئ ؟
- که موزیم او ارشیف ته تللي یاست، څه مو لیدلي دي؟

(c) ketabton.com: The Digital Library

بې شمېره کلونه کېږي چې انسان د ځمکې پر مخ ژوند کوي. انسان د ځمکې پر مخ د الله ﷻ خلیفه دی. ټول کاینات د انسان په خدمت کې دي. انسان هم په بېلا بېلو زمانو کې د خپل عقل او پوهې په برکت ډول ډول تمدنونه رامنځته کړي دي. انسان لګیا دی په خپل واک کې د کایناتو د راوستو یا له کایناتو څخه د بشپړې ګټې اخیستنې هڅه کوي. ډېر داسې څه يې کشف کړل چې انساني عقل ورته حیرانېږي او د نور پرمختګ هڅې يې روانې دي. د دې لپاره چې انسان د تېرو انسانانو یا د خپلو پلرونو، نیکونو او یا تېر نسل له ژوندانه، عقیدې، خوراک، لباس او نورو په حال خبر شي باید له پخوانیو انسانانو څخه راپاتې توکي وڅېړي او د هغوی د څېړنې او شننې له مخې د هغو په ژوند قضاوت وکړای شي.

ښايي دغه توکي خاورين لوښي، ډبرين څيزونه او يا فلزي وسايل اونور څيزونه لکه: سيکې، وسلې او کرنيز سامانونه، هډوکي، ګاڼې، کتيبې، ډبرليکونه، پخوانۍ ودانۍ، مجسمې او نور وي. دغه توکي چې موږ ته په چوپه خوله د پخوانيو انسانانو د ژوندانه د بېلا بېلو اړخونو کيسې کوي لرغوني آثار يې بولي.

د دغو اثارو د څېړلو، څرنګوالي معلوملو او د تاريخ او اهميت ثابتولو علم ته لرغونپوهنه وايي. دا علم د هر هېواد لپاره، خو په تېره د افغانستان لپاره ډېر اهميت لري. په افغانستان کې دغه علم د ۱۹ مېلادي پېړۍ په دويمه لسيزه کې لومړی ځل مروج شوی دی. له دغه وخته را په دې خوا يو شمېر بهرني لرغونپوهان افغانستان ته په رسمي او نارسمي توګه راغلي دي. دغو لرغونپوهانو د خپلو څېړنو او کيندنو په پايله کې ډېر شمېر لرغوني توکي ترلاسه کړي دي چې د ختيځ او لويديځ موزيمونه پرې ډک شوي دي.

په بهرنيو لرغون پېژندونکو کې مېرمن لوييس دوپري، کزال، الچين، کارلتول مسن، جان، مارشال، کرشمن، مشينک، پوګاچينګوا، سريندي او نور يادولای شو. په کورنيو لرغون پېژندونکو کې د پوهاند عبدالحی حبيبي، احمد علي کهزاد، مستمندي، ميرغلام محمد غبار، پوهاند مير حسين شاه، پوهاند الف شاه ځدراڼ او ځينې نورو نومونه د ځانګړې يادونې وړ دي.

په افغانستان کې د لرغون پوهانو د کار او زيار په نتيجه کې څرګنده شوه چې دا هېواد ډېر لرغونی هېواد دی، له زرګونو کالونو راهيسې پکې انسانان اوسېدل او په خپله سيمه کې د يو شمېر زړو تمدنونو، عقايدو، ټولنيزو سيستمونو، هنري مکتبونو او ځواکمنو امپراتوريو د رامنځته کېدو او پراختيا مرکز ګڼل کېده.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د ځینو هېوادونو لرغوني توکي زیاتره د ځمکې پر سر وي، خو په افغانستان کې لرغوني توکي ډېر لږ د ځمکې په سر دي او زیاتره یې تر ځمکې لاندې دي. لامل یې دا دی چې افغانستان د تاریخ په اوږدو کې په پرلپسې ډول د یرغلګرو تر تاړاکونو لاندې راغلی دی او ځو ځو ځله یې ودان کلي او ښارونه وران، ویجاړ او له خاورو سره خاورې شوي دي. که د افغانستان هره غونډۍ، دښته او دره په څیر سره وکتل شي، نو هره یوه یې د خپلو نښو نښانو له مخې لرغون پوهان ځان ته رابولي چې ورشي ویې پلټي، ویې سپړي او د افغان ولس د تېر تاریخ یو ورک او پټ پرتمین څېرکی بشري ټولنې ته وړاندې کړي.

د نړۍ ټول هېوادونه او په ځانګړي ډول پرمختللي هېوادونه اوس ډېره هڅه کوي چې دغه ډول توکي د مسلکي کیندنو، سپړنو، پلټنو او نورو څېړنو له لارې ومومي او خوندي یې کړي. دغه ډول توکي یا لرغوني آثار په موزیمونو او ارشیفونو کې په فني ډول په ډېر احتیاط سره ساتل کېږي. د لرغوني تاریخ د څرګندولو لپاره باید له همدغو لرغونو توکو څخه مرسته وغواړو.

که موږ د خپلو پخوانیو مشرانو د ژوند له نېکمرغیو او بدمرغیو خبر شو، کولای شو چې د خپل ژوندانه د نېکمرغۍ لپاره ترې د لارې روښانولو د پېلوځي په توګه کار واخلو.

لرغوني توکي د ټول ملت شریک مال دی. د یوې سیمې، یوې قبیلې او یوه قوم مال نه دی. څرنګه چې دغه لرغوني توکي یا آثار شریک مال دی، نو ساتل او ژغورل یې هم د ټول ملت دنده ده. په ځانګړي ډول د لوستو خلکو دنده ده چې د دغو آثارو په ارزښت او اهمیت خلک وپوهوي او په خپله یې هم د ساتنې او ژغورنې هڅه وکړي.

د افغانستان ډېرې سیمې لرغونې سیمې دي. پر دغو سیمو پر خپل خپل وخت یوتمدن تېر شوی دی. د هغه تمدن ډېر توکي په همدغو سیمو کې تر خاورو او تیږو لاندې دي، یا ځینې لرغوني کلاوې او ودانۍ له همدغو تمدنونو څخه راپاتې دي لکه: د بلخ د پخواني ښار کنډوالې او بهرنی دېوال، د بست کلا، دای خانم مانۍ، د هډې ودانۍ او نور.

دا او دې ته ورته نورې سیمې لرغونې سیمې دي. زموږ د تاریخ ډېر توکي همدلته پراته دي او همدغه ودانۍ او کلاوې په خپله لرغوني آثار دي. د دغسې سیمو او ځایونو ساتنه او ژغورنه زموږ د ټولو ملي دنده ده.

د لرغونو آثارو او سیمو د ساتنې او ژغورنې ارزښت او اهمیت په دې کې دی چې موږ د خپل تاریخ یوه برخه خوندي کوو. د سیلانیانو او مینه والو د ورتګ له لارې دولت ته ډېره پانګه په لاس ورځي. سیمه والو ته کاروبار پیداکېږي، لکه: هوټل جوړوي، دوکان جوړوي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د هغو ځايونو په اړه معلوماتي کتابګوټي او د انځورونو البومونه چمتو کوي او پلوري يې. لرغوني سيمې، موزيمونه او ارشيفونه د ساعت تېرى او د معلوماتو د زياتولو لپاره هم خورا مهم ځايونه دي.

لرغوني اثار (سيکې، ډبر ليک، مجسمه)

د متن لنډيز:

لرغوني ځيزونه او ځايونه زموږ ملي شتمني ده. په ټول هېواد او هېوادوالو پورې اړه لري. زموږ د هېواد او هېوادوالو د لرغوني پرتمين تاريخ يو وياړمن ځېرکى همدا لرغوني توکي دي. همدغه لرغوني توکي زموږ د تاريخ لرغونتيا او سابقه ثابتوي او موږ د خپلو پخوانيو خلکو له عقيدو، لباس، د کار له وسايلو، فرهنګ او تمدن څخه خبروي.

د لرغونو آثارو او سيمو ساتنه هم د هر هېوادوال دنده ده. موږ بايد په کلکه د دغو آثارو او ځايونو ساتنه وکړو. چا ته اجازه ور نه کړو چې دغه آثار وپلټي او غلا يې کړي. يا دغه سيمې په خپل سر وکيندي او لرغونو آثارو ته زيان ورسوي. که موږ داسې څوک وينو، چې دغو آثارو او سيمو ته زيان رسوي، بايد په خپله يې هم مخنيوى وکړو او مسؤولو مقاماتو ته هم ژر تر ژره خبر ورکړو.

(c) ketabton.com: The Digital Library

فعالیتونه

۱ـ زده کوونکي دې لاندې پوښتنې ځواب کړي.

- لرغوني آثار څه ته وايي؟
- د لرغونوآثارو اهمیت په څه کې دی؟
- زموږ په هیواد کې لرغوني آثار شته که وي مثالونه يې ووایاست.

۲ـ زده کوونکي دې متن په چوپه خوله ولولي او بیا دې په دوو ډلو ووېشل شي او یوه ډله دې له بلې نه د لرغونو آثارو په اړه لاندې پوښتنې وکړي.

- څه ډول شي ته لرغونی اثر وايي؟
- په لرغونو آثارو کې کوم شیان راځي؟
- زموږ په هیواد کې د لرغونو آثارو کوم کوم ځایونه پېژنئ؟
- لرغوني آثار په چا پورې اړه لري؟
- لرغوني آثار یو هیواد ته څه گټه لري؟

۳ـ زده کوونکي دې په متن کې عام او خاص نومونه پیدا کړي او بیا دې يې په ټولگي کې ولولي.

٤ـ زده کوونکي دې لاندې لغتونه معنا او په جملو کې دې وکاروي. بیا دې په ټولگي کې په وار سره ولولي.

لرغونی، قضاوت، کتیبې، ډبرلیکونه، پیلوځې

٥ـ څو تنه زده کوونکي دې تختې ته ورشي، د لرغونو اثارو نومونه او ځایونه دې په تخته ولیکي.

کورنی دنده

که تاسې کوم لرغوني آثار لیدلي وي او یا موزیم ته تللي یاست د خپلو سترگو لیدلی حال ولیکئ.

(c) ketabton.com: The Digital Library

اته ویشتم لوست

د هنري نثر ډولونه

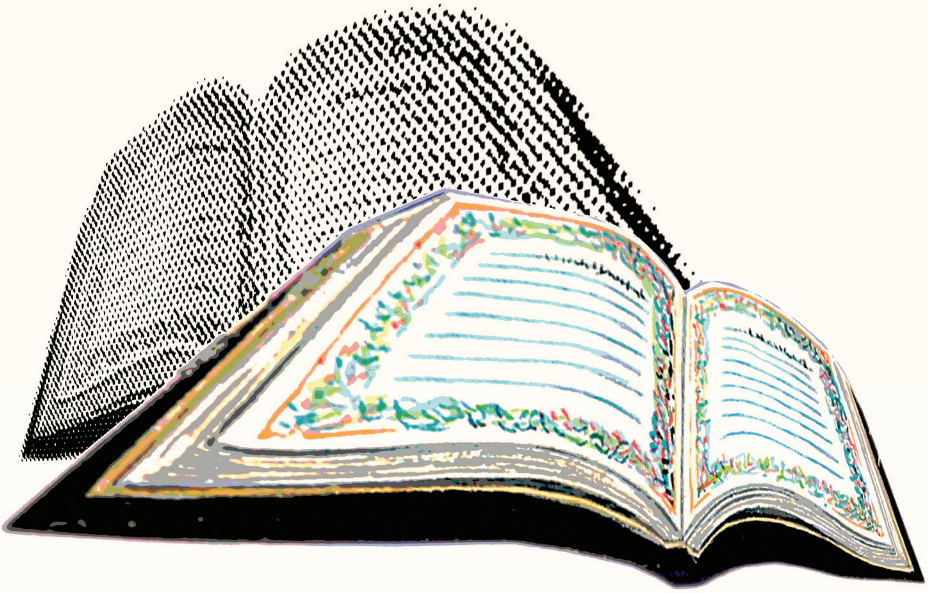

نثر اونظم دواړه د مفکورو اومفاهیمو د لېږدولو وسیلې دي. نثر د نظم په پرتله ډېر کارول کېږي. لامل یې دا دی چې نثر آسان دی، هر لیکونکی یې لیکلای شي اوهر ډول موضوع پکې بیانولای شي. د دې په مقابل کې نظم ستونزمن دی، خو یادول یې آسان دي؛ځکه وزن او قافیه پکې شرط دی.

نثر ډېر ډولونه لري چې یو یې هنري نثر دی چې په دې لوست کې تاسې ته د هنري نثر په اړه معلومات درکوو.

■ که ورځنۍ خبرې په لیکنۍ بڼه وي په څه نامه یادیږي؟

■ تاسې د نثر په اړه پوهېږئ چې نثر څه ته وایي؟ او څو ډولونه لري؟

(c) ketabton.com: The Digital Library

نثر په لغت کې شیندلو او خورولو ته وايي. په اصطلاح کې هغه وينا یا لیکنه چې د وزن او قافيې له بند څخه خالي وي نثر بلل کېږي. څرنګه چې نثر آسان دی، نو د هر ډول افکارو، لکه: بشري، ديني، فلسفي، ښوونیزو، روزنیزو، ټولنیزو او نورو مسایلو د څرګندولو مناسبه وسیله ده. د بڼې او شکل له مخې معاصر نثرونه په دوو سترو برخو وېشل کېږي:

۱_ ساده نثرونه

۲_ هنري یا ادبي نثرونه

په ساده نثرونو کې ټولې علمي، ادبي سیاسي او ژورنالستیکي لیکنې، څېړنیز تحلیلي او تشریحي آثار او لیکنې راځي چې په ساده او روانه ژبه د فکر او نظر د څرګندولو او نورو ته د پوهې او معلوماتو ورلېږدونې ډېره ښه او اغېزناکه طریقه ده، خو هنري او ادبي نثرونه بیا خپلې ځانګړنې لري چې د هغو له مخې یې له عادي او ساده نثر څخه توپیر کېږي.

اساسي او بنسټیزه ځانګړنه چې ادبي او ساده نثر سره بېلوي هغه ((هنریت)) یا ((ادبي هنري ارزښت)) دی. د ادبي نثر د لیکوال احساس، ذوق او تمایلات د مطلب او واقعیت د بیانولو لپاره اساسي رول لري. لیکوال چې څه لیدلي، اورېدلي او احساس کړي وي یا یې په ذهن او خیال کې تېرېږي بیانوي یې، خو د علمي او څېړنیزو لیکنو په څېر دلیل راوړلو ته هیڅ اړتیا نه لري.

په هنري ادبي لیکنو یا نثر کې لیکوال د بېلا بېلو منظر کشیو، انساني ټېپکو خصوصیاتو، روحیاتو، عاداتو، حالاتو او په الفاظو کې د انځورولو او وړاندې کولو لپاره له خپل تخیلي ځواک څخه کار اخلي. لیکوال د تخیلي ځواک په مرسته او د لیکوالۍ د هنر د مهارتونو په وسیله د منظر کشۍ او صحنه سازۍ چاره سرته رسوي، حالات یا واقعیتونه او پېښې په الفاظو کې داسې انځوروي چې لوستونکي او یا اورېدونکي فکر کوي چې هر څه په خپلو سترګوویني او ځان ورته په صحنه کې شامل ښکاري.

په دغه ډول لیکنو کې دا د لیکوال په استعداد او فني مهارت پورې اړه لري چې انساني رواني حالات، د خلکو هیلې او غوښتنې، جذبات، عواطف او احساسات څنګه په الفاظو کې انځور او راونغاړي او مقابل لوري (لوستونکي یا اورېدونکي) ته یې ورولېږدوي او د هغه په عواطفو کې خوځښت راولي. د هنري او ادبي نثرونو د بڼې له مخې دا لاندې ډولونه موږ ته معلوم دي:

لنډه کیسه، ناول، ډرامه، رومان، طنز، تکل، ادبي ټوټه، سفر نامه، ادبي راپور تاژ، ادبي لیکونه، ادبي انځور، فلمي سناریو او نور، دلته یې ځینې په ډېر لنډ ډول درپېژنو:

(c) ketabton.com: The Digital Library

۱ـ لنډه کیسه: د نثري کیسو یو ډول دی چې لنډه او له داسې عناصرو څخه جوړه وي چې یو له بل سره تړلې وي او یو د بل تر اغېز لاندې وي، موضوع د خپلو حدودو په چوکاټ کې رانغاړي، بې ضرورته خبرې پکې نه ځاییږي، د تاثر او اغیز یووالی پکې یوازینی شرط دی. په جوړښت کې یې پلاټ (طرحه)، کرکټر، تجسس او تلوسه، مکالمې او منظرکشی، تخیل، د کیسې پایله او نتېجه شامل دي.

۲ـ ناول: لغوي معنا یې نوی، تازه او عجیبه څیز دی او په ادبي اصطلاح هغې ادبي نثري کیسې یا داستان ته وایي چې له لنډې کیسې څخه لوی او له رومان څخه لنډوي. او په لیکني چوکاټ کې: طرحه، اصلي او فرعي کرکټرونه، منظرکشی، مکالمې او د کیسې پیل، منځ او پای لري. له لنډې کیسې سره دا توپیر لري چې هم پکې پېښې په تفصیل سره بیانېږي او هم یې کرکټرونه زیات وي.

۳ـ ډرامه: د یوناني کلمې ((ډراو)) نه مشتق شوې چې د عمل او کولو معنا لري، له همدې امله د ډرامې د پېژندنې په لړ کې دغه کلمه په کولو او ښودلو تعبیر شوې. په ادبي اصطلاح هغه اثر دی چې د خبرو اترو په فورم کې لیکل شوې وي، یا په بله وینا: ډرامه د یوې ژوندۍ کیسې نوم دی چې ټول احساسات او جذبات پکې د حرکت او خوځېدو په واسطه څرګندېږي او هره پېښه عملاً د سترګو په وړاندې ښکاري.

ادبپوهان ډرامایي وحدتونه (وحدت زمان ـ وحدت مکان ـ وحدت عمل) د ډرامې د فن بنسټیز توکي بولي.

٤ـ رومان: فرانسوي کلمه ده، په ځینو فرهنګونو کې یې معنا خیالي داستانونه او په ځینو کې د مینې او محبت کیسې راغلي او په ادبي اصطلاح کې هغې کیسې ته ویل کېږي چې له ناول څخه اوږده وي، د ژوند ډېرې او بېلا بېلې خواوې پکې منعکس شوې وي او د بېلا بېلو پېښو انځور په ادبي قالب کې ځای کوي.

۵ـ ادبي ټوټه: د هنري ادبیاتو یو ځانګړی ډول دی چې ادبپوهانو د ((منثور شعر)) په نامه هم یاد کړی دی او دا ځکه چې اصلاً نثر دی، خو شعري کیفیت لري. په دې ډول لیکنو کې د لوړې انشاء خیال ساتل کېږي، معمولاً حکایوي بڼه لري، د یو حقیقت او واقعیت په اړه په زړه پورې تشریح او توضیح کوي، خو دا توضیح او تشریح په داسې رنګینو الفاظو کې نغښتې وي چې په بشري احساس او عواطفو ژور اغیز کوي.

٦ـ طنز: عربي کلمه ده چې فرهنګونو د طنز لغوي معنا ناز او کرشمه، پېغور او مسخره

(c) ketabton.com: The Digital Library

کول راوړي او په ادبي اصطلاح د هنري ادبیاتو یو ژانر دی چې په لیکنه کې یې د لیکوال اصلي مقصد ګوتنیونه (انتقاد) وي، خو دا انتقاد یې د شوخۍ په بڼه او یا په بله وینا دریشخند او تمسخر په جامه کې نغښتې وي. د وینالحن او انداز یې په زړه پورې او د ټوکو ټکالو په شکل وي او زیاتره وخت پکې مسایل سرچپه (معکوس) مطرح کېږي.

طنز په واقعیت کې هغه ترخه خندا ده چې د ټولنې د خلکو په ناوړه اعمالو، عاداتو، اخلاقو او افکارو باندې کېږي.

۷_ ادبي لیکونه: هغه لیکونه دي چې په ځانګړې هنري او ادبي بڼه لیکل کېږي. په دې لیکونو کې یو لړ مهم انتقادي، سیاسي، فلسفي او ادبي مسایل لیکل کېږي او د ادیبانو ترمنځ تبادله کېږي. د لیکنې ژبه یې هنري او د تخیل رنګ پرې غالب وي. له استعارو، کنایو، تشبیهاتو او نورو ادبي صنعتونو څخه پکې کار اخیستل شوی وي، ژبه یې خوږه او د لیکنې طرز یې دومره په زړه پورې وي چې لوستونکی یې په لوستنه نه مړېږي.

۸_ ادبي راپوتاژ: د هنري ادبیاتو یو ځانګړی ژانر دی، له عادي راپورتاژ سره یې چې یو ژورنالستیکي ژانر دی، اصلي توپیر دا دی چې په ادبي راپور تاژ کې د پېښې تعبیر، تفسیر او تحلیل په ادبي او هنري ژبه شوی وي. د دې ډول راپور تاژ لیکونکی پېښو ته په دقیق نظر ګوري او له هغه څخه چې کوم برداشت کوي، د تخیل په ملتیا یې په خوږه هنري ژبه نورو ته وړاندې کوي.

د متن لنډیز:

هغه بنسټیزه ځانګړنه چې هنري نثر له ساده نثر څخه بېلوي هنریت یا ادبي ارزښت دی. په هنري نثر کې لیکوال ټول مفاهیم د الفاظو په قالب کې په تخیلي ځواک سره ځایوي. دغه تخیلي ځواک په بشري احساس او عواطفو ژور اغېز کوي او راپاروي یې. هنري نثرونه د بڼې له مخې دا دي:

لنډه کیسه، ناول، ډرامه، رومان، طنز، ادبي ټوټه، ادبي لیکونه او ادبي راپور تاژ.

(c) ketabton.com: The Digital Library

فعالیتونه

۱ـ زده کوونکي دې لاندې پوښتنې ځواب کړي:
- د ساده نثر او هنري نثر توپیر په څه کې دی؟
- یوه لنډه کیسه له کومو توکو څخه جوړه ده؟
- ناول له لنډې کیسې سره څه توپیر لري؟

۲ـ زده کوونکي دې په دوو ډلو ووېشل شي او هره ډله دې لاندې پوښتنو ته ځواب ووایي:
- کومه لنډه کیسه مو لوستلې؟ لنډیز یې ووایاست.
- طنز څه ته وایي که لوستی مو وي، موضوع او شکل یې په ګوته کړئ.
- د ادبي راپور تاژ په اړه معلومات ورکړئ او یو مثال یې څرګند کړئ.

۳ـ زده کوونکي دې د هېواد د پنځو شاعرانو او پنځو نثر لیکونکو نومونه او کتابونه په خپلو کتابچو کې ولیکي او په ټولګي کې دې واوروي.

٤ـ ناسم ځواب نښه کړئ:
- لنډه کیسه د هنري نثر یو ډول دی.
- ناول د هنري نثر یو ډول دی.
- د اخبار خبر د هنري نثر یو ډول دی.

۵ـ زده کوونکي دې په څلورو ګروپونو ووېشل شي. متن دې په چوپه خوله ولولي. لومړۍ ډله دې نومځري، دویمه دې نومونه، دریمه دې صفتونه او څلورمه ډله دې د (ی) ګانو ډولونه پیدا او په ټولګي کې ولولي.

کورنۍ دنده

زده کوونکي دې په خپله د یو هنري نثر په اړه یوه نمونه راوړي او بله ورځ دې په ټولګي کې واوروي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

وییپانګه

((الف))

اتل: زړور، تکړه، غیرتمن، قهرمان، پهلوان
احاطه: غولی، انګړ، څلوردېوالي
احتمال: شونتیا، امکان، کېدلو والا
اسایش: هوساینه، سوکالي ارامي
استدلال: دلیل ویل، د اسنادو او شواهدو راوړل
استفهامي: پوښتنیز، چې پوښتنه کوي
افسانه: نکل، خیالي کیسه، داستان، حکایت
افسر: منصبوال، بریدمن، تورن او ...
اقتباس: اخیستنه، ګټه اخیستنه، د کوم عبارت نقلول
البوم: د انځورونو ټولګه، د عکسونو مجموعه، د یوه څیز مجموعه
اعجاز: فوق العاده
ام: مور، اصل ماده
امتیازات: برتری، لوړوالی
انا: نیا، بوډۍ
انتقاد: نیوکه، نیمګړتیاوې ویل، عیب په ګوته کول
انحطاط: لوېدنه، راټيټېدنه، ځوړتیا
انزوا: ګوښه والی، یوازېوالی، چپله کېدنه، ګوټ ناستې
انصراف: تېرېدنه، لاس اخیستنه، مخ ګرځونه
انعکاس: غبرګون، ازانګه
انځور: عکس، تصویر، څېره په رسامي ډول
اوهام: بې ځایه سوچونه، ډار، وهمونه
اړو دوړ: جګړه، جنګ، ګډوډي، شخړه
اړین: ضروري، حتمي

((ب))

بریا: پېښ، رامنځته، پورته
برم: شان، شوکت
بلواکي: د بل تر واک لاندې، د خپلواک ضد
بهرور: برخمن، مستفید، فیضیاب
بورجل: کور، استوګنځی
بڼه: څېره، شکل، قواره، رنګ
بېلنې: بېلوونکې، جلاکوونکې، ډش (ـ)
بېګم: بي بي، مېرمن، ښځه

((پ))

پاسلل: سپارل، حواله کول، نېکي کول
پاسلي: سپاري، حواله کوي
پایله: نتیجه، خاتمه، پای
پایښل: پایښت، ژوندی پاتې کېدل، اوسېدل، ژوند کول
پرهېزګار: متقي، تقوادار
پلازمېنه: د ناستې ځای، مرکز، پایتخت
پلاټ: د کیسې یا ډرامې لومړۍ طرح چې د لیکوال په ذهن کې رامنځته کېږي
پلوي: سمتي، لوري ته منسوب
پوخ لاس: ښه مهارت، ډېر مهارت، قوي لاس، پوره تجربه

((ت))

تأثر: اغېز، اغېزمنل
تالنده: تنا، ګرزا، د آسمان غرهار
تامین: برابر، مهیا، خوندي
تاند: تنکی، نوی، تازه، وده کوونکی
تاوتریخوالي: زورزیاتی، بد چلند، اخ او ډب، خشونت
تخیل: خیال او تصور، په ذهن کې د یو څیز انځور
تدوین: راټولونه، ترتیبول، سمون
تسکین: تسلي، آرامي، آسودګي، ډاډ
تکول: ترکول، خوځول، لکه د غوږ خوځول
تلپاتې: تل پایند، تل ژوندی، همېشنی، مدام
تلوار: بېړه، تونډي، تادي
تمایلات: لېوالتیاوې، مینې، رغبتونه
تمبل: چمبه، چنبه، داریال، دریه، داریه
تمسخر: ملنډې، پیشاړې، پچموزې، مسخرې
تمنا: هیله، امېد، ارزو
تنبیه: ویښونه، بیدارونه، پوهونه، آګاهي
توکی: څیز، شی، ماده

((ټ))

ټیپیک: مشخص، ځانګړې، نمونه يي
ټکر: ډغره، تېندک، جنګېدل

((ج))

جانشین: ځای ناستی، قایمقام
جرس: ګونګری، ګینګرې، غړاوه، جرنګانی، زنګوله.
جوګه: وړ، لایق، موزون

((چ))

چارواکی: واک واله د چارو واکمن، مامور، د منصب څښتن
چلند: خوی، سلوک، کړه وړه، تګ راتګ

((ح))

حرب: جنګ، جګړه

((خ))

خشخاش: کوکنار، د کوکنارو تخم
خلف: ځای ناستی، اولاد، وروسته پاتې شوني
خوشامنګر: چاپړوس، چاپلوس، غوړه مال
خلقت: پیدایښت

(c) ketabton.com: The Digital Library

خلیفه: ځای ناستئ
خوځښت: حرکت، نهضت، غورځنگ
خروب: پېول، اوبونه، اوبه کول
((د))
دربان: دروانچي، څوکیدار، د وره ساتندوی
درناوی: درنښت، قدر، عزت
دره: متروکه، قمچینه، شلاق
دریځ: د درېدو ځای، منبر، لوړ ځای، موقف
دستي: غونچي، گېلۍ
دقت: ځیرنه، پاملرنه، توجه
دردانې: مرغلرې
دینار: د طلاو سکه د عراق د دولت اوسنی پیسې
((ذ))
ذاتي: ځاني، اصلي، خپل، شخصي
ذوق: خوښه، شوق، طبع
((ر))
راز: پټه خبره، سِر
راشدین: دیندار، متدین، په سمه لار روان (راشدین خلفا)
رحلت: وفات، تلنه، تگ، مړینه
رزمي: جنگي، حربي، د جنگ
رغاونه: جوړونه، آبادونه، سازونه
روایت: نکلونه، کیسې، راپاتې خبرې، د چا د خبرو نکلول
روحاني: مذهبي لارښود، پارسا، معنوي شخص
روحیات: مورال، وضع، وضعیت ارواگانې
روزل: پالل، تربیه کول، ساتل
ریاضت: زیار، هڅه، کوښښ، د نفس پاکولو لپاره ربړ گالنه
((ز))
زهیر: خواشینی، خپه، ناتوانه، کمزوری، کړېدلی
((ژ))
ژورنالیستیک: هغه لیکنې چې د چاپي، راډیویي او تلویزیوني خپرونو او رسنیو لپاره کېږي.
ژوی: ساکښ، ژوندی سری، ذیروح
((س))
ساعي: هڅاند، زیارگالی، کوښښي
سیما: زیرمه، زخیره، پاسره، بچت
سکوت: چوپتیا، قراري، ځنډ، وقفه
سکون: ارام، دربدنه، چوپتیا، غرونډی، ځای پر ځای کېدنه
سمسور: ښېراز، شین، زرغون
سناریو: هغه کیسه چې د فلم او ډرامې لپاره پر کاغذ لیکل کېږي.
سود: تسل، ډاډ، خاطر جمعي، تسکین
سون: سونگ، سوځېدل، د سوځولو
سوېلي: سهیلی، ملگرې، همزولې
سیلاني: گرځندوی، سیاح، نندارچي
((ش))
شغل: دنده، بوختیا، وظیفه، کسب
شفاهي: گړنی، په خوله، د خولې، په یادو، د خولې خبرې
((ښ))
ښکالو: د ښېنو اواز، پسپسی، غوږی، کشهار، ځپهار
ښکېلاکگر: استعمارگر، استعمار چي، نیواکگر، بندوونکی
ښکېلاک: نیواک، استعمار، بند، راگېر
((ص))
صادر: لېږل شوی، څرگند، پېښ شوی، ترسره شوی
صحنه سازي: صحنه جوړونه، منظر کښې
صنعت: جوړېدل، سازېدل، جوړشوي شیان، سامانونه، وسایل
صوفي: پاک نفس، تزکیه، د تصوف د طریقت پیرو، د ورېنو جامو اغوستونکی
((ع))
عدالت: برابري
عابد: پرهېزگار، متقي، تقوادار، عبادت کوونکی
عارض: عرض کوونکی، شکایت کوونکی، حق غوښتونکی
عارف: صوفي سالک، خدای ﷻ پېژندونکی، پوه، هوښیار
عالي: لوړ، شریف، محترم
عواطف: احساسات، جذبې، ولولې، مهرباني، الطاف
((غ))
غمېدل: خواشینېدل، خپه کېدل، په غم کېدل
غورځنگ: خوځښت، نهضت
((ف))
فدا: ځار، جار، واری، قربان
فرمان: د واکمن لیکلی حکم، د ولسمشر حکم، اجازه، د ولسمشر امر په لیکلې بڼه
فن: د علم او صنعت په اړه پوهه او آگاهي
فضیلت: غوره والی، ښېگڼه، برتري
فطرت: طبیعت، پنځ، پیدایښت، خلقت
فقه: پوهه، فهم، پر یو څه خبرتیا، د دین د ارکانو او احکامو علم.
فقید: ورک، له منځه تللی، مړ، له لاسه وتلی
((ق))
قلنگ: د ملنگ نذرانه، باج، کلنگ
((ک))
کافرستان: د کافرو ځای، د کافرو وطن
کاذب: دروغجن

(c) ketabton.com: The Digital Library

کرکټر: هغه شخص یا لوبغاړی چې د کیسې لیکوال یې د کیسې د پیښو د بهیر پر مخ بیولو لپاره ټاکي.
کره کتنه: نقد، سم قضاوت، یوه څیز ته اصلاحي کتنه
کروندګر: بزګر، دهقان
کسات: غچ، بدل، انتقام
ککړتیا: چټلېدل، ګنده کېدل، لړلي کېدل
کونجکه: کنجکه، د صدف پوخ، ګوجی
کوټلتیا: پوخوالی، مضبوطتیا، محکمتیا، درنښت

((ګ))

ګلشن: ګلبڼ، د ګلانو باغ، ګلباغچه

((ل))

لامل: سبب، علت
لرغونی: پخوانی، لرغون، قدیمي
لطافت: نرم والی، ښه والی، سپېڅلتیا، نزاکت، ښکلا
لقب: هغه نوم چې د یوه ځانګړي صفت له امله پر چا ایښودل شوی وي.
لېوالتیا: لېوالتوب، مینتوب، هیله مندي، ارزومندي

((م))

مبارزه: هڅه، زیار، جنګ، جګړه، شخړه
متاع: توښه
مجرب: ازمایل شوی، تجربه شوی
مجلي: جلوه ګاه، ښکاره کوونکی
محاوره: خبرې اترې، مکالمه
مرام: مقصد، مطلب، هیله، مراد
مرکچیان: مرکوال، مرکه کوونکي، جرګه مار
مزمن: اوږد مهاله، د اوږدې زمانې، د ډېر وخت
مستقل: خپلواک، ازاد، خپل اختیاره
مستند: منل شوی، باوري، د اصل له مخې، د اعتبار وړ
مسمومیت: زهري کېدنه، په زهرو ککړېدنه
مشال: مشعل، ډیوه، څراغ
مشاور: سلاکار، مشوره ورکوونکی، نظر ورکوونکی
مشرتابه: د مشرتوب، مشریزه، سرغندویه، د مشری
مصنوعات: لاسي او ماشیني تولیدات، جوړ کړی شوي، تولید کړی شوي
معتاد: روږدی، عملي، په نشه اخته
معراج: پورته، اوچت، لوړ، آسمان ته د حضرت محمد (ص) ختل.
معرفت: پېژندګلوي
مقبول: منل شوی، ښکلی، ګران
مقرب: نژدې، خپلوان، دوست، خاص ملګری
مل: ملګری، سره یوځای
مناجات: دعا، التجا، هغه بیان چې خدای ﷻ ته پکې زاري شوې وي.
منثور: په نثر، له نظم پرته
منظرکښي: منظرکښنه، په کلموکې دیوې صحنې انځور
مدام: همیشه
منظوم: په شعر، په نظم، نظم شوی
مهذب: متمدن وړ، بې عیبه، تووړل شوی، اصلاح شوی، سم شوی
موخه: هدف، مقصد،
میل: لېوالتیا، اشتها، اشتیاق، مینه
مړو: مېړه، مېړنی، سړی، جمع یې مېړونه، لهجوي، (د مړو وده له تا ده)

((ن))

نابود: له منځه تللی، ورک، محوه، نشت
ناشونی: نه کېدونکی، نه کېدلو والا، ناممکن
ناورین: غم، خپګان، ویر، ماتم
ندا: غږ، اواز
نظم: ترتیب
نظامي: پوځي، عسکري
نغښتل: راټولول، سره ودل، سره یو ځای کول
نګین: غمی، قیمتي کاڼی
نمو: وده، لویېدنه، غټېدنه
نهضت: خوځښت، غورځنګ، تحریک
نومیالی: نامتو، مشهور
نومیالی: نامتو، مشهوره
نومځری: ضمیر، هغه کلمه چې د نامه استازیتوب کوي
نیاز: اړتیا، حاجت، ضرورت
نیله: رېښه، څېله، جرړه، وله
نیب: پرله پسې، بیا بیا، مکرر، مسلسل

((و))

واکمن: واکوال، واکدار، اختیارمند
وده: ډېرښت، تکثر، زیاتوالی
ورشو: خړ ځای، شین او سمسور ځای، ښېرازه چاپېریال
وژغني: وزغني، د وزو وېښتان
ولوله: جذبه، احساس، شور و شوق

((هـ))

هسک: لوړ، اوچت، اسمان
همراز: راز شریکی، نژدې ملګری، خاص
همرکاب: درکاب ملګری، دلارې ملګری، دسفر ملګری همسفر، د سفر ملګری
همسر: سیال، برابر
همفکر: همخیاله، د یوه فکر والا، د یوه فکر څښتنان
هنر: فن، کمال، فني مهارت، کسب
هنر: فن، کمال، فني مهارت، کسب

Get more e-books from www.ketabton.com
Ketabton.com: The Digital Library